Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2001

Mark DEWEERDT
Licentiaat in de Politieke Wetenschappen
Politiek redacteur bij De Financieel-Economische Tijd

Het tweede volle regeringsjaar van het paars-groene kabinet-Verhofstadt werd gedomineerd door de verdere staatshervorming. In overleg met de redactie werd besloten dat onderwerp niet in dit overzichtsartikel te behandelen, maar er een afzonderlijke bijdrage aan te wijden. Door de vertraging van de economische groei, die versterkt werd door de terreuraanslagen in de Verenigde Staten, zag de regering zich genoodzaakt in de zomer een extra begrotingscontrole te houden en haar doelstelling voor 2002 – een overschot op de overheidsuitgaven – terug te schroeven en vrede te nemen met een evenwicht tussen inkomsten en uitgaven. Ze handhaafde haar meerjarenplan voor de verlaging van de personenbelastingen en zette een hervorming van de vennootschapsbelasting in de steigers.
Niet zonder moeite kon voortgang worden gemaakt in eerder opgezette projecten als de 'Copernicus-hervorming' van de administratie en de politiehervorming. Minister van Justitie Verwilghen kreeg tegenwind voor enkele van zijn beleidsplannen. De campagne voor de legalisatie van illegale vreemdelingen kon nog altijd niet worden afgewerkt. De hervorming van de asielprocedure werd van de politieke agenda afgevoerd, nadat de toestroom van asielzoekers sterk was beginnen te dalen. Tegen het jaareinde veroorzaakte de invoering van het migrantenstemrecht spanningen in de coalitie. Andere lastige dossiers waren de herstructurering en het investeringsplan van de NMBS en het faillissement van Sabena, de Belgische luchtvaartmaatschappij.
Het partijlandschap in Vlaanderen ging aan het schuiven door de implosie van de Volksunie en de toenadering tussen de VLD en een groep christen-democraten.

I. Het begrotings- en fiscaal beleid

A. De begrotingsresultaten van 2000 en de dubbele controle van de begroting van 2001

De ministers van Begroting (Vande Lanotte) en van Financiën (Reynders) deelden op 5 januari mee dat de overheid (Rijk, gemeenschappen en gewesten, sociale zekerheid en lokale besturen) in 2000 een overschot had gerealiseerd van 100 miljoen euro (4 miljard frank)[1]. Voor het eerst in een halve eeuw waren de openbare financiën in evenwicht. Volgens het Stabiliteitsprogramma 2000-2003 was voor het jaar 2000 nog een tekort van 1 % van het bruto binnenlands product (BBP)

[1] Hoewel in 2001 de frank nog de gangbare munt was, worden in dit artikel alle bedragen in euro uitgedrukt. In de meeste gevallen wordt het oorspronkelijke of overeenstemmende bedrag in frank tussen haakjes vermeld.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

verwacht en zou het evenwicht pas in 2002 worden bereikt[2]. Het beter dan verwachte resultaat was te danken aan de gunstige conjunctuur – de economie groeide met 4 in plaats van de verwachte 2,5 % – en de daaruit voortvloeiende extra inkomsten. De overheidsschuld was eind 2000 gedaald tot 110,6 % van het BBP (1999 : 115,9 %).

Een tegenvaller voor de federale regering was de geringe belangstelling voor de vier UMTS-licenties, de mobilofonie van de derde generatie. Bij de opmaak van de begroting voor 2001 was gerekend op een opbrengst van de verkoop van 1 tot 1,5 miljard euro (40 tot 60 miljard frank), die het startkapitaal zou worden van het Zilverfonds waarmee vanaf 2012 de kosten van de vergrijzing (pensioenen en ziekteverzekering) zouden worden opgevangen[3]. De veiling van de UMTS-licenties was aanvankelijk voor december 2000 gepland, maar werd uitgesteld nadat de Raad van State had geadviseerd bepaalde aspecten van UMTS niet bij koninklijk besluit maar bij wet te regelen. Minister van Telecommunicatie Daems liet daarom de betrokken bepalingen opnemen in de programmawet van 2 januari 2001.

Voor de vier licenties daagden maar die kandidaten op : Proximus, Mobistar en KPN Orange, de drie gsm-operatoren. Zonder verrassing werd de verkoop per opbod op 2 maart na één ronde afgevlagd. Mobistar en KPN Orange boden het minimumbedrag (150 miljoen euro) voor hun licentie; Proximus deed daar 0,2 miljoen euro bovenop, zodat de veiling 450,2 miljoen euro (18,160 miljard frank) opbracht.

Eerder (15 februari) waren de ministers Vande Lanotte en Reynders overeengekomen dat het Zilverfonds, naast de opbrengst van de UMTS-veiling, de meerwaarde kreeg van de verkoop, in 1999, van 27,1 ton goud door de Nationale Bank aan de Europese Centrale Bank. Het ging om een bedrag van 175 miljoen euro (7,1 miljard frank) dat op een aparte rekening was geblokkeerd. Het Zilverfonds zou daarmee een startkapitaal krijgen van 625 miljoen euro (25 miljard frank).

De oprichting van het Zilverfonds werd door de Kamer op 12 juli en door de Senaat op 19 juli goedgekeurd[4]. Bij koninklijk besluit van 3 november werd 441,5 miljoen euro (17,661 miljard frank) als opbrengst van de UMTS-veiling aan het Zilverfonds toegekend.

[2] Het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) deelde op 27 juni mee dat het overschot uiteindelijk 153 miljoen euro (6,2 miljard frank) bedroeg, of 0,1 % van het BBP. In 1999 was er nog een tekort van 0,6 %. De federale overheid verminderde haar tekort van 1,6 tot 0,5 % van het BBP. De sociale zekerheid had een overschot van 0,5 %, de gemeenschappen en de gewesten hadden een overschot van 0,2 %, de lokale besturen hadden een tekort van 0,2 % van het BBP. Volgens het INR daalde het overheidsbeslag op het BBP in 2000 tot 50 % (-0,1) maar bleef de fiscale en parafiscale druk voor het derde jaar op rij op 45,4 %. Het BBP steeg in 2000 tot 248,34 miljard euro (10.018 miljard frank).

[3] De vorming van het Zilverfonds was begrotingstechnisch een schuldvermindering. De rente die daardoor zou worden uitgespaard, zou, na een voorafname voor de inrichting van een nieuw internationaal perscentrum in de Résidence Palace in Brussel (9,77 miljoen euro of 390 miljoen frank), in de periode 2001-2005 gebruikt worden voor de uitbouw van de informatiesamenleving en de financiering van de NMBS.

[4] Wet van 5 september 2001 tot waarborging van een voortdurende vermindering van de overheidsschuld en tot oprichting van een Zilverfonds (*B.S.* van 14 september 2001).

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Bij de voorstelling van het jaarverslag van de Nationale Bank (19 februari) riep gouverneur Guy Quaden de regering op voorrang te blijven geven aan een versnelde schuldafbouw en nog even geduld te oefenen met het «uitdelen van de vruchten van de economische groei». De Europese Commissie, die op 28 februari het Belgische Stabiliteitsprogramma 2001-2005 gunstig beoordeelde, zei bij die gelegenheid dat een versnelde schuldvermindering de hoogste prioriteit zou moeten hebben.
Blijkens de economische begroting die minister van Economische Zaken Picqué op 23 februari voorstelde met het oog op de begrotingscontrole, rekende het INR, ondanks de vertraging van de economische activiteit en de internationale handel, voor 2001 toch nog met een groei van 2,8 %. De inflatie zou terugvallen tot 1,5 %, tegenover 2,5 % in 2000.
Op 25 maart kwam de regeringstop bijeen om de begroting voor 2001 bij te sturen. Twee dagen later keurde de ministerraad de aanvullingsbegroting goed. De ontvangsten werden opgetrokken tot 44,53 miljard euro (1796,3 miljard frank, + 23,3 miljard), de uitgaven tot 44,14 miljard euro (1780,6 miljard frank, + 4,6 miljard). De regering verwachtte een tekort van 1 miljard euro (40,5 miljard frank, – 26 miljard), het resultaat van een begrotingssaldo van 389 miljoen euro (15,7 miljard frank) en een tekort op de schatkistverrichtingen van 1,39 miljard euro (56,2 miljard frank). Minister van Begroting Vande Lanotte legde een reserve aan van 371 miljoen euro (15 miljard frank) om tegenvallers op te vangen, meer bepaald een economische groei van minder dan 2 %. Van de aangevraagde bijkredieten (421 miljoen euro of 17 miljard frank) werd maar een klein deel toegestaan, onder meer voor het begin van de bouw van een nieuw gerechtshof in Antwerpen en Gent, voor de aankoop door de douane van een scanner om illegaal reizende vreemdelingen op te sporen in containers en vrachtwagens, en voor e-government- en informaticaprojecten. Alle bijkredieten werden gecompenseerd door andere kredieten te verminderen of te schrappen.
Op 30 mei meldde *De Financieel-Economische Tijd* dat de grote banken hun groeiprognose voor 2001 verlaagden van 2,4 à 3 % tot 2,1 à 2,5 %. Dat impliceerde dat de regering zonder saneringsmaatregelen haar doelstelling het overheidssaldo op 0,2 % van het BBP te brengen, niet zou kunnen realiseren. Diezelfde dag raakte bekend dat het kernkabinet al op 29 mei beslist had in juni een tweede begrotingscontrole te houden. Minister Vande Lanotte zei dat niet de groeivertraging maar de oplopende inflatie (3,14 % op jaarbasis, tegenover 1,5 % in de aangepaste begroting), de stijging van de ziektekosten en een plotse terugval van de BTW-inkomsten hem zorgen baarden.
Bij de voorstelling van de economische vooruitzichten van de Nationale Bank (18 juni) waarschuwde gouverneur Quaden de regering nogmaals voor een te snelle groei van de overheidsuitgaven. Ook hij sloot niet uit dat de groei tot 2,3 à 2,6 % zou terugvallen. Voor 2001 voorspelde de Nationale Bank niettemin een financieringsoverschot van 0,3 % van het BBP, en zelfs 0,5 % indien de opbrengst van de veiling van de UMTS-licenties werd meegeteld.
Met het oog op de tweede begrotingscontrole werden drie werkgroepen opgericht om resp. de departementale uitgaven, de fiscale ontvangsten en de ziekteverzekering te onderzoeken. De werkzaamheden vorderden trager dan verwacht, vooral

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

in de werkgroep fiscale ontvangsten, die een verklaring zocht voor de terugval in de BTW-inkomsten. Het onderzoek was niet klaar toen het kernkabinet in de avond van 11 juli bijeenkwam om de begrotingscontrole af te ronden. De topministers werden het eens over een pakket maatregelen van 800 miljoen euro (32 miljard frank). Een betere inning van de belasting op de inverkeerstelling en een scherpere bestrijding van de ontwijking van de BTW zouden 120 miljoen resp. 250 miljoen euro moeten opbrengen. Daarnaast zou worden bespaard in de ziekteverzekering (250 miljoen euro), op de werkingsmiddelen van de ministeries (1 %), en op diverse kleinere uitgaven (samen 170 miljoen euro). De regering hoopte met die maatregelen het beoogde financieringsoverschot van 0,2 % van het BBP te kunnen realiseren.

Tijdens de begrotingscontrole besliste de regering voorts enkele overheidsgebouwen, onder meer de Financietoren en delen van de Résidence Palace, nog in 2001 te verkopen. In de begroting voor 2001 was voor de overdracht van overheidsactiva 300 miljoen euro aan inkomsten ingeschreven. De regering had bij de begrotingsopmaak, in oktober 2000, besloten de kantoorgebouwen die eigendom waren van de Regie der Gebouwen en Sopima (waarvan de federale overheid, de Regie der Gebouwen en de Federale Participatiemaatschappij aandeelhouder waren) onder te brengen in een patrimoniumvennootschap, als eerste stap naar de oprichting van een beursgenoteerde publieke vastgoedbevak met een kapitaal van 1,55 miljard euro. De voor 2001 geplande eerste fase van de beursgang had echter vertraging opgelopen. Teneinde alsnog de begrotingsdoelstelling te halen, besliste de regering daarom bij de tweede begrotingscontrole enkele gebouwen te verkopen.

In de Kamercommissie voor Financiën zei minister Reynders op 17 juli dat de vertraging in de BTW-inkomsten het gevolg was van het advies van belastingkantoren aan bedrijven die niet gerechtigd zijn BTW af te trekken, voor de uitvoering van werken een BTW-plichtige tussenpersoon in te schakelen, en zo toch BTW te recupereren. Ook gemeenten en intercommunales zouden van dat nieuwe 'achterpoortje' gebruik hebben gemaakt.

In de nacht van 30 op 31 augustus besliste het telecombedrijf Belgacom, waarvan de Belgische Staat meerderheidsaandeelhouder is, de sinds april lopende fusiegesprekken met de Nederlandse sectorgenoot KPN af te blazen. De onderhandelingen sprongen af op de waardering van de bedrijven. Minister van Overheidsbedrijven Daems zei op 9 oktober dat de verdere privatisering van Belgacom niet meer in 2001 en waarschijnlijk pas in de tweede helft van 2002 te verwachten was. Met de wet van 10 augustus 2001 betreffende Belgacom (*B.S.* 25 augustus 2001) had het parlement de Staat gemachtigd alle of een deel van zijn aandelen in de NV van publiek recht Belgacom over te dragen door verkoop, ruil of inbreng in een vennootschap, in het kader van een fusie of een strategisch samenwerkingsverband met één of meer operatoren. De wet was in spoedtempo door het parlement gejaagd, nadat op de Europese telecommarkt een consolidatiebeweging, waarin naast Belgacom onder meer KPN en Deutsche Telekom betrokken waren, in een stroomversnelling gekomen leek te zijn.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Op 30 november meldde *De Financieel-Economische Tijd* dat de regering in haar rekeningen over 2001 toch rekening zou houden met de opbrengst van de veiling van de UMTS-licenties, teneinde het beoogde financieringsevenwicht te realiseren. In de tweede helft van december bleek dat de geplande verkoop van overheidsgebouwen 319 miljoen euro had opgebracht, waarvan drie vierde in de Schatkist terechtkwam en het overige kwart naar de Regie der Gebouwen ging om de huur van (vervangende) kantoorgebouwen te betalen. Het leeuwendeel van de opbrengst kwam van de verkoop van de Financietoren, waarvoor de Nederlandse projectontwikkelaar en vastgoedbelegger Breevast 276 miljoen euro had betaald. Breevast zou het gebouw renoveren en nadien verhuren aan het ministerie van Financiën.
In het ontwerp van programmawet dat de Kamer op 18 december goedkeurde, kreeg de regering de toestemming om de NV van publiek recht Biac, de exploitant van de luchthaven van Zaventem, te privatiseren en de luchthaventerreinen die eigendom waren van de Belgische Staat aan Biac te verkopen. Volgens het Comité van Aankoop waren de gronden 250 miljoen euro waard; externe experts raamden de waarde op 200 miljoen euro. In de Senaat vroeg de oppositie op 21 december het spoedadvies van de Raad van State over een dertigtal amendementen bij het ontwerp van programmawet, met de bedoeling de stemmingen en zodoende ook de verkoop van de luchthavengronden waartoe de regering kennelijk om budgettaire redenen nog vóór het jaareinde wilde overgaan, te vertragen. De senatoren onderbraken evenwel het kerstreces om op 28 december over het ontwerp van programmawet te stemmen. Begin 2002 zou blijken dat de regering inderdaad vóór 31 december de luchthaventerreinen aan Biac had verkocht.

B. De Federale Beleidsverklaring en de begroting voor 2002

In zijn vooruitzichten voor 2002, de zgn. economische begroting, verlaagde het Federaal Planbureau (5 juli) de groeiverwachting voor 2001 van 2,8 tot 2,4 % en verhoogde het de inflatieverwachting van 1,5 tot 2,4 %. Voor 2002 schoof het een groei van 2,8 % en een inflatie van 1,5 % naar voren.
De Hoge Raad van Financiën (HRF) deed in zijn jaarverslag (12 juli) voor 2002, op grond van een groei van 2,5 %, de aanbeveling een financieringsoverschot van 0,3 % van het BBP na te streven. De HRF riep alle geledingen van de overheid op hun uitgaven strikt onder controle te houden.
Half juli bleek dat voor de sociale zekerheid in 2002 een overschot van 400 tot 950 miljoen euro werd verwacht. De werkgeversorganisatie VBO zei dat het geld moest worden gebruikt om de lastenverlaging voor de bedrijven voort te zetten. De vakbonden wensten het geld te gebruiken om de sociale uitkeringen te verhogen. Volgens minister Vande Lanotte zou een groot deel van het overschot naar het Zilverfonds moeten gaan; hij zette trouwens vraagtekens bij de verwachte omvang van het overschot.
In augustus verlaagden de grote banken hun groeivooruitzichten voor 2001 tot 1,6 à 2,1 % van het BBP, waardoor het financieringsoverschot van 0,2 % van het BBP in het gedrang zou komen en de begrotingsvooruitzichten voor 2002 versomberden. Het INR deelde op 29 augustus mee dat het BBP in het tweede kartaal met

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

0,6 % was gekrompen in vergelijking met het eerste kwartaal[5]. Het was de eerste negatieve groei sinds het vierde kwartaal van 1998. De banken stelden daarop hun groeiprognoses verder naar onder bij. Aan *La Libre Belgique* (1 september) zei minister Vande Lanotte dat er in de begroting voor 2002 niet de minste ruimte zou zijn om de gevraagde 900 miljoen euro aan uitgaven boven de groeinorm (1,5 %) te financieren. Hij herhaalde dat het overschot in de sociale zekerheid pas na voorafname van 625 miljoen euro voor het Zilverfonds gebruikt kon worden voor een verhoging van de sociale uitkeringen en een verdere verlaging van de bedrijfslasten.

In de laatste week van augustus lieten de groene partijen en de PS blijken geen ruimte te zien voor de tweede lastenverlaging die de bedrijven volgens het regeerakkoord in 2002 zouden kunnen krijgen, weliswaar na een evaluatie van de eerste lastenverlaging (800 miljoen euro in 2000) en voor zover er daarvoor budgettaire ruimte zou zijn. Het VBO bleef aandringen op een tweede algemene lastenverlaging. Nadat vanuit liberale hoek aanvankelijk was verzekerd dat die lastenverlaging verworven was, zei zowel premier Verhofstadt als VLD-voorzitter De Gucht dat een selectieve lastenverlaging aanvaardbaar was (5-6 september). Unizo, de organisatie van zelfstandige ondernemers, reageerde negatief (10 september). Het VBO publiceerde op 19 september cijfers waaruit zou moeten blijken dat de lastenverlaging een positief effect had op de werkgelegenheid : sinds 1997 waren de lasten met 3,79 miljard euro gedaald en waren er 224.000 banen bij gekomen. De werkgeversorganisatie drong nogmaals aan op een algemene lastenverlaging van 1,5 % (in plaats van 790 euro per werknemer zoals in 2000). Unizo bleef voorstander van een forfaitaire lastenverlaging.

Uit een rapport van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB), dat op 19 september bekend raakte, bleek dat de loonkosten in 2001-2002 met 6,8 % zouden stijgen, of 0,4 procentpunten meer dan de wettelijke loonnorm en 0,6 procentpunten meer dan in de drie buurlanden (Frankrijk, Duitsland, Nederland). De werkgevers zagen in het rapport een argument om hun eis voor een lastenverlaging te ondersteunen, teneinde de concurrentiekracht te vrijwaren.

Intussen hadden de aanslagen van 11 september op de WTC-torens in New York en het Pentagon in Washington de economische context waarin de regering haar begroting voor 2002 diende op te maken, grondig gewijzigd, ook al relativeerde premier Verhofstadt een en ander[6]. Het Planbureau en de Nationale Bank werd gevraagd de impact van '11 september' op de economie en de rijksfinanciën in te schatten en hun prognoses bij te stellen. NBB-gouverneur Quaden zei op 26 september dat «in deze politiek-militaire context» niemand een precies groeicijfer kon geven en daarom een voorzichtige begroting moest worden opgemaakt.

[5] In oktober bleek uit definitieve cijfers dat de economie in het tweede kwartaal met 0,5 % was gekrompen. In het derde kwartaal werd een nulgroei genoteerd. In het vierde kwartaal kromp de economie met 0,4 %. Over het hele jaar 2001 kwam de groei op 1 % uit.

[6] Op 22 september zei Verhofstadt in tv-gesprekken met de VRT en de VTM dat de economische gevolgen van de aanslagen minder groot waren dan sommigen dachten. Een recessie komt er wellicht niet, wel een terugloop van de economische groei, voorspelde de premier : «Het zal iets minder dan 2 procent zijn, maar het is toch nog altijd een groei».

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Premier Verhofstadt ontving op 25 september de 'Groep van Tien', de toponderhandelaars van werkgeversorganisaties en vakbonden. Hij aanhoorde hun wensen voor de begroting-2002, maar maakte hun duidelijk dat ze geen al te hoge verwachtingen mochten koesteren.
Op 29 september schreef *De Financieel-Economische Tijd* dat het kabinet van premier Verhofstadt een «ingrijpend» plan voor de hervorming van de ziekteverzekering had, met een volledige herziening van de terugbetalingstarieven, de openstelling van de aanvullende verzekering voor particuliere verzekeraars en de privatisering van de tandheelkunde en de kinesitherapie. Minister van Sociale Zaken Vandenbroucke en de Belgische Vereniging van Artsensyndicaten (BVAS) reageerden negatief. De BVAS zag in de nota een supplementair argument voor de actie van bepaalde artsengroepen tegen besparingsmaatregelen in de ziekteverzekering (zie hoofdstuk V : het werkgelegenheids- en sociaal beleid). Premier Verhofstadt reageerde furieus op het uitlekken van de nota en zei dat het «om een hoogst persoonlijk voorstel van een medewerker» ging, dat niet met hem besproken werd. De kabinetsmedewerker werd ontslagen[7]. De socialisten en de groenen waren ontsteld en verzetten zich tegen een gedeeltelijke privatisering van de ziekteverzekering.
VLD-voorzitter De Gucht ging in de tegenaanval en verweet (1 oktober) minister Vandenbroucke er niet in te slagen het budget van de ziekteverzekering onder controle te krijgen. De Gucht wilde de uitgaven van de ziekteverzekering voor 2002 beperken tot 14,08 miljard euro; andere partijen zeiden dat 14,4 miljard (PRL) tot 14,77 miljard euro (PS) nodig zou zijn. In de slotfase van de begrotingswerkzaamheden veroorzaakten de meningsverschillen daarover spanning in de coalitie. Intussen was er nog steeds geen duidelijkheid over de groeiprognose voor 2002 en de gevolgen van '11 september' voor de begroting. In regeringskringen circuleerden cijfers van 1,7 tot 1 % groei en een 'besparingsoefening' van 1,2 miljard tot 3 miljard euro. Uit de diverse scenario's die minister Vande Lanotte voorlegde, met een groei variërend van 0 tot 2,5 %, koos het kernkabinet op 3 oktober dat met een BBP-groei van 1,5 %. Voorzichtigheidshalve zou de begroting evenwel op een groei van 1,3 % gebaseerd worden. Het kernkabinet kwam ook overeen zowel voor 2001 als voor 2002 de doelstelling een financieringsoverschot van 0,2 resp. 0,3 % van het BBP te realiseren, te laten vallen en zich tevreden te stellen met een evenwicht tussen inkomsten en uitgaven.
Op 6 en 7 oktober kwam de regeringstop bijeen om de ontwerpbegroting voor 2002 in haar definitieve vorm te gieten. De ministerraad keurde het ontwerp op 9 oktober goed.
In de Federale Beleidsverklaring die hij op 9 oktober voorlas in de Kamer en de Senaat, stond eerste minister Verhofstadt lang stil bij de gevolgen van de aanslagen van 11 september en de op 7 oktober begonnen militaire aanvallen van de VS en Groot-Brittannië op Afghanistan. Hij sprak zijn steun uit voor de reactie op de aanslagen, «die noch blind, noch ondoordacht is».
Verhofstadt bevestigde dat de regering voor 2002 een groei van 1,5 % verwachtte (tegenover 1,3 % voor 2001), met een herleving in de tweede helft van het jaar,

[7] Enkele maanden later bleek dat hij naar het kabinet van minister Daems was overgeplaatst.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

maar in de begroting een kleine buffer had ingebouwd door van een groei van 1,3 % uit te gaan. Door voor het derde jaar op rij een evenwicht in de overheidsrekeningen na te streven, zou de overheidsschuld dalen tot 103,8 % van het BBP.
Voor het beleid in 2002 zette Verhofstadt zes krachtlijnen uit. Ter stimulering van de economie zou de regering de belastingverlaging en de verhoging van de laagste sociale uitkeringen handhaven, de vennootschapsbelasting hervormen, het twintigtal banenplannen met lastenverlaging samenbrengen in één structurele lastenverlaging (met de mogelijkheid een aanvullende verlaging toe te kennen voor doelgroepen en bij arbeidsduurverkorting), en maatregelen nemen ten gunste van de KMO's en tot verbetering van het sociaal statuut van de zelfstandige. De regering zou in dialoog gaan met de gewesten en de gemeenschappen om de inspanningen voor opleiding en vorming van jongeren en werklozen te verhogen, en een wetgevend initiatief nemen om sociale conflicten door een arbeidsrechtbank in plaats van de rechtbank van koophandel te laten beslechten, maar niet langer op eenzijdig verzoekschrift. Door daarover te zwijgen, voerde de premier impliciet de tweede fase van de lastenverlaging en een verhoging van de laagste sociale uitkeringen van het regeringsprogramma voor 2002 af.
Om voort te bouwen aan een meer solidaire samenleving wenste de regering de rondetafelconferentie over de sociale zekerheid succesvol af te ronden, de ziekteverzekering te hervormen, pensioenreserves op te bouwen door opnieuw ten minste 500 miljoen euro in het Zilverfonds te stoppen, het bestaansminimum om te vormen tot een leefloon en het te 'activeren', d.w.z. in te schakelen in de tewerkstelling, en de strijd tegen allerlei vormen van discriminatie te verscherpen.
Als derde krachtlijn noemde de premier de hervorming van de federale administratie, de herstructurering van de krijgsmacht, het wegwerken van de gerechtelijke achterstand met een stappenplan, de vermindering van het aantal verkeersslachtoffers met een derde in vijf jaar (door de herziening van het verkeersreglement, een strenger handhavingsbeleid en de verplichte invoering van de dodehoekspiegel voor vrachtwagens) en de bijsturing van de politiehervorming om meeruitgaven voor gemeenten te vermijden.
In het kader van de duurzame ontwikkeling kondigde Verhofstadt onder meer een wetsontwerp aan over de sluiting van kerncentrales van meer dan 40 jaar en een verlaging van de verkeersbelasting voor minder vervuilende wagens.
In de institutionele sfeer stelde de regering de invoering van provinciale kieskringen, een kiesdrempel van 5 % en semi-landelijke lijsten (met dezelfde lijsttrekker[s] in alle kieskringen) in het vooruitzicht. Verhofstadt zei dat de regering er ook over dacht Kamer en Senaat samen te voegen tot één federaal parlement[8]. Ten slotte zou de regering ook in 2002 een actief buitenlands beleid voeren, inzonderheid in Afrika.
De rijksinkomsten werden op 43,95 miljard euro (1.773,1 miljard frank) geraamd, de rijksuitgaven op 44,39 miljard euro (1.790,5 miljard frank). Inclusief het deficit op de schatkistverrichtingen bedroeg het financieringstekort 1,39 miljard euro (55,9 miljard frank) of 0,3 % van het BBP. Extra geld werd vrijgemaakt voor de politie-

[8] Premier Verhofstadt had de samenvoeging van Kamer en Senaat al aangesneden in zijn zgn. rentree-interviews. Zie hoofdstuk II : het binnenlands beleid.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

hervorming (50 miljoen euro), de hervorming van de administratie (25 miljoen euro) en ontwikkelingssamenwerking (70 miljoen euro). De reële groei van de uitgaven van de departementen werd beperkt tot 0,5 % in plaats van 1,5 %, wat een bijna absolute wervingsstop inhield.
Het budget van de ziekteverzekering werd op 14,42 miljard euro (581,5 miljard frank) vastgesteld, een aangroei van 7,2 %. VLD-voorzitter De Gucht had het in dat verband (8 oktober) nogmaals over een uit de hand gelopen begroting. Hij verweet minister Vandenbroucke niets te hebben gedaan aan de communautaire scheeftrekkingen en waarschuwde dat, wanneer de regering er niet zou in slagen de misbruiken in het Franstalige landsdeel aan te pakken, een 'defederalisering' van de ziekteverzekering na de verkiezingen onafwendbaar zou worden.
Tijdens het kamerdebat over de beleidsverklaring (10-11 oktober) viel vooral de kritiek van PS-fractieleider Claude Eerdekens op de politiehervorming en zijn voorbehoud tegenover de afschaffing van de Senaat en de herindeling van de kieskringen op. Premier Verhofstadt beklemtoonde in zijn repliek dat hij voor de hervorming van het federale parlement de steun van alle regeringsleden had.

C. Personenbelasting, vennootschapsbelasting en ecofiscaliteit

PERSONENBELASTING

In de Federale Beleidsverklaring van 17 oktober 2000 had premier Verhofstadt een hervorming van de personenbelasting aangekondigd, die zou worden gerealiseerd in de periode 2001-2004 en de belastingen met 3,334 miljard euro (134,5 miljard frank) zou verminderen. Het tijdschema van de belastinghervorming zou in 2001 worden bepaald.
De ministerraad keurde op 9 maart het wetsontwerp over de hervorming van de personenbelasting goed, maar stelde nog geen tijdschema vast.
Op 18 april keurde de Kamercommissie voor Sociale Zaken een wetsvoorstel goed van Daniel Bacquelaine (PRL) over de afschaffing van de in 1994 ingevoerde solidariteitsbijdrage (2 %) op de hoogste pensioenen. De liberalen stemden voor, de socialisten en de groenen tegen. Minister van Sociale Zaken Vandenbroucke was woedend en dreigde met een «zwaar incident» indien de Kamer het voorstel zou aannemen. Bacquelaine liet op 19 april de parlementaire behandeling van zijn wetsvoorstel opschorten. De PS zei het wetsvoorstel te zullen steunen indien de regering zou terugkomen van de afschaffing van de hoogste aanslagvoeten (55 en 52,5 %) in het fiscaal hervormingsplan. Vice-premier en minister van Werkgelegenheid Onkelinx drong op 20 april aan op een herberekening van de volgens haar overschatte kostprijs van het hervormingsplan en stelde voor, de budgettaire ruimte die daardoor, of door het behoud van de aanslagvoeten van 52,5 en 55 %, zou ontstaan, te gebruiken om de pensioenen te verhogen. De socialistische verklaringen werden in verband gebracht met het naderende 1-meifeest.
Op 18 mei besloot de ministerraad het fiscale hervormingsplan ongewijzigd te behouden, inclusief de schrapping van de hoogste twee aanslagvoeten. De ministerraad stelde ook het tijdschema van de hervorming vast. Voor de inkomsten van 2001 (aanslagjaar 2002) bleef de belastingvermindering beperkt tot 74,4 miljoen

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

euro (3 miljard frank) door de gedeeltelijke uitbreiding (tot maximum 50 km) van de terugbetaling van het woon-werkverkeer (15 eurocent of 6 frank per kilometer) tot de andere vervoermiddelen dan de auto. In het aanslagjaar 2003 (inkomsten 2002) zou de aanslagvoet van 55 % worden geschrapt, in 2004 die van 52,5 %. De invoering van het belastingkrediet voor inkomens tot 16.113 euro (650.000 frank) zou beginnen in het aanslagjaar 2003 (86 euro) en op kruissnelheid komen vanaf het aanslagjaar 2005 (495 euro). De verhoging van de belastingvrije som voor elk van de echtgenoten tot het bedrag dat geldt voor alleenstaanden, die een einde zou moeten maken aan de fiscale discriminatie van gehuwden, zou een aanvang nemen in het aanslagjaar 2004 (inkomsten van 2003)[9]. Hetzelfde zou gelden voor de verhoging van de belastingschalen.
De Kamer stemde op 5 juli, de Senaat op 19 juli met de belastinghervorming in. De wet van 10 augustus 2001 houdende hervorming van de personenbelasting werd in het *Belgisch Staatsblad* van 20 september 2001 gepubliceerd.
Op 12 oktober, drie dagen nadat premier Verhofstadt de Federale Beleidsverklaring had afgelegd, zei Philippe Defeyt, een van de federaal secretarissen van Ecolo, in *La Libre Belgique* dat de regering tijdens het 'begrotingsconclaaf' voor 1 miljard euro beleidsruimte had gecreëerd door te beslissen de indexering van de belastingschalen en de verdere verlaging van de aanvullende crisisbelasting niet vanaf 1 januari 2002 maar pas later in de bedrijfsvoorheffing te verrekenen. Zowel premier Verhofstadt als minister van Financiën Reynders ontkende formeel het bericht. Reynders veroordeelde «de valse verklaringen van belastingintegrist Defeyt». Volgens hem zouden de voordelen «vanaf middernacht en één seconde op 1 januari 2002 in de bedrijfsvoorheffing verrekend worden».
De Financieel-Economische Tijd schreef op 6 oktober dat aan de top van de regering wel degelijk een tragere uitvoering van de belastingverlaging overwogen werd, al zou de aanvullende crisisbelasting buiten schot blijven, de ingreep minder groot zijn dan Defeyt had gezegd en de definitieve beslissing afhankelijk zijn van de conjunctuurevolutie. Op 29 november gaf minister Reynders in de Kamer toe dat de indexering van de belastingschalen pas vanaf 1 april 2002 in de bedrijfsvoorheffing zou worden verrekend. De regering kreeg daardoor volgens Reynders voor 107 miljoen euro beleidsruimte in de begroting-2002.

VENNOOTSCHAPSBELASTING

Naast de hervorming van de personenbelasting stelde het paars-groene regeerakkoord een «verlaging van de nominale tarieven» van de vennootschapsbelasting in het vooruitzicht, «binnen een budgettair neutraal kader».
In *De Financieel-Economische Tijd* van 14 maart lekte uit dat volgens een rapport van de HRF, dat de regering had besteld, de vermindering van het tarief van de vennootschapsbelasting van 40,17 naar 30 % de overheid 1,95 miljard euro (78 miljard frank) zou kosten. Een verlaging tot 35 % zou 1 miljard euro (40 miljard frank) kosten. De minderinkomsten zouden kunnen worden opgevangen door een

[9] In een arrest van 6 november 2001 bevestigde het Arbitragehof dat er in de personenbelasting een onverantwoord verschil in behandeling bestaat tussen gehuwd en ongehuwd samenwonenden, die het gevolg is van het ontbreken van een bijzondere bepaling voor ongehuwd samenwonenden.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

verbreding van de belastbare grondslag, via een aanpassing van het fiscale gunstregime voor investeringen, de aanpak van de stelsels met een fiscaal gunstregime (zoals coördinatiecentra), een herziening van het stelsel van definitief belaste inkomsten (DBI) voor dividenden van verbonden vennootschappen of de aanpassing van de vrijstelling op meerwaarden van aandelen.
In een reactie zei zowel de kabinetschef van premier Verhofstadt, Luc Coene, als VLD-voorzitter De Gucht dat het onwaarschijnlijk was dat het basistarief van de vennootschapsbelasting tot 30 % teruggebracht zou worden, zoals Verhofstadt eerder in het vooruitzicht had gesteld.Volgens De Gucht was een verlaging tot 35 % «realistischer».
De HRF overhandigde op 18 april zijn rapport over de hervorming van de vennootschapsbelasting aan minister van Financiën Reynders. De minister sloot bij die gelegenheid niet uit dat de regering toch een beperkte budgettaire inspanning zou doen en de crisisbelasting van 3 % op de vennootschapsbelasting die in 1993 was ingevoerd (en het tarief had doen stijgen van 39 naar 40,17 %) zou afschaffen, zonder compenserende maatregelen te nemen.
In het rapport stelde de HRF voor op korte termijn de degressieve afschrijvingen te vervangen door lineaire, de fiscale steunmaatregelen voor investeringen af te schaffen en de grenzen van de bijdragen voor de extralegale pensioenen te herzien. Op lange termijn zou er een fundamentele hervorming moeten komen van de vrijstellingsvoorwaarden van meerwaarden op aandelen en van het stelsel van de definitief belaste inkomsten. Van een veralgemeende ontmanteling van de preferentiële stelsels (coördinatiecentra, distributiecentra en servicecentra) was in het definitieve advies niets terug te vinden. De HRF zei enkel dat de ontmanteling van deze fiscale gunstregimes een grotere daling van de tarief van de vennootschapsbelasting mogelijk zou maken.
Voor de KMO's stelde de HRF een bevriezing van de verlaagde tarieven voor. Door een verlaging van het gewone tarief zou het verschil tussen beide geleidelijk weggewerkt kunnen worden.
Op 13 juni zei premier Verhofstadt dat hij het basistarief van de vennootschapsbelasting tot «minstens 34 %» wilde verlagen. In de daaropvolgende weken beklemtoonden de socialisten en de groenen, in reacties op diverse liberale pleidooien voor een reële belastingverlaging, dat in het regeerakkoord uitdrukkelijk was overeengekomen dat de hervorming van de vennootschapsbelasting budgettair neutraal diende te zijn.
In een nota die hij op 19 juli aan de ministerraad voorlegde, stelde minister Reynders voor het tarief van de vennootschapsbelasting in een eerste fase te verlagen tot 34 %. Ter compensatie zouden sommige aftrekposten verminderd of afgeschaft worden.
De hervorming van de vennootschapsbelasting kwam ter sprake tijdens het begrotingsconclaaf. In de Federale Beleidsverklaring (9 oktober) kondigde premier Verhofstadt een tariefverlaging aan van 39 naar 33 % of, inclusief de crisisbelasting die behouden bleef, van 40,17 naar 33,99 %. Het uiteindelijke doel was een verdere verlaging tot 30 %. Voor de kleine en middelgrote ondernemingen zou een nieuw verlaagd tarief ingevoerd worden van 24,25 % (exclusief crisisbelasting) in plaats van 28 % op de winst tot 24.790 euro, 31 % in plaats van 36 % op de schijf van

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

24.790 tot 89.240 euro en 34,5 % in plaats van 41 % op de volgende schijf tot 322.000 euro. De KMO's zouden ook een deel van de winst met belastingvrijstelling kunnen reserveren teneinde het eigen vermogen te verhogen.
Om de gederfde belastinginkomsten terug te verdienen, zou een roerende voorheffing van 10 procent worden ingevoerd op de liquidatieboni die een vennootschap realiseert bij de inkoop van eigen aandelen of bij de gehele of gedeeltelijke verdeling van het maatschappelijke vermogen onder de aandeelhouders. De vennootschappen zouden niet langer de betaalde gewestbelastingen mogen aftrekken. De regering overwoog ook de aftrek van autokosten te verminderen. De toepassingsvoorwaarden en de controle voor de aftrek van DBI zou worden verstrengd, zodat de DBI-aftrek beantwoordt aan het echte doel, het vermijden van dubbele belasting bij betaler en ontvanger van dividenden
Een wetgevend initiatief voor de hervorming van de vennootschapsbelasting werd in 2001 niet genomen.

ECOFISCALITEIT

De ministerraad had op 22 december 2000 besloten tegen 31 maart een nieuwe regeling uit te werken voor de milieu- of ecotaks op drankverpakking (wet van 16 juli 1993), die zowel het gebruik van milieuvriendelijke verpakking zou aanmoedigen als het gebruik van wegwerpverpakking ontraden[10]. In afwachting daarvan werd de toepassing van de ecotaks op drankverpakking opnieuw met een jaar uitgesteld. Hoewel daarvoor een wetswijziging nodig was, kondigde minister van Financiën Reynders het uitstel aan met een bericht in het *Belgisch Staatsblad* van 30 december 2000.
Vier milieuorganisaties kondigden op 27 februari aan de regeringsbeslissing van 22 december 2000 in kort geding aan te vechten bij de rechtbank van eerste aanleg in Brussel. Op 4 mei verklaarde de rechtbank de klacht evenwel onontvankelijk.
Intussen waren in de coalitie interpretatieverschillen gerezen over het akkoord van 22 december 2000. De liberalen legden de klemtoon op het goedkoper maken van drank in een hergebruikbare verpakking, de groenen hamerden op de noodzaak het consumentengedrag te beïnvloeden via ecotaksen.
Het kernkabinet vond in de nacht van 26 op 27 maart een vergelijk, dat naderhand door kabinetsmedewerkers werd verfijnd en op de ministerraad van 30 maart werd goedgekeurd. Het accijnsrecht op water, frisdrank (cola, limonade, ...) en fruitsap zou worden verlaagd en de BTW-voet zou van 21 op 6 % worden gebracht; op alcoholhoudende drank zou er enkel een BTW-verlaging komen. Voor drank in wegwerpverpakking (blik, tetradoos, ...) zou die 'ecobonus' gecorrigeerd worden door een ecotaks te heffen, waardoor de drank iets duurder zou worden. Door de combinatie van de ecobonus en ecotaks zou een liter water in een retourfles gemiddeld een kwart goedkoper worden dan in een wegwerpfles. Voor

[10] In antwoord op een vraag van Yves Leterme (CVP/CD&V) zei minister van Financiën Reynders op 22 mei in de Kamer dat er sinds 1994 en tot en met 30 april 2001 voor 7,26 miljoen euro (293 miljoen frank) ecotaks was geïnd. Een verdeling over de producten waarop daadwerkelijk ecotaks werd geheven (wegwerpscheerapparaten en -fototoestellen, industriële verpakking, pesticiden) kon Reynders niet geven.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

limonade, fruitsap en bier zou het verschil per liter ongeveer 15 % bedragen. Melk werd buiten de regeling gehouden omdat UHT-melk, waaraan de Belg de voorkeur geeft, om hygiënische redenen niet in een fles kan worden gedaan. De regeling zou ingaan op 1 januari 2002.
Op 19 juli keurde de ministerraad een wetsontwerp goed over de ecoboni/ecotaks-regeling. Omdat het niet aangewezen werd gevonden de nieuwe regeling te laten samenvallen met de invoering van de euro, werd overeengekomen dat de wet pas op 1 maart 2002 van kracht zou worden.
De Morgen maakte op 4 oktober gewag van ergernis bij Agalev en Ecolo over het feit dat minister Reynders het wetsontwerp pas op 24 september ter notificatie naar de Europese Commissie had gestuurd en in de tekst de bepaling dat producten die onderworpen zijn aan de ecotaks van een kenteken 'moeten' zijn voorzien, op eigen houtje zou hebben vervangen door 'mogen voorzien zijn'. Eind 2001 had de Europese Commissie haar opmerkingen op het wetsontwerp nog niet meegdeeld en was het bijgevolg nog niet ingediend in het parlement.
Volgens het Lambermontakkoord (16 oktober 2000) zouden de gewesten op 1 januari 2002 volledig bevoegd worden voor de milieu- of ecotaksen, volgens de Financieringswet (1989) een van de 'gewestelijke belastingen'. Tijdens de voorbereiding van het ontwerp van bijzondere wet over de financiële aspecten van 'Lambermont', werd beslist (Overlegcomité van 22 maart) van de ecotaks een federale bevoegdheid te maken, onder meer omdat ecotaks en ecoboni één geheel vormen en aangenomen werd dat de Europese Commissie een uniforme regeling voor heel België zou eisen.

Op 19 juli nam de regering enkele beslissingen aangaande belastingen op milieuvriendelijke wagens en brandstof.
Allereerst besloot zij voor benzine- en dieselwagens die aan de strengste Europese uitstootnormen, de zgn. euro-4-norm, voldoen, de belasting op de inverkeerstelling (BIV) te verminderen tot het jaar 2005; voor LPG-wagens zou de vermindering permanent zijn. Bij de aankoop van een tweedehandswagen van vijf jaar en ouder zou er meer BIV moeten worden betaald. Doordat de gewesten, ingevolge de Lambermont-staatshervorming, op 1 januari 2002 bevoegd zouden worden voor de BIV, zag de federale overheid af van een wettelijke regeling van de BIV-aanpassing.
Om het gebruik van zwavelarme brandstof aan te moedigen (de enige die vanaf 2005 in heel de Europese Unie verkocht mag worden), stelde de regering een tijdelijke accijnsverlaging in het vooruitzicht. Drie maanden later, op 12 oktober, besliste zij omgekeerd tewerk te gaan en de accijnzen op zwavelrijke benzine en diesel te verhogen. De verhoging, met 0,015 euro (60 centiemen) per liter, zou geleidelijk worden doorgevoerd, en wel bij elke verlaging van de brandstofprijs, tot het bedrag van 0,015 euro zou zijn bereikt.
Ten slotte besliste de regering dat er, na overleg met de gewesten die daar op 1 januari 2002 de bevoegdheid voor zouden krijgen, werk zou worden gemaakt van een 'modulering' van de verkeersbelasting volgens de 'vervuilingsgraad' van de wagen. Initiatieven daartoe werden in het verslagjaar niet genomen.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

II. Het binnenlands beleid

A. Institutionele wetgeving en politieke vernieuwing

GRONDWET

Bij akte van 30 maart 2001 (*B.S.* 31 maart 2001, derde uitgave; erratum *B.S.* 3 mei 2001) werd artikel 184 van de grondwet herzien. De bepaling dat de organisatie en werking van de rijkswacht bij wet geregeld worden, werd vervangen door de tekst : «De organisatie en de bevoegdheid van de geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus, worden bij de wet geregeld. De essentiële elementen van het statuut van de personeelsleden van de geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus, worden bij de wet geregeld». Volgens een overgangsbepaling kan de Koning de essentiële elementen van het statuut van de politieagenten vaststellen en uitvoeren, maar moet het besluit daarover vóór 30 april 2002 bekrachtigd worden. (Zie ook hoofdstuk IV : het justitiebeleid en de politiehervorming.)

KIESWETGEVING

Nadat zij in 2000 al de halvering van het gewicht van de lijststem voor de verkiezingen van de gemeenteraden, de provincieraden en het Europees Parlement (wet van 26 juni 2000 en aanvullende wet van 27 december 2000), alsook van de Kamer, de Senaat en de Raad van de Duitstalige Gemeenschap (wet van 27 december 2000) hadden geregeld, keurden in het verslagjaar de Kamer (8 maart) en de Senaat (5 juli) een wetsontwerp en een ontwerp van bijzondere wet goed over de halvering van de lijststem en de afschaffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers voor het Vlaams Parlement, het Waals Parlement en de Brusselse Hoofdstedelijke Raad. De bijzondere wet van 22 januari 2002 tot wijziging [van de BWHI en de Brussel-wet] en de wet van 22 januari tot beperking met de helft van de devolutieve kracht van de lijststemmen en tot afschaffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers voor de verkiezing van de Vlaamse Raad, de Waalse Gewestraad en de Brusselse Hoofdstedelijke Raad werden gepubliceerd in het *Belgisch Staatsblad* van 23 februari 2002.
In de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken bevestigde premier Verhofstadt op 25 april dat de regering, conform haar beslissing van 17 mei 2000, een wetsontwerp voorbereidde over de invoering van provinciale kieskringen, althans voor West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen en Antwerpen, naar analogie met de regeling voor Limburg, Luxemburg, Namen en Waals-Brabant. Voor de andere provincies zou dat niet het geval zijn. Verhofstadt zei ook de kandidaatstelling van één of meer 'boegbeelden' in twee of meer (provinciale) kieskringen mogelijk te willen maken. De premier bevestigde het plan voor de invoering van provinciale kiesdistricten in de Federale Beleidsverklaring (9 oktober), zonder nadere details te geven, en stelde toen ook de invoering van een kiesdrempel van 5 % in het vooruitzicht. Eind 2001 had de regering evenwel nog geen wetsontwerp daarover

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

goedgekeurd en bij het parlement ingediend. Naar verluidde verzetten de Franstalige socialisten er zich tegen dat Luik en Henegouwen een provinciale kieskring zouden vormen, zoals al bleek uit de vermelde tussenkomst van PS-Kamerfractieleider Eerdekens bij de bespreking van de Federale Beleidsverklaring.

PROVINCIE EN GEMEENTE

De wet van 5 februari 2001 (*B.S.* 23 maart 2001) voegde in de Gemeentewet een artikel 242bis en in de Provinciewet een artikel 66§2bis in, dat het college van burgemeester en schepenen resp. de bestendige deputatie verplicht binnen de drie maanden na de verkiezing van de schepenen resp. de deputatie aan de gemeenteraad resp. de provincieraad een algemeen beleidsprogramma voor te leggen. Het algemeen beleidsprogramma moet «minstens de belangrijkste beleidsplannen bevatten» en de duur van de hele bestuursperiode bestrijken. Omdat de Kamer het wetsontwerp eerst op 18 januari goedkeurde, kregen de schepencolleges en deputaties die door de op 8 oktober 2000 verkozen gemeenteraden resp. provincieraden verkozen werden, tot 24 juni (drie maanden na de bekendmaking van de wet) de tijd om een beleidsprogramma voor te leggen.
De wet van 23 maart 2001 (*B.S.* 5 april 2001) breidde het recht op politiek verlof voor lokale mandatarissen uit de privé-sector uit. Werknemers die burgemeester, schepen, OCMW-voorzitter, lid van het bureau van een districtsraad of voorzitter van een districtsraad zijn, kunnen met het oog op de uitoefening van hun mandaat of ambt maximaal twee arbeidsdagen per week afwezig zijn (zonder loon, maar met behoud van de socialezekerheidsrechten) en hun loopbaan (zonder vergoeding) onderbreken om hun mandaat of ambt uit te oefenen. Het recht op loopbaanonderbreking geldt slechts voor de uitoefening van één enkel mandaat of ambt; de schorsing van de arbeidsovereenkomst bedraagt ten minste twaalf maanden, eventueel met een onderbreking tussen periodes van telkens ten minste twaalf maanden.

COMMISSIE POLITIEKE VERNIEUWING

De parlementaire Commissie voor de Politieke Vernieuwing (CPV), die begin 2000 was geïnstalleerd, had te lijden onder een chronisch absenteïsme van haar leden. Geregeld konden vergaderingen niet doorgaan omdat er te weinig Kamerleden en senatoren aanwezig waren. Eind april raadpleegden de commissievoorzitters, Armand De Decker (PRL) en Dirk Van der Maelen (SP/SP.A), in een brief de fractieleiders over de bereidheid met de commissiewerkzaamheden door te gaan, anders zou de CPV er vóór de zomer mee stoppen. Beslist werd de werkzaamheden voort te zetten, maar veel concrete resultaten waren er niet.
Op 28 maart stelde de CPV het verslag voor van de bespreking van het advies van haar wetenschappelijk comité over de directe democratie (referendum, volksraadpleging, volksinitiatief, petitierecht)[11]. Weinig verrassend was het standpunt van alle fracties dat voor de invoering van een bindend referendum en van het

[11] *Parl. Doc.* Kamer 797/3 (2000-2001) en Senaat 416/3 (2000-2001).

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

petitierecht voor verenigingen een grondwetswijziging vereist is. Over de vraag of zonder een grondwetsherziening een niet-bindende volksraadpleging kon worden ingevoerd, waren de meningen verdeeld.
Op 25 september gaven acht experts van het wetenschappelijk comité hun advies over de vertegenwoordigende democratie[12], het tweede thema op de agenda van de CPV. Zij behandelden voorstellen voor de hervorming van het kiesstelsel en concludeerden dat daar weinig ruimte voor is.

HERVORMING TWEEKAMERSTELSEL

In zijn 'rentree-interiews' na het zomerreces met onder meer *De Morgen* (27 augustus) stelde premier Verhofstadt voor, de Kamer en de Senaat samen te voegen tot één parlementaire assemblee die ongeveer evenveel leden zou tellen als de Kamer vóór de afschaffing van het dubbelmandaat (212). De integratie van de twee wetgevende kamers zou volgens de premier de efficiëntie ten goede komen en meer ruimte maken voor ernstig parlementair werk. Hij meende dat er onvoldoende senatoren waren om het werk van de Senaat grondig te doen. De reflectietaak van de Senaat zou overgenomen kunnen worden door een aparte commissie.
Senaatsvoorzitter De Decker, die op 18 juli andermaal had gepleit voor de verhoging van het aantal senatoren van 71 naar 90 tot 100, reageerde afwijzend. Hij vond het plan een «zeer, zeer slecht idee» en een «democratische achteruitgang». Kritiek kwam er ook van de senaatsfractieleiders van CVP/CD&V (Vandenberghe) en PRL (Monfils), en van FDF-voorzitter Maingain. Voorzitter Ducarme van de PRL sprak dan weer van een «interessant idee». Kamervoorzitter De Croo en SP/SP.A-senaatsfractieleider Vanlerberghe steunden het plan. PS-voorzitter Di Rupo kantte zich op 29 augustus tegen de integratie van de Senaat in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De afschaffing van de Senaat zou volgens hem de onafhankelijkheid van de gewesten versnellen. Hij zei dat de Senaat tot een echte kamer van de regio's moest worden omgevormd.
In toespraken ter gelegenheid van de Waalse Feesten (15 september) verzetten minister-president Van Cauwenberghe en de voorzitter van het Waals Parlement, Robert Collignon (beiden PS), zich eveneens tegen de opheffing van de Senaat. Collignon zei dat een Senaat noodzakelijk is in een federale staat. Voor Van Cauwenberghe zou de assemblee een paritair samengestelde Senaat van de gemeenschappen en gewesten moeten worden.
In de Federale Beleidsverklaring (9 oktober) zei premier Verhofstadt dat de regering erover dacht Kamer en Senaat samen te voegen tot één federaal parlement, waarin de reflectiefunctie uitgeoefend wordt «door een bijzondere commissie die zich specifiek toelegt op een grondige tweede lezing van wetteksten». Volgens de premier heeft de Senaat zijn taak als ontmoetingsplaats van gemeenschappen en gewesten, «zoals die in elk federaal land bestaat», sedert zijn hervorming in 1993 «niet voldoende op zich genomen» en is het beter «een paritaire Federale Raad in het leven te roepen, die samengesteld is vanuit de

[12] *Parl. Doc.*, Kamer 1421/1 (2000-2001) en Senaat 506/1 (2000-2001).

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

gemeenschappen en waarin alle gewesten vertegenwoordigd zijn» en die «samen met het federale parlement bevoegd zal zijn voor de grondwetswijzigingen en de aanpassingen van de bijzondere wetten».
Toen hij die passage voorlas in de Senaat, brak er gejoel los. De christen-democraten verlieten boos het halfrond, even later gevolgd door Ecolo. Alle Franstalige fracties bleken volgens persberichten die zij verspreidden, tegen de afschaffing van de Senaat gekant te zijn.
Tijdens de bespreking van de Beleidsverklaring (16 oktober) formuleerde CVP/CD&V-fractieleider Vandenberghe andermaal scherpe kritiek op het plan Kamer en Senaat te integreren. De fractieleiders van de regeringspartijen waren milder en drongen vooral aan op inspraak in de geplande hervorming.

B. De hervorming van de administratie

De uitvoering van het Copernicusplan voor de hervorming van de rijksadministratie, dat de federale regering op 28 april 2000 had goedgekeurd, stuitte op tegenstand van de vakbonden en van de Franstalige regeringspartijen, inzonderheid de PS. Vooral het voornemen de topfuncties open te stellen voor externe kandidaten en tijdelijke mandaten in te voeren, lokte weerstand uit. De tijdelijke afwezigheid van minister van Ambtenarenzaken Luc Van den Bossche, die op 20 juni zwaar gewond werd bij een verkeersongeval en tot 24 augustus in het ziekenhuis verbleef, had weinig invloed op het tempo van de hervorming.
Op 12 februari kregen alle (bijna 60.000) ambtenaren een folder 'Vragen en antwoorden over de Copernicushervorming', waarin minister Van den Bossche onder meer ontkende dat de reorganisatie tot doel zou hebben het ambtenarenstatuut te ondergraven en de administratie te privatiseren.
Op 13 februari betoogden in Brussel enkele duizenden ambtenaren van de federale ministeries (7.000 volgens de politie, 10.000 volgens de vakbonden) tegen het hervormingsplan, dat volgens hen te zeer op de organisatie en werking van de particuliere sector was geënt en onvoldoende oog had voor de lagere ambtenaren. De bonden dreigden ermee de onderhandelingen met Van den Bossche over de Copernicushervorming op te schorten, tot hij met een totaalplan zou komen over de loopbaanontwikkeling van alle ambtenaren. Van den Bossche antwoordde dat het onvermijdelijk was in fases te werken en dat logischerwijze eerst het topniveau aan bod kwam. Hij beloofde wel een nota over de algemene strekking en het tijdschema van de hervorming.
De regering besliste op 16 februari de omvorming van de ministeries in 'federale overheidsdiensten' (FOD's) en 'programmatorische federale overheidsdiensten' (POD's) in twee fasen te realiseren. In een eerste fase, in 2001, zouden de vier 'horizontale' en zes 'verticale' FOD's en vier POD's worden geïnstalleerd. De overige FOD's en POD's zouden in 2002 geïnstalleerd worden. Eind 2001 waren zeven van de veertien FOD's opgericht : de horizontale FOD's Personeel en Organisatie (KB van 11 mei 2001), Informatie- en Communicatietechnologie (11 mei), Begroting en Beheerscontrole (15 mei) en Kanselarij en Algemene Diensten (15 mei), en de verticale FOD's Volksgezondheid, Veiligheid Voedselketen en

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Leefmilieu (23 mei), Sociale Zekerheid (23 mei), Justitie (23 mei) en Mobiliteit en Vervoer (20 november). Van de POD's was nog geen enkele opgericht.
Hoewel aanvankelijk was gezegd dat de oprichting van een FOD gepaard zou gaan met de afschaffing van het kabinet van de betrokken minister, besliste de regering op 16 februari, onder druk van de Franstalige ministers, dat een minister zelf kon beslissen vanaf de oprichting van een FOD zijn kabinet al dan niet af te schaffen en te vervangen door een secretariaat, een cel beleidsvoorbereiding en een cel algemeen beleid. De mededeling dat de afschaffing van de kabinetten voltooid moet zijn «op het einde van de legislatuur», betekende dat de regeringsleden hun kabinet tot aan de verkiezingen van juni 2003 konden behouden. Een secretariaat zou nog maar vier (staatssecretaris) of vijf (minister) 'inhoudelijke' medewerkers en zes (staatssecretaris) of acht (minister) 'uitvoerende' medewerkers tellen. Voor zover daar in het *Belgisch Staatsblad* melding van werd gemaakt, hadden eind 2001 enkel premier Verhofstadt en minister van Ambtenarenzaken Van den Bossche hun kabinet afgeschaft.
De ministerraad stemde op 30 maart in met een wetsontwerp dat van de hoogste ambtenaren een 'functionele tweetaligheid' vereist en, als gevolg daarvan, het tweetalige personeelskader in de rijksadministratie afschaft. De twee taalrollen en de taalkaders bleven behouden. Tijdens een overgangsfase zouden managers die nog niet het bewijs van de functionele kennis van de tweede landstaal geleverd hebben, worden bijgestaan door een tweetalige adjunct. Het wetsontwerp werd op 19 oktober ingediend in de Kamer en op 12 december door de commissie voor Binnenlandse Zaken goedgekeurd. Doordat de oppositie op 18 december het advies van de Raad van State vroeg over een CVP/CD&V-amendement en het Parlement van de Franse Gemeenschap diezelfde dag een belangenconflict tegen het wetsontwerp inriep, werd de plenaire behandeling van het wetsontwerp verdaagd tot in 2002.
Minister Van den Bossche zei op 25 april dat de sociale parastatale instellingen (RVA, RKW, ...) op hun verzoek bij de Copernicushervorming betrokken zouden worden. De paritair beheerde sociale parastatale instellingen, die al een deel van hun autonomie aan de politiek hadden verloren, zouden daarmee nauwer aansluiting vinden bij de administratieve cultuur van de federale overheid.
Bij koninklijk besluit van 2 mei regelde de regering de aanwijzing en de uitoefening van de managementfuncties in de FOD's en POD's. Het besluit voorzag in de invoering van het zogenaamde mandaatstelsel (tijdelijke aanstelling voor zes jaar) voor de ongeveer 400 te werven topambtenaren en in de openstelling van de hoogste managementfuncties voor externe kandidaten. Onder druk van de PS en de vakbonden had Van den Bossche moeten aanvaarden dat subtopfuncties voorbehouden blijven voor interne kandidaten en dat de tijdelijke aanstelling niet contractueel maar statutair gebeurt.
Minister Van den Bossche zei op 19 juni dat er voor 17 vacante topfuncties (zeven voorzitters van het directiecomité en tien andere managementfuncties) 579 geschikte kandidaten (op 647) waren, van wie de helft van buiten de administratie kwam.
Op 19 juli benoemde de regering de eerste twee (Nederlandstalige) topmanagers. Luc Coene, de kabinetschef van premier Verhofstadt werd, met ingang van

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

1 september, voorzitter van het directiecomité van de FOD Kanselarij en Algemene Diensten; Frank Robben, de directeur-generaal van de Kruispuntbank voor de sociale zekerheid, kreeg dezelfde functie bij de FOD Informatie- en Communicatietechnologie[13].

Eind juli werd via de nieuwsbrief *Faxtuel* bekend dat PS-vice-premier Onkelinx verkregen had dat de selectieprocedure van de topmanagers na het zomerreces zou worden geëvalueerd en bijgestuurd. Volgens Onkelinx zou de procedure, waarvoor een beroep werd gedaan op particuliere bureaus, te zeer op de privé-sector afgestemd zijn en te weinig rekening houden met de particulariteit van de openbare dienst. Zij had ook kritiek op het geringe aantal Franstalige kandidaten dat na het assessment overbleef. Minister Van den Bossche zei aan *De Financieel-Economische Tijd* (31 juli) dat «een assessment, waar je kritiek op kunt hebben, nog altijd veel objectiever is dan de beslissingen van het PS-partijbureau».

Op 7 september schorste de Raad van State het KB van 2 mei over de aanwijzing en uitoefening van de managementfuncties in de FOD's, na een klacht van Michel Jadot. Jadot, secretaris-generaal van het ministerie van Arbeid die als PS'er bekend staat, voerde onder meer aan dat hij zijn ambt niet meer zou kunnen uitoefenen en dat de onafhankelijkheid en neutraliteit van de administratie in het gedrang kon komen.

De regering keurde op 20 september een nieuw, aangepast KB (dd. 29 september) over de aanwijzing en uitoefening van de managementfuncties goed. Op verzoek van de PS werd bepaald dat twee leden van de door Selor samengestelde selectiecommissie, die de eerste fase van de selectieprocedure verzorgt, als observator aanwezig kunnen zijn bij het assessment door de externe evaluatoren. De PS kreeg bovendien de garantie dat de regering bij de aanstelling van de topmanagers een taalevenwicht zou nastreven. Tegen het besluit diende Jadot opnieuw beroep in bij de Raad van State.

Op 3 december sloot minister Van den Bossche met de vakbonden een akkoord over de hervorming van de loopbaanregeling van de 52.000 federale ambtenaren (ministeries en parastatale instellingen) van de niveaus B (2+ in het oude stelsel), C (2) en D (3 en 4). Voor de ambtenaren van niveau A (1) waren de onderhandelingen nog niet afgerond. Volgens het akkoord zal meer rekening worden gehouden met de competentie en het gewicht van de functie, en minder met de anciënniteit van de ambtenaar. Het voorzag tevens, in uitvoering van het intersectoraal akkoord 2001-2002 (zie hoofdstuk V : het werkgelegenheids- en sociaal beleid), in een lineaire weddenverhoging van 1 % en een verhoging van het vakantiegeld. Ambtenaren vanaf het niveau C kunnen een competentiepremie krijgen van 1.700 tot 2.500 euro.

[13] Robben nam eind november ontslag om gezondheidsredenen. Op 21 december benoemde de regering Georges Monard en Pierre Verkaeren tot voorzitter van de FOD Personeel en Organisatie resp. Budget- en Beheerscontrole.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

C. *De nasleep van de gemeenteraadsverkiezingen*

Op 23 april werden in Jurbise (Henegouwen) de gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober 2000 overgedaan. De Raad van State had op 2 maart het besluit vernietigd waarmee de bestendige deputatie van Henegouwen de verkiezingsuitslag, na een klacht van de PS, geldig had verklaard. De klacht had betrekking op mogelijke manipulatie van een stemdiskette die in eerste instantie niet kon worden gelezen. Tientallen andere klachten in verband met de gemeenteraadsverkiezingen werden door de deputaties en/of de Raad van State verworpen. Veel belangstelling ging naar de Vlaamse faciliteitengemeente Voeren, waar de Luiksgezinde lijst 'Retour à Liège' de volstrekte zetelmeerderheid had verloren die zij had sinds 1976, het jaar van de eerste verkiezingen na de fusie van de zes Voerdorpen. Raadsleden van 'Retour à Liège' hadden bij het College van Gouverneurs een klacht ingediend. Zij voerden aan dat de Vlaamsgezinde serviceclub Marnixring onwettige propaganda had gevoerd bij de kiezers met Nederlandse nationaliteit en klaagden over het gebrek aan democratische controle op de geautomatiseerde stemming. Het College van Gouverneurs had de klachten op 16 december 2000 verworpen; in beroep bevestigde de Raad van State op 5 april het collegebesluit. Bij KB van 29 juni 2001 werd Huub Broers tot burgemeester van Voeren benoemd.
Enkele weken voordien, op 9 juni, waren er in Voeren relletjes geweest tussen aanhangers van 'Retour à Liège', onder wie PS-senator Jean-Marie Happart, en de politie naar aanleiding van de openbare verkoop van gemeentelijke eigendommen. 'Retour à Liège' en de voorzitters van de Franstalige partijen drongen aan op een onderzoek naar de rol van waarnemend burgemeester Broers. Vlaamse partijen zagen in de incidenten een poging de benoeming van Broers te verhinderen. Eerder had Retour à Liège Broers in brieven aan minister van Binnenlandse Zaken Duquesne beschuldigd van het aanzetten tot racisme, xenofobie en etnische strijd en van valsheid in geschriften. Duquesne zei op 13 juni in de Kamer dat, volgens een rapport van de adjunct-arrondissementscommissaris, Broers niets te verwijten viel in de rellen in Voeren.
Te vermelden zijn nog twee arresten van 8 mei 2001 waarin de Raad van State een klacht verwierp tegen een gemeenteraadslid van Kluisbergen resp. Overijse die hun verkiezingsuitgaven te laat hadden aangegeven. De Raad van State zei dat de minister van Binnenlandse Zaken het modelformulier te laat en op een gebrekkige manier had bekendgemaakt.

D. *Communautaire problemen*

In de communautaire verhoudingen stonden in het verslagjaar, naast de staatshervorming, opnieuw de rondzendbrief-Peeters en voorts het onderzoek van de Raad van Europa over de bescherming van de minderheden centraal[14].
Op 27 maart verwierp de Vde (tweetalige) kamer van de Raad van State het vernietigingsberoep dat de Franse Gemeenschap en het Waalse Gewest hadden

[14] De communautaire wrijvingen in verband met enkele justitiële aangelegenheden worden besproken in het hoofdstuk IV : het justitiebeleid en de politiehervorming.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

ingesteld tegen de rondzendbrief-Peeters van 16 december 1997. Die rondzendbrief, van de toenmalige Vlaamse minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Leo Peeters, verplicht de Vlaamse faciliteitengemeenten zich in het Nederlands tot hun inwoners te richten, die vervolgens op «uitdrukkelijk herhaaldelijk verzoek» een Franse vertaling van officiële documenten kunnen krijgen. De Raad van State, die in 1998 al het schorsingsberoep had verworpen, volgde de stelling van de auditeur-generaal, dat de Franse Gemeenschap en het Waalse Gewest niet bevoegd zijn voor de taalregeling in de Vlaamse faciliteitengemeenten, dat hun prerogatieven bijgevolg niet geschonden waren en dat zij geen functioneel belang hadden bij de nietigverklaring van de rondzendbrief-Peeters. Het beroep dat een inwoonster van Sint-Genesius-Rode, een van de zes Vlaamse faciliteitengemeenten rond Brussel ('randgemeenten'), samen met de Franse Gemeenschap en het Waalse Gewest had ingediend, werd voor verdere behandeling naar een Nederlandstalige kamer verwezen.
De rondzendbrief-Peeters, waartegen bij de Raad van State nog andere vernietigingsberoepen liepen, speelde een rol in het toezichtsconflict tussen de gemeente Wezembeek-Oppem en de Vlaamse overheid. Het college van burgemeester en schepenen van Wezembeek, eveneens een van de zes randgemeenten, had in augustus 1999, tijdens de vakantie van de gemeenteontvanger, de aanslagbiljetten voor de milieubelasting over 1998 laten versturen. De ontvanger had tot dan toe geen gevolg gegeven aan het besluit van het schepencollege de biljetten volgens de taalaanhorigheid van de inwoners te versturen. Volgens de Gemeentewet is het de taak van de ontvanger om «alleen en onder zijn verantwoordelijkheid» de ontvangsten van de gemeente te innen. Om die reden had de deputatie van Vlaams-Brabant geweigerd de gemeenterekening over 1999 goed te keuren.
Omdat het gemeentebestuur van Wezembeek weigerde de onwettig geïnde belasting terug te storten, stuurde gouverneur Lodewijk De Witte van Vlaams-Brabant, op verzoek van de Vlaamse minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Johan Sauwens (VU), om de procedure van het dwangtoezicht in te leiden, op 7 februari 2001 een eerste waarschuwingsbrief naar de gemeenteontvanger. Op 2 oktober zei Paul Van Grembergen, die Sauwens was opgevolgd als minister van Binnenlandse Aangelegenheden in de Vlaamse regering, dat er aan de eerste waarschuwing geen gevolg was gegeven en dat hij de gouverneur de opdracht zou geven een tweede waarschuwing en zo nodig nadien een bijzonder commissaris te sturen. Van Grembergen zei nog dat de milieubelasting over 1999 en 2000 ingekohierd was, maar dat de aanslagbiljetten nog niet verstuurd waren. In de tweede waarschuwingsbrief dd. 18 december 2001 maande de gouverneur de gemeenteontvanger aan de onwettig geïnde milieubelasting vóór 15 januari 2002 terug te storten.

Op 12 en 23 juni, en van 3 tot 7 september was het Zwitserse parlementslid Lili Nabholz-Haidegger in opdracht van de commissie voor Juridische Aangelegenheden en Mensenrechten van de Parlementaire Vergadering (PV) van de Raad van Europa in België om informatie te verzamelen over de bescherming van de minderheden. De Raad van Europa had al in 1998 een verslaggever, de Zwitser Dumeni Columberg, naar België gestuurd om de rechtspositie van de Franstaligen

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

in de Vlaamse Rand rond Brussel te onderzoeken. In zijn omstreden verslag had hij onder meer de invoering van de tweetaligheid in heel België en een referendum over de inlijving van de zes randgemeenten bij Brussel aanbevolen. De Vlaamse delegatie in de PV van de Raad van Europa had, gebruik makend van het hoge absenteïsme, de ontwerpresolutie weten af te zwakken.
Het onderzoek van Nabholz gebeurde op verzoek van FDF-Kamerlid Georges Clerfayt en 36 andere Franstalige leden van de PV van de Raad van Europa. Clerfayt had aangevoerd dat België geen gevolg had gegeven aan de aanbevelingen van Columberg, inzonderheid de ratificatie van het Kaderverdrag van de Raad van Europa over de bescherming van nationale minderheden, en gewezen op de gewijzigde situatie die zou ontstaan na de regionalisering van de Gemeentewet. Het initiatief wekte irritatie in Vlaanderen.
Tijdens haar verkennend bezoek in juni sprak Nabholz met onder anderen premier Verhofstadt, de vice-premiers Michel en Vande Lanotte, en de burgemeesters van de zes Vlaamse randgemeenten. In september bezocht ze de Vlaamse Rand, Voeren, het Duitse taalgebied, Komen en Moeskroen, en had ze gesprekken met alle minister-presidenten, de voorzitters van de regionale parlementen, alle partijvoorzitters en vertegenwoordigers van het Arbitragehof en de Raad van State. Op een persconferentie aan het einde van haar bezoek riep ze België op het Kaderverdrag te ratificeren[15]. Volgens haar zou een ratificatie de taalwetgeving niet onderuithalen. De Franstalige inwoners van de Rand vielen volgens haar onder de definitie van 'nationale minderheid' die de PV van de Raad van Europa in 1993 had geformuleerd. Het Kaderverdrag zelf bevat geen definitie van het begrip.
De Raad van Europa zou het rapport-Nabholz in de lente van 2002 behandelen.

Het Arbitragehof vernietigde op 13 maart het zgn. Tabaksdecreet van 10 juni 1999 van het Waals Parlement, waartegen de Vlaamse regering vernietigingsberoep had aangetekend. Het decreet maakte het mogelijk, in afwijking van een bij wet opgelegd verbod, evenementen als de autoraces in Francorchamps tot 2006 door tabaksproducenten te laten sponsoren. Volgens het Arbitragehof was het Waals Parlement niet bevoegd om, in het kader van de bescherming van de gezondheid, reclame voor en sponsoring door tabaksproducten te regelen.
De zaak had een hoog communautair gehalte doordat een meerderheid van de Franstalige parlementsleden tegen de federale wet van 10 december 1997 had gestemd, die tabaksreclame en sponsoring door tabaksproducenten regelt. Het Waalse Tabaksdecreet trachtte die wet uit te hollen, inzonderheid voor het autoracecircuit van Francorchamps. Wegens interne verdeeldheid had de federale regering geen beroep aangetekend tegen het decreet, zoals ze ook geen beroep had ingesteld tegen het Vlaamse Zorgverzekeringsdecreet. Nadat de Franse gemeenschapsregering in november 1999 vernietigingsberoep had ingesteld tegen het Zorgverzekeringsdecreet, deed de Vlaamse regering een maand later hetzelfde tegen het Tabaksdecreet. Het Arbitragehof deed op 13 maart uitspraak in beide

[15] Minister van Buitenlandse Zaken Michel had het Kaderverdrag op 31 juli ondertekend. De PSC had dat verkregen in ruil voor haar steun aan het Lambermontakkoord. Zie in dit Jaarboek : M. DEWEERDT, 'Kroniek van de vijfde staatshervorming', pp. 363-395.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

zaken; het Zorgverzekeringsdecreet werd, op een ondergeschikt punt na, niet vernietigd[16].
Op 20 november vernietigde het Arbitragehof, op verzoek van het Vlaams Parlement en de Vlaamse regering, andermaal begrotingskredieten van de Franse Gemeenschap voor de ondersteuning van Franstalige verenigingen in Vlaanderen. De geschrapte zgn. Carrefour-subsidies hadden betrekking op de begrotingsjaren 1998 en 1999. Het was hoogstwaarschijnlijk het laatste arrest in een lange rij, aangezien de Franse gemeenschapsregering begin 2000 had aangekondigd de ongrondwettige subsidiëring te stoppen.

III. Het asiel- en vreemdelingenbeleid

A. De afhandeling van de regularisatieaanvragen

Illegaal in België verblijvende vreemdelingen hadden van 10 tot 29 januari 2000 de legalisatie van hun verblijf kunnen aanvragen. Bij de daartoe opgerichte Commissie voor Regularisatie werden 32.662 dossiers geopend, die betrekking hadden op 50.600 personen. De behandeling van de aanvragen verliep, onder meer ingevolge problemen bij de samenstelling van de acht kamers van de Regularisatiecommissie en wrijvingen tussen het secretariaat en de kamers, bijzonder traag. Nadat de commissie eind 2000 in rustiger vaarwater was gekomen, had minister van Binnenlandse Zaken Duquesne gezegd dat de regularisatiecampagne tegen 1 juli 2001 zou worden afgesloten.
De Standaard meldde op 16 januari dat Herman Pas, die in november 2000 tot ondervoorzitter van de Regularisatiecommissie was benoemd, er in een brief aan Duquesne mee had gedreigd samen met enkele andere Nederlandstalige magistraten ontslag te nemen. Hij klaagde over het autoritaire gedrag van de Franstalige voorzitter van de Commissie, Christian Coppens, en over het feit dat de magistraten in de (driehoofdige) kamers vaak in de minderheid werden gesteld door de advocaten en de vertegenwoordigers van de niet-gouvernementele organisaties. Pas schreef ook dat «verdachte dossiers», met valse stukken, meervoudige of valse identiteit of dubbele aanvragen, «niet grondig onderzocht kunnen worden» en dat door de verspreiding van deze dossiers over verschillende kamers, het moeilijk was misbruiken op te sporen.
Tijdens een onderhoud met Coppens en Pas (18 januari) stelde minister Duquesne een feitelijke communautarisering van de Regularisatiecommissie voor, door de vijf Franstalige en de drie Nederlandstalige kamers een verregaande autonomie te geven onder leiding van Coppens resp. Pas. Op twee na, die onverenigbaarheden inriepen, trokken de Vlaamse magistraten daarop hun ontslag eerst voorwaardelijk (26 januari) en nadien (5 februari) definitief in.
Intussen hadden de parketten van Antwerpen en Brussel een gerechtelijk onderzoek geopend naar corruptie en fraude bij de behandeling van regularisatieaanvragen. Het onderzoek was niet enkel het gevolg van de brief van Pas, maar had ook

[16] Zie in dit Jaarboek : M. DEWEERDT, 'Overzicht van het Vlaamse politiek gebeuren in 2001', pp. 325-361.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

raakvlakken met een lopend onderzoek naar fraude in de Naturalisatiecommissie van de Kamer (zie verder). Bij een huiszoeking in de kantoren van de Regularisatiecommissie werden op 31 januari 1.411 dossiers in beslag genomen. In de helft daarvan vond het gerecht vervalste arbeidscontracten, huurovereenkomsten of medische attesten.
Op 26 juli meldde het internetblad *Maomagazine* dat de Antwerpse advocaat Albelhamid El Mouden, die door de SP/SP.A was voorgedragen voor de raad van bestuur van het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding (CGKR), bij de fraude betrokken zou zijn. Naar aanleiding hiervan stelde VLD-Kamerfractieleider Hugo Coveliers voor, na het afsluiten van de regularisatiecampagne een parlementair onderzoek in te stellen. Hij kreeg de steun van de CVP/CD&V, die bij monde van Kamerlid Tony Van Parys eerder al een gelijkaardig initiatief had aangekondigd, en van het Vlaamse Blok. Van Parys vond het evenwel niet nodig het einde van de regularisatiecampagne af te wachten. Bij zijn terugkeer uit vakantie ontkende El Mouden de aantijgingen en zei dat hij weigerde ontslag te nemen uit de raad van bestuur van het CGKR. Van het gerechtelijk onderzoek werd nadien niets meer vernomen.
In mei werd duidelijk dat de Regularisatiecommissie haar werkzaamheden niet tegen 1 juli zou kunnen afronden. Half juni diende het secretariaat nog 11.075 dossiers te behandelen. De regering besliste op 22 juni dat de operatie tegen 31 oktober moest zijn afgerond, maar ook die vervaldag werd niet gehaald.

Op 1 maart verwierp het Arbitragehof het vernietigingsberoep dat de Liga voor de Mensenrechten had ingesteld tegen de bepaling in de regularisatiewet van 22 december 1999 die OCMW-steun ontzegt aan 'mensen zonder papieren' die een regularisatieaanvraag hadden ingediend. Later bevestigde het Arbitragehof dat standpunt in zijn antwoord op prejudiciële vragen van rechtbanken waarbij 'mensen zonder papieren' een klacht hadden ingediend tegen OCMW's die weigerden andere dan dringende medische hulp aan te bieden.

B. De opvang van asielzoekers en de hervorming van de asielprocedure

De opvang van asielzoekers bleef de regering voor problemen stellen.
Net als tijdens de laatste dagen van 2000, meldden zich aan het begin van het nieuwe jaar dagelijks honderden – op 3 januari zelfs 1.500 – asielzoekers bij de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ), in de hoop alsnog voor financiële steun in aanmerking te komen. Binnenlandse Zaken had op 29 december 2000 besloten de 'no cash'-regeling, waarvan de regering op 25 oktober 2000 de veralgemening had goedgekeurd, al op 3 in plaats van 10 januari te laten ingaan. De regeling houdt in dat asielzoekers tijdens het onderzoek van hun dossier, alsook tijdens de behandeling van het beroep tegen een negatieve beslissing, enkel nog materiële en geen financiële steun meer krijgen. Vanaf half januari nam de toestroom van asielzoekers snel af.
Voor de opvang van asielzoekers had minister van Maatschappelijke Integratie Vande Lanotte in 2000 vakantiecentra gekocht in Westende ('Zon en Zee') en Houthalen-Helchteren ('Hengelhoef'). In beide gevallen was daar plaatselijk verzet

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

tegen gerezen. De rechtbank van eerste aanleg van Hasselt had op 29 december, na een klacht van omwonenden, geoordeeld dat de inrichting van Hengelhoef als asielcentrum strijdig was met de recreatieve bestemming van het domein op het gewestplan. Vande Lanotte ging tegen het vonnis in beroep. Het hof van beroep in Antwerpen vernietigde op 13 februari het vonnis; het zei dat alleen de Raad van State bevoegd is een overheidsbeslissing te schorsen, tenzij de subjectieve, burgerlijke rechten van de verzoekers worden geschonden, wat hier niet het geval was.

Vier buurtbewoners leidden nog diezelfde dag een kort geding in bij de Raad van State, die het schorsingsverzoek op 1 maart verwierp omdat er geen sprake was van een moeilijk te herstellen ernstig nadeel.

Daarop spande de gemeente Houthalen-Helchteren op haar beurt een kort geding aan bij de correctionele rechtbank in Hasselt. De rechtbank verbood op 19 april de Belgische Staat een asielcentrum in te richten op het domein Hengelhoef, omdat dit volgens het gewestplan toeristisch en recreatiegebied is. Het hof van beroep in Antwerpen bevestigde op 28 juni het vonnis van de correctionele rechtbank en zei dat er een stedenbouwkundige vergunning nodig was om in Hengelhoef asielzoekers te kunnen opvangen. Eind oktober tekende Vande Lanotte cassatieberoep aan tegen het arrest.

Intussen had de Regie der Gebouwen, die eigenaar was geworden van Hengelhoef, een stedenbouwkundige vergunning aangevraagd om de bestemming van het domein te veranderen. Ondanks een negatief advies van de gemeente Houthalen-Helchteren, reikte de administratie Ruimtelijke Ordening van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap op 23 november de gevraagde vergunning uit. De vzw Red Hengelhoef en het gemeentebestuur trachtten met een kort geding de komst van asielzoekers alsnog tegen te houden, maar minister Vande Lanotte wachtte de vonnissen niet af en liet op 3 december de eerste asielzoekers naar Hengelhoef overkomen. Het kort geding begon op 20 december en zou in 2002 worden voortgezet.

De Brusselse kortgedingrechter verklaarde op 26 januari een klacht van handelaars uit Westende tegen de Belgische Staat onontvankelijk. Een kortgedingrechter in Veurne verklaarde op 23 februari een vordering van het gemeentebestuur van Middelkerke (waarvan Westende een deelgemeente is) tegen de omvorming van 'Zon en Zee' in een asielcentrum ongegrond. Het gemeentebestuur zag af van verdere gerechtelijke stappen en sloot op 16 maart met minister Vande Lanotte een protocolakkoord over de opvang van asielzoekers in 'Zon en Zee', waarin afspraken werden gemaakt over de inpassing van het centrum in de gemeente. Op 29 maart arriveerden de eerste asielzoekers.

In het asielcentrum in een voormalige Duitse basis in Arendonk kwamen de eerste asielzoekers op 10 september aan. Ook in dit geval had minister Vande Lanotte een stedenbouwkundige vergunning gevraagd en gekregen, nadat het hof van beroep in Antwerpen op 18 april de verbouwingswerken had laten stilleggen omdat de Regie der Gebouwen over geen vergunning beschikte. De rechtbank van Turnhout had in eerste aanleg een klacht van enkele omwonenden afgewezen.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De hervorming van de asielprocedure, die premier Verhofstadt in de Federale Beleidsverklaring van 17 oktober 2000 in het vooruitzicht had gesteld en waarover de ministerraad op 10 november 2000 een wetsontwerp had goedgekeurd, werd van de politieke agenda afgevoerd. De hervormingsplannen voorzagen in de invoering van een snelle procedure (binnen de drie weken voor asielzoekers uit 'veilige' landen) en een gewone procedure (binnen de zes maanden), de verplichte aanmelding in een van de tien meldpunten in grensgemeenten, de integratie van de DVZ en het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en Staatlozen in één Federale Asieladministratie (FAA) en de oprichting van een Administratieve Rechtbank voor Asiel (ARA).
Begin mei zette de Raad van State in zijn advies over het wetsontwerp vraagtekens bij de onafhankelijkheid van de FAA, die onder de minister van Binnenlandse Zaken zou ressorteren, en van de ARA. De indiening van de asielaanvraag in grensmeldpunten en het opstellen van een lijst van 'veilige' landen was volgens de Raad van State strijdig met de Conventie van Genève.
Agalev, Ecolo en de PS, die node met de verscherping van de asielprocedure hadden ingestemd, grepen het advies aan om op een bijsturing van het wetsontwerp aan te dringen. Begin augustus was een interkabinettenwerkgroep er na acht vergaderingen nog niet in geslaagd de meningsverschillen tussen de regeringspartijen (vooral VLD enerzijds en groenen en PS anderzijds) te overbruggen.
Omdat door de 'no cash'-regeling en de toepassing (eveneens sinds 3 januari) van het 'last in, first out'-principe bij de behandeling van de aanvragen het aantal asielzoekers intussen tot minder dan 2.000 per maand was gedaald en er steeds meer uitgeprocedeerden werden uitgewezen, was het voor VLD-voorzitter De Gucht en SP/SP.A-vice-premier Vande Lanotte niet meer nodig de asielprocedure te hervormen.
Ingevolgde de daling van het aantal asielzoekers[17] hoefde minister Vande Lanotte geen beroep te doen op de particuliere sector voor de opvang van asielzoekers. Volgens *De Financieel-Economische Tijd* (9 januari) hadden, na een oproep van Vande Lanotte, 33 bedrijven en organisaties een offerte ingediend.

Op 24 mei richtten de regering, de Internationale Organisatie voor Migratie en enkele vluchtelingenorganisaties het Centrum voor Vrijwillige Terugkeer en Ontwikkeling op, dat uitgeprocedeerde asielzoekers en andere vreemdelingen die vrijwillig naar hun land van herkomst terugkeren, begeleidt en steunt.

Met de programmawet van 19 juli 2001 (*B.S.* 28 juli 2001) werd het Federaal Agentschap voor de Opvang van Asielzoekers opgericht, dat de opvangcentra en de andere diensten voor de opvang van asielzoekers overnam van het ministerie van Volksgezondheid en Sociale Zaken. Structuur, organisatie en werking van het Agentschap werden geregeld door het KB van 15 oktober 2001.

[17] Over heel het jaar 2001 werden 24.549 asielaanvragen geregistreerd, tegenover 42.691 in 2000 en 35.778 in 1999.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

C. Problemen met naturalisaties, de snel-Belgwet en het migrantenstemrecht

Het gerecht van Antwerpen nam op 3 januari een tachtigtal dossiers in beslag bij de dienst voor Naturalisaties van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en stelde een ambtenaar van de dienst in verdenking wegens passieve corruptie. Het gerecht was er achter gekomen dat zestien Georgiërs, van wie sommigen illegaal in België verbleven, ondanks negatieve adviezen van de DVZ, de Staatsveiligheid of het parket, tot Belg waren genaturaliseerd. In sommige dossiers had de ambtenaar een negatief advies omgezet in een positief advies.
CVP/CD&V-Kamerlid Jo Vandeurzen, de ondervoorzitter van de negen leden tellende commissie voor Naturalisaties, had eerder al geklaagd over de gebrekkige procedure en interne controle. Het bleek dat de commissie positief geadviseerde aanvragen direct voor goedkeuring doorstuurde naar de plenaire vergadering. De andere aanvragen werden verdeeld onder de commissieleden, die hun dossiers zo goed als autonoom beoordeelden, zonder dat zij hun beslissing dienden te motiveren.
Kamervoorzitter Herman De Croo besliste op 5 januari 3.000 dossiers die door de commissie ter goedkeuring naar de plenaire vergadering waren gestuurd, aan een tweede lezing te onderwerpen. De VLD en de VU&ID-Kamerfractie pleitten ervoor het door een wetswijziging mogelijk te maken de nationaliteit weer af te nemen van vreemdelingen die op een bedrieglijke wijze Belg waren geworden.
Volgens het Vlaams Blok zou ook een Agalev-Kamerlid dat in de Naturalisatiecommissie zetelt, bij de fraude betrokken zijn. Alle leden van de commissie en verscheidene ambtenaren die voor de commissie werken, werden door het Antwerpse gerecht verhoord.
De Kamer verhoogde op 29 maart, door een reglementswijziging, het aantal leden van de commissie voor de Naturalisaties van 9 tot 17. De commissie werd in zes kamers van telkens drie leden ingedeeld, die enkel de aanvragen die eenparig werden ingewilligd rechtstreeks naar de plenaire vergadering kunnen doorsturen. Wanneer er geen eenparigheid is, moet de voltallige commissie de aanvragen beoordelen.
In juni hield het gerecht de verdachte ambtenaar aan wegens schriftvervalsing en passieve corruptie; hij werd door de raadkamer in voorlopige vrijheid gesteld. Een tot Belg genaturaliseerde Georgiër die als tussenpersoon handelde en, eveneens in juni, was aangehouden wegens actieve corruptie, bleef in de cel.
Op 9 oktober nam het gerecht bij een huiszoeking in de Kamer nog eens een tweehonderdtal naturalisatiedossiers in beslag.

Tijdens een debat aan het einde van openpartijdagen in Nieuwpoort riep Jos Geysels, de politiek secretaris van Agalev, op 26 augustus de meerderheid op werk te maken van het gemeentelijk migrantenstemrecht. Hij kreeg er de steun van SP/SP.A-voorzitter Janssens, maar VLD-voorzitter De Gucht reageerde zoals voorheen negatief. Net als de VLD herhaalde de CVP/CD&V dat de versoepelde nationaliteitsverwerving de aangewezen weg is om kiesrecht te krijgen.
De SP/SP.A diende begin september in de Senaat op haar beurt een wetsvoorstel in om migranten die drie jaar in België verblijven, actief en passief kiesrecht te

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

geven bij gemeente- en provincieraadsverkiezingen. Senator Louis Tobback deed een oproep om haast te maken met de regeling van het migrantenstemrecht omdat een lange publieke discussie enkel in het voordeel van het Vlaams Blok zou spelen. In een gesprek met verscheidene Nederlandstalige journalisten liet PS-voorzitter Di Rupo op 26 oktober verstaan dat zijn partij niet zou aandringen op de invoering van migrantenstemrecht en dat de VLD in ruil geen wisselmeerderheid zou aanvaarden voor een spijtoptantenwet, waar de Franstalige socialisten bezwaren tegen hadden (zie hoofdstuk IV : het justitiebeleid en de politiehervorming). Na negatieve reacties van de groenen en de SP/SP.A ontkende VLD-voorzitter De Gucht dat er sprake was van een politieke deal of koehandel, maar hij bevestigde over beide onderwerpen geen wisselmeerderheid te zullen aanvaarden.
Op 6 november begon de senaatscommissie voor Binnenlandse Zaken met de bespreking van het migrantenstemrecht op basis van het wetsvoorstel-Loozie-Nagy (Agalev en Ecolo), dat eerder was ingediend dan de voorstellen van de PS, de SP/SP.A en de PSC en al door de Raad van State was geadviseerd. Op verzoek van de liberalen en de CVP/CD&V hield de commissie op 20 november een hoorzitting met enkele experts over de ervaringen in landen met migrantenstemrecht. Daags voordien (19 november) had VLD-Kamerfractieleider Coveliers in *De Morgen* gezegd dat het wetsvoorstel nooit de Kamer zou bereiken. «Als de Senaat het migrantenstemrecht goedkeurt, zal er namelijk geen regering meer zijn», zei Coveliers. Zoals VLD-voorzitter De Gucht eerder eiste Coveliers dat de snel-Belgwet die de nationaliteitsverwerving versoepelde, weer strenger zou worden om misbruik te voorkomen. «Bij een volgende regeringsonderhandeling kan dan eventueel over migrantenstemrecht gepraat worden», zei hij.
Op 27 november stelde Louis Tobback in de senaatscommissie voor Binnenlandse Zaken voor op zeer korte termijn de invoering van het migrantenstemrecht te regelen en tegelijk de snel-Belgwet aan te passen. De VLD-senatoren vroegen bedenktijd, maar partijvoorzitter De Gucht herhaalde op 15 december in *Het Nieuwsblad* dat de VLD «nooit» wil weten van migrantenstemrecht, ook niet als het gekoppeld zou worden aan een herziening van de snel-Belgwet en evenmin bij de volgende regeringsvorming. De Gucht zei persoonlijk geen tegenstander te zijn van stemrecht voor niet-EU-burgers, maar meende dat een meerderheid van de Vlamingen daar niet van wilde weten. Socialistische senatoren zeiden op 18 december de regeringscrisis waar de VLD mee dreigde, niet te schuwen.
De bespreking van het wetsvoorstel-Loozie-Nagy zou na het kerstreces worden voortgezet.

De Kamer had zich voorgenomen de snel-Belgwet, die op 1 mei 2000 van kracht was geworden, in het voorjaar 2002 te evalueren. Door de versoepeling van de nationaliteitsverkrijging en de naturalisatieprocedure was het aantal aanvragen om de Belgische nationaliteit te krijgen, toegenomen van gemiddeld 22.000 tot 48.000 per jaar in 2000 en 2001.
Volgens een rapport dat de professoren Frank Caestecker (EHSAL) en Andréa Rua (ULB) in opdracht van minister Verwilghen hadden gemaakt en waarover *De Morgen* op 9 november berichtte, zouden de parketten drie tot zes maanden (in plaats van één maand) moeten hebben om een grondig advies te kunnen formule-

ren. Parket en Staatsveiligheid bleken nog steeds de integratiewil van de aanvragers te toetsen, hoewel die als voorwaarde voor de nationaliteitsverkrijging uit de wet was gehaald. De experts stelden onder meer voor een federaal register van alle ingestelde vervolgingen in te voeren, om de adviesverlening te kunnen versnellen. De ministerraad richtte op 21 november een interkabinettenwerkgroep op om de aanbevelingen te onderzoeken en een wetswijziging voor te bereiden. Namens zijn collega van Justitie, Verwilghen, erkende minister van Financiën Reynders op 6 december in de Kamer dat de Staatsveiligheid te weinig ambtenaren had om alle aanvragen grondig te kunnen onderzoeken.

IV. Het justitiebeleid en de politiehervorming

A. Het Actieplan voor Justitie

In de zomer kondigden achtereenvolgens minister van Justitie Verwilghen (in een interview met *De Standaard*, 25 augustus) en nadien premier Verhofstadt (in zijn rentree-interviews) aan, dat de Federale Beleidsverklaring aan het begin van het parlementaire jaar een 'actieplan voor justitie' zou bevatten om de gerechtelijke achterstand weg te werken en het interne beheer van de parketten en de rechtbanken te verbeteren. Verwilghen stelde in dat verband een weddenverhoging voor de parketmagistraten in het vooruitzicht.
Bij de opmaak van de begroting bleek dat er voor de toegezegde weddenverhoging geen geld beschikbaar was. In de Federale Beleidsverklaring (9 oktober), waarin hij de grote lijnen schetste van het 'stappenplan' dat minister Verwilghen samen met zijn begroting bij het parlement zou indienen, zei premier Verhofstadt dat de parketmagistraten van de eerste aanleg «een opwaardering [zullen] kennen via hun weekend- en wachtvergoedingen».
Minister Verwilghen zei op 17 oktober in de Kamer dat hij de weddenverhoging voor de parketmagistraten zou meenemen in de begrotingscontrole-2002 of de begroting-2003. Het Nationaal Verbond van Magistraten van Eerste Aanleg reageerde misnoegd. Begin november deed de Raad van [de 27] Procureurs des Konings in een brief aan premier Verhofstadt en minister Verwilghen zijn beklag over het uitblijven van de toegezegde weddenverhoging, maar ook over het gebrek aan overleg bij de voorbereiding van het wetsontwerp over de 'verticale integratie' van het openbaar ministerie of parket, in uitvoering van het Octopusakkoord (zie verder). Verwilghen had op 9 november een onderhoud met de Raad en belegde, op verzoek van de procureurs, een ontmoeting met premier Verhofstadt. Tijdens dat gesprek (12 november) zei de eerste minister dat er «zeer waarschijnlijk» in 2002 voldoende geld voor een gefaseerde weddenverhoging zou zijn. Om hun eisen kracht bij te zetten, weigerden de procureurs in te gaan op het verzoek van Verwilghen tegen 10 december advies te geven over de spijtoptantenregeling (zie verder) en over het Actieplan voor Justitie dat hij intussen bij het parlement had ingediend.
Ook de magistraten van de vijf parketten-generaal (bij de hoven van beroep) begonnen zich te roeren. In een brief aan premier Verhofstadt en minister Verwilghen (12 november) drongen zij erop aan de nodige, in een wet vast te

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

leggen middelen te krijgen om hun nieuwe opdrachten bij de 'verticalisering' van het openbaar ministerie te kunnen uitoefenen. De twee ministers hadden op 28 november een onderhoud met enkele vertegenwoordigers van de parkettengeneraal en beloofden hun nauwer te betrekken bij de opwaardering van het ambt van parketmagistraat.
Net vóór het kerstreces deed Verwilghen toezeggingen over de herwaardering van het ambt van parketmagistraat die er de Raad van Procureurs des Konings toe bracht opnieuw voluit samen te werken en tegen half januari advies over de spijtoptanten te geven.

Intussen had minister Verwilghen zijn 'Actieplan voor Justitie' op 5 november ingediend en op 13 november voorgesteld in de Kamercommissie voor Justitie.
Om de gerechtelijke achterstand weg te werken en de rechtsgang te versnellen, zou de rechter een actievere rol krijgen en alle betrokkenen (procespartijen, advocaten, magistratuur en gerechtsdeskundigen) strikte termijnen kunnen opleggen. Procesvertragende regels zouden worden afgeschaft. De 'bemiddelingsrechter' – een nieuwe functie – zou onmiddellijk na de inleiding van de vordering de partijen trachten aan te zetten alsnog een minnelijke schikking te aanvaarden. Misbruik van het procesrecht zou worden bestraft. De magistraten zouden enkel nog deskundigen kunnen kiezen uit een daartoe opgestelde lijst. Bij de instelling van hoger beroep zou een motiveringsplicht worden ingevoerd.
Ter wille van de specialisatie zou de algemene bevoegdheid van de vrederechter en de politierechter ingeperkt worden. De bevoegdheid van de vrederechter zou worden omgevormd tot die van familierechter (voorlopige maatregelen in een echtscheidingsprocedure, adoptie, voogdij, niet-begeleide minderjarigen); daden van koophandel, consumentenkrediet en onteigening zouden op termijn uit zijn bevoegdheid worden gelicht. De bevoegdheid van de rechter in de politierechtbanken zou het hele verkeerscontentieux omvatten, behalve de scheepvaart, de luchtvaart en het vrachtvervoer.
Bij de interne hervorming van de parketten zou 'management' het sleutelwoord worden. De procureur des Konings zou verantwoordelijk worden voor het strafrechtelijk beleid in zijn arrondissement en daarin worden bijgestaan door een dossiercoördinator en de hoofden van de secties (relatief autonome onderdelen van het parket die instaan voor de integrale afhandeling van de dossiers), en de eindverantwoordelijkheid dragen voor de werking van het parket, de externe communicatie (met medewerking van een persmagistraat) en het management. Voor dat laatste zou hij een beheerder van gebouwen ter beschikking krijgen, alsook een 'justitieel beheerder' die autonoom kan beslissen over kleine aankopen. De parketten zouden een beroep kunnen doen op de expertise, knowhow, en beleids- en operationele steun van 'referentiemagistraten'.
De kwantiteit en de kwaliteit van de middelen waarover een parket of een rechtbank moet beschikken, zou worden bepaald aan de hand van een 'werklastmeting'. Door een zorgvuldige planning zou het gerecht op elk niveau over voldoende gekwalificeerd personeel moeten kunnen beschikken. Om vacatures in te vullen als gevolg van overlijden, ziekte of promotie zou een 'pool' van mobiele en

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

multidisciplinaire rechters worden gevormd, die ingeschakeld kunnen worden in afwachting van de invulling van de vacature.

Tegen het voorontwerp van wet over de 'actieve' rechter dat sinds de zomer circuleerde, kwam kritiek van de Orde van Vlaamse Balies, de Orde van Franstalige en Duitstalige Balies, de Nationale Kamer van de Gerechtsdeurwaarders en de advocaten en magistraten van het hof van beroep in Brussel. De advocaten namen het niet dat minister Verwilghen hun de belangrijkste verantwoordelijkheid voor de trage rechtsgang in de schoenen schoof.

B. Spijtoptantenregeling en andere moeilijkheden bij de uitvoering van het Federaal Veiligheids- en Detentieplan

Minister Verwilghen kreeg herhaaldelijk kritiek en tegenwind voor enkele initiatieven die hij nam ter uitvoering van het Federaal Veiligheids- en Detentieplan (31 mei 2000), dat 92 projecten bevatte om de veiligheid te verhogen en de werking van het gerecht te verbeteren. Als gevolg van tegenstand bij de Franstalige socialisten liep de goedkeuring van drie wetsontwerpen die Verwilghen had voorbereid vertraging op.
Een eerste ontwerp beoogde de zgn. bijzondere opsporingsmethoden, zoals het afluisteren van gesprekken, infiltratie, pseudo-koop, het onderscheppen van post en het inkijken van bankrekeningen, een wettelijke basis te geven. Een en ander was tot dan toe geregeld in twee ministeriële rondzendbrieven. Het wetsontwerp gaf de politie de toelating om, in de strijd tegen de georganiseerde misdaad en het terrorisme, onder toezicht van het parket of met instemming van de onderzoeksrechter bijzondere opsporingsmethoden te gebruiken wanneer andere onderzoeksmiddelen geen resultaat hadden of niet gebruikt konden worden. Na maanden overleg in de coalitie, waarbij vooral de PS dwarslag en op een strikte toezichtregeling aandrong, keurde de ministerraad het wetsontwerp op 30 november goed en stuurde het voor advies naar de Raad van State.
Met het wetsontwerp over de anonimiteit van getuigen wilde Verwilghen het gerecht de mogelijkheid geven, bij de beteugeling van misdrijven waarbij het toegestaan is telefoongesprekken af te luisteren en bij de bestrijding van de georganiseerde misdaad, onder bepaalde voorwaarden een beroep te doen op anonieme getuigen, van wie de identiteit of, bij gedeeltelijke anonimiteit, delen daarvan (adres, leeftijd, ...) niet worden bekendgemaakt.
Bij de bespreking van het wetsontwerp in de Kamercommissie voor Justitie deed zich op 5 juni een frontale botsing voor tussen de Franstalige fracties en Agalev enerzijds en de andere Vlaamse fracties anderzijds. Vlak vóór de stemming dienden PS, PRL-FDF-MCC en Agalev-Ecolo een amendement in om in alle gevallen de tussenkomst van een onderzoeksrechter verplicht te maken. Na bemiddeling van minister Verwilghen werd op 11 juni als vergelijk aanvaard, dat de onderzoeksrechter afzonderlijk het openbaar ministerie, de partijen en de getuigen moet horen vooraleer hij beslist een getuige volledige anonimiteit toe te kennen.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De Franstalige socialisten en de groenen hadden dan weer kritiek op het op 11 juni goedgekeurde amendement-Erdman (SP/SP.A), dat bepaalt dat twee of meer anonieme getuigenissen kunnen volstaan als bewijs in de rechtbank. Zij keurden het wetsontwerp op 19 juli in de plenaire vergadering niettemin goed, in de overtuiging dat de Senaat het nog zou aanpassen. Eind 2001 was het daar nog in behandeling.
Helemaal geen vooruitgang boekte Verwilghen met een regeling voor 'spijtoptanten' of, in de terminologie van zijn voorontwerp van wet, 'medewerkers van het gerecht'. Misdadigers zouden strafvermindering of -kwijtschelding, politiebescherming of een nieuwe identiteit kunnen krijgen wanneer zij informatie aanbrengen die essentieel is voor een onderzoek. Verwilghen diende het voorontwerp op 9 maart bij de ministerraad in, maar het werd daar wegens verzet van de PS in 2001 niet ten gronde besproken.
Bij monde van partijvoorzitter Di Rupo verwierpen de Franstalige socialisten om «ethische redenen» een spijtoptantenregeling. De PS-voorzitter noemde het immoreel dat de overheid verklikking zou aanmoedigen. Volgens waarnemers speelden in het verzet persoonlijke motieven mee, meer bepaald het feit dat Di Rupo in 1997 op grond van verklaringen van een anonieme getuige die naderhand volstrekt onbetrouwbaar bleek te zijn, het voorwerp was van een onderzoek naar vermeende pedofilie.
Op de persconferentie waarop hij op 25 juni een balans van twee jaar justitiebeleid maakte, hekelde Verwilghen voor het eerst publiek de houding van Di Rupo. Hij zei dat een spijtoptantenwet essentieel is voor de strijd tegen de georganiseerde misdaad. Na de daaropvolgende vergadering van het PS-bureau (2 juli) herhaalde Di Rupo zijn bezwaren tegen een dergelijke wet.
Op 14 juli kopte *Het Laatste Nieuws* boven een gesprek met Di Rupo : «Verwilghen moet opstappen». In het interview bekritiseerde de PS-voorzitter de minister van Justitie, die volgens hem geen gebruik maakte van de bestaande middelen om de strijd tegen de criminaliteit op te voeren «en altijd maar om nieuw speelgoed zeurt». «Verwilghen moet nu eindelijk eens tonen dat hij het ministerambt waard is, zoniet kan hij beter opstappen», zei Di Rupo. In een reactie stelde premier Verhofsatdt «dat de eerste minister de regering leidt, en niet de partijvoorzitters van de meerderheid, zoals dat vroeger vaak het geval was». Hij noemde de «ongelukkig geformuleerde en overspannen uitspraken» typisch voor het einde van een druk politiek jaar. Di Rupo zei een dag later dat hij niet op het ontslag had aangedrongen, maar dat hij er zich niet zou tegen verzetten indien Verwilghen zou opstappen.
Op 19 juli zei premier Verhofstadt in de Kamer dat de regering in september of oktober met een wetsontwerp naar het parlement zou komen, maar ook dat het nog niet vaststond of er een spijtoptantenregeling kwam en dat de discussie daarover nog volop bezig was.
Di Rupo haalde op 29 augustus, bij de voorstelling aan de pers van het programma van zijn partij voor het nieuwe politieke jaar, opnieuw uit naar Verwilghen. Hij zei dat de PS ontgoocheld was en dat het beleid op Justitie dringend moest veranderen.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Op 20 oktober maakte *De Standaard* opnieuw gewag van het feit dat een kroongetuige informatie over een of meer leden van de Bende van Nijvel wilde geven in ruil voor politiebescherming, straffeloosheid en wellicht ook geld. In een reactie zei Di Rupo dat hij er niet van overtuigd was dat het aanbod tot een doorbraak in het vastgelopen onderzoek naar de Bende kon leiden en beklemtoonde hij andermaal dat er voldoende wettelijke instrumenten waren om de georganiseerde misdaad te bestrijden. Overigens ontkende advocaat-generaal Claude Michaux, die het Bende-onderzoek leidde, dat er een spijtoptant zou zijn.
Tijdens een interpellatie in de Kamercommissie voor Justitie bleek op 23 oktober dat de PS de enige partij was die tegenstander was van een spijtoptantenwet. Verwilghen deelde mee dat hij enkele experts van de Raad van Europa om advies had verzocht, in een poging Di Rupo alsnog te overhalen.
In een gesprek met enkele Nederlandstalige journalisten, op 26 oktober, liet Di Rupo verstaan dat hij en VLD-voorzitter De Gucht afgesproken hadden geen wisselmeerderheid te aanvaarden voor zowel een spijtoptantenwet als een wet over het migrantenstemrecht, waar de Vlaamse liberalen resoluut tegen gekant waren (zie boven). De Gucht ontkende dat er een 'koehandel' zou zijn gesloten, maar hij bevestigde over beide onderwerpen geen wisselmeerderheid te zullen aanvaarden. In hetzelfde gesprek zei Di Rupo dat hij bereid was het debat te heropenen als zou blijken dat de Raad van Procureurs des Konings een spijtoptantenregeling een efficiënt werkinstrument vindt.
Op 6 november zei Verwilghen in de Kamercommissie voor Justitie dat hij, ingaande op de verklaring van Di Rupo, de Raad van Procureurs zou raadplegen. Hij verzocht de Raad schriftelijk tegen 10 december een advies uit te brengen. De procureurs weigerden aanvankelijk op het verzoek in te gaan uit protest tegen het uitblijven van de toegezegde herwaardering van het ambt van parketmagistraat en het gebrek aan overleg over de 'verticalisering' van het parket (zie boven). Begin 2002 zou hun advies het spijtoptantendossier eindelijk deblokkeren.
De plannen van Verwilghen voor de hervorming van de jeugdbescherming, waarvoor hij een voorontwerp van wet klaar had, botsten dan weer op kritiek en weerstand van de gemeenschapsregeringen, die voor de opvang van jeugddelinquenten bevoegd zijn. Vooral het voornemen van Verwilghen gesloten instellingen voor minderjarigen ('jeugdgevangenissen') op te richten, kreeg kritiek. Mieke Vogels, de Vlaamse minister van Welzijn, zei (17 juli) dat de opsluiting van jonge delinquenten hun integratie in de weg staat en dat er meer aandacht moet gaan naar hulpverlening en herstelgerichte en maatschappijbeveiligende maatregelen.

C. Varia

Hoge Raad voor de Justitie – Het Arbitragehof vernietigde op 25 januari de bepalingen in de wet van 22 december 1998 over de onverenigbaarheid tussen het ambt van plaatsvervangend rechter en een mandaat in de Hoge Raad voor de Justitie. De vernietiging had geen terugwerkende kracht en zou pas gevolgen hebben vanaf de hersamenstelling van de Hoge Raad.
In zijn eerste jaarverslag, over 2000 en de eerste maanden van 2001, toonde de Hoge Raad zich tevreden over de objectivering van de benoeming van magistraten.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Van de 203 kandidaten die hij, met een tweederde meerderheid, had voorgedragen, waren er 136 benoemd; in 15 gevallen had minister Verwilghen de voordracht geweigerd, meestal om technische redenen. In drie dossiers had Verwilghen ook de tweede voordracht geweigerd en was de plaats opnieuw vacant verklaard. De Hoge Raad merkte wel op dat de benoemingsprocedure te lang duurde (200 tot 240 dagen) en klaagde over een tekort aan kandidaten wegens het lage slaagpercentage (15 %) in de bekwaamheids- en toelatingsexamens, waardoor 120 van de 321 vacatures niet konden worden ingevuld[18]. Van de 623 klachten die tot 1 september 2001 bij de Hoge Raad waren ingediend, was 90 % niet ontvankelijk; de overige werden ongegrond gevonden. Een ontwerp van 'reparatiewet' waarop de Hoge Raad aandrong had minister Verwilghen wel in het vooruitzicht gesteld maar eind 2001 nog niet in het parlement ingediend.

Verticale integratie, federaal parket en horizontale integratie – De wet van 21 juni 2001 tot wijziging van verscheidene bepalingen inzake het federaal parket (*B.S.* 20 juli 2001) richtte, in uitvoering van het Octopusakkoord (24 mei 1998) over de hervorming van het gerecht, een federaal parket op dat, met 18 magistraten en onder leiding van een federaal procureur, bevoegd is voor het hele Belgische grondgebied in zaken van terrorisme, wapen- en mensenhandel. De Hoge Raad voor de Justitie droeg in december Serge Brammertz, een van de nationale magistraten, als federaal procureur voor. Hij zou in 2002 door minister Verwilghen benoemd worden, ook al had de regering een voorkeur voor krijgsauditeur Jean Mine, die van PS-signatuur is. Brammertz staat als PSC'er bekend.
De oprichting van een federaal parket was een onderdeel van de zgn. verticale integratie van het gerecht. Een ander aspect daarvan, de nauwere samenwerking tussen parketten en parketten-generaal (waarbij een procureur des Konings een individueel dossier volledig zou afhandelen, inclusief de procedure voor het hof van beroep of het hof van assisen en een beroep zou kunnen doen op leden van de parketten-generaal), kwam ook in het verslagjaar niet aan uitvoering toe. Zowel de procureurs des Konings als de parketten-generaal klaagden erover dat zij te weinig betrokken waren bij de werkzaamheden van een werkgroep die, onder leiding van advocaat-generaal Pierre Morlet, een voorontwerp van wet uitschreef. De werkgroep had haar voorontwerp klaar op 29 november. Uit het feit dat de tekst zweeg over de integratie van de arbeidsauditoraten in het 'eenheidsparket' kon worden afgeleid dat de 'horizontale integratie' van het gerecht, door de samenvoeging van de rechtbank van eerste aanleg, de rechtbank van koophandel en de arbeidsrechtbank in een arrondissementsrechtbank, was afgevoerd. Zowel de sociale partners als sommige partijen (zeker SP/SP.A, PS en Agalev) en juristen verzetten zich tegen de afschaffing van de arbeidsrechtbanken. Ook de afschaffing

[18] In dat verband kan worden gewezen op de scherpe kritiek die procureur des Konings Bart Van Lijsebeth (Antwerpen) in het weekblad *Knack* (11 april) formuleerde op minister Verwilghen omdat die er niet in slaagde de 24 openstaande plaatsen (op 62) in het parket van Antwerpen op te vullen. Een boze Verwilghen betwistte de cijfers en liet uitschijnen dat hij sancties zou nemen tegen Van Lijsebeth, maar hij zag daar uiteindelijk van af. Op 23 april maakte Verwilghen bekend dat hij 44 parketjuristen extra stuurde naar Antwerpen (17), Brussel (18) en Luik (9).

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

van de militaire rechtbanken en de oprichting van een magistratenschool, waarin het Octopusakkoord voorzag, zaten in het slop.

Orde van Advocaten – Door de wet van 4 juli 2001 tot wijziging, met betrekking tot de structuren van de balie, van het Gerechtelijk Wetboek [...] (*B.S.* 25 juli 2001) werd de Nationale Orde van Advocaten ontbonden en vervangen door de Orde van Vlaamse Balies en de *Orde des Barreaux francophones et germanophone*, overkoepeld door de Federale Raad van de Balies. De Nationale Orde was in 1996-1997, in de nasleep van de zaak-Dutroux, uiteengevallen wegens onenigheid over de controle op de besteding van het pro-Deogeld door de Franstalige balies en ongenoegen bij de Vlaamse advocaten over de afwezigheid van de Orde in het debat over de hervorming van het gerecht. De Vereniging van Vlaamse Balies en de *Conférence des Barreaux francophones et gemanophone* die nadien waren opgericht, waren niet officieel erkend en hadden geen beslissingsbevoegdheid. Al vóór de verkiezingen van juni 1999 waren wetsvoorstellen over de splitsing van de Nationale Orde ingediend, maar wegens meningsverschillen tussen Vlamingen en Franstaligen zat de zaak lange tijd vast.

Toegevoegde rechters – Om in het gerechtelijk arrondissement Brussel (waartoe ook Halle-Vilvoorde behoort) de gerechtelijke achterstand weg te werken en het tekort aan tweetalige magistraten te verhelpen, diende minister Verwilghen een wetsontwerp in om het aantal toegevoegde rechters en toegevoegde parketmagistraten te verdubbelen tot 50 resp. 34. Verwilghen had in 2000 een gelijkaardig wetsontwerp ingetrokken nadat het Vlaams Parlement een belangenconflict had ingeroepen. Ook tegen het nieuwe wetsontwerp bracht het Vlaams Parlement, op 12 december, de belangenconflictprocedure op gang, waardoor de parlementaire behandeling werd opgeschort met het oog op overleg. Het Vlaams Parlement voerde opnieuw aan dat de aanstelling van toegevoegde rechters de taalwetgeving omzeilt. Toegevoegde rechters vallen buiten de regel dat twee derde van de rechters in het gerechtelijk arrondissement Brussel tweetalig moet zijn.
Verwilghen trachtte intussen de tweetaligheidsvereiste te versoepelen. De ministerraad stemde op 22 juni in met een wetsontwerp dat twee kennisniveaus onderscheidt : een actieve en passieve mondelinge en een passieve schriftelijke kennis enerzijds (voor de meeste magistraten in eentalige gebieden), en een actieve en passieve mondelinge en schriftelijke kennis anderzijds (voor bepaalde magistraten in onder meer Brussel). Het wetsontwerp bepaalde ook dat Selor, het selectiebureau van de federale overheid, de taalexamens zou afnemen, en niet langer een commissie van magistraten. Het wetsontwerp was eind 2001 nog in behandeling in de Kamer.

Gerechtelijke kantons – De Senaat (29 maart) en de Kamer (26 april) keurden het wetsontwerp goed over de gerechtelijke kantons waartegen het Vlaams Parlement op 21 december 2000 een belangenconflict had ingeroepen, nadat een PS-PRL-amendement een arrest van het Arbitragehof goeddeels ongedaan had gemaakt door te bepalen dat de hoofdgriffier of een griffier of de adjunct-griffier van zes kantons met een taalgrensgemeente zijn kennis van het Nederlands resp. het Frans

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

moet bewijzen. Het Vlaams Parlement zag daar een uitbreiding van de gerechtelijke taalfaciliteiten in. Op 28 maart maakte het Vlaams Parlement echter een einde aan het belangenconflict nadat minister Verwilghen in een brief had verzekerd dat de wetswijziging geenszins de faciliteiten uitbreidde, maar het enkel mogelijk maakt de bestuurstaalwet toe te passen, die bepaalt dat administratieve handelingen van de rechterlijke macht en van bepaalde van haar medewerkers onder de bestuurstaalwet vallen. Hij preciseerde dat de regeling enkel geldt voor de inwoners van de faciliteitengemeente(n) in het betrokken kanton, en niet voor die van de andere gemeenten. De wet van 27 april 2001 tot wijziging van sommige bepalingen betreffende de gerechtelijke kantons werd bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 28 april 2001.

Drugsbeleid – Na maandenlange en moeizame discussies vond de federale regering op 18 januari een vergelijk over de bijsturing van het gedoogbeleid voor (verboden) softdrugs, dat geregeld was door een rondzendbrief van 17 april 1998 van toenmalig minister van Justitie Stefaan De Clerck (CVP/CD&V) die het gerecht instrueerde aan de vervolging van de cannabisgebruikers «de laagste strafrechtelijke prioriteit» te geven. De regering-Verhofstadt was van mening dat een rondzendbrief niet geschikt is om de strafwet te interpreteren en een wettelijke regeling van het gedoogbeleid aangewezen is. Bovendien pasten de parketten de richtlijn zeer verschillend toe.

Hoewel een ontwerpnota van minister van Volksgezond Aelvoet, waarvan de pers op 10 november 2000 melding had gemaakt, het drugsprobleem geïntegreerd benaderde en veel aandacht schonk aan preventie en zorgverlening, sprong vooral het voorstel in het oog «het bezit, de invoer, het vervoer of het aanschaffen van ten hoogste 15 gram cannabis voor persoonlijk gebruik en de vervaardiging van maximum vijf vrouwelijke cannabisplanten voor persoonlijk gebruik» niet langer te bestraffen.

De VLD reageerde afwijzend op de nota en zei dat het gebruik van cannabis principieel strafbaar moet blijven, maar de laagste vervolgingsprioriteit moet krijgen, «op voorwaarde dat het bezit ervan voor eigen gebruik de grens van 5 gram niet overschrijdt». De SP/SP.A en de PRL stonden op dezelfde lijn. De PS en de groenen waren er voorstander van het recreatief cannabisgebruik uit het strafrecht te halen en de teelt, verkoop en distributie door de overheid te laten controleren.

Volgens het akkoord van 18 januari blijft het bezit van drugs, ook cannabis, in de strafwet, maar zou in een uitvoeringsbesluit worden bepaald dat geen procesverbaal meer wordt opgemaakt wegens het bezit van een (niet nader bepaalde) «gebruikershoeveelheid» of een hoeveelheid cannabis «waarvan men redelijkerwijze mag veronderstellen dat die niet bestemd is voor verkoop». Om de ontwikkeling te kunnen volgen, zou de politie het cannabisgebruik wel anoniem registreren. «Problematisch gebruik» (dat tot uiting komt in verslaving of criminaliteit) of «gebruik dat overlast veroorzaakt» (zoals cannabisgebruik in aanwezigheid van minderjarigen) zou daarentegen wel nog vervolgd worden. De handel in cannabis blijft verboden, zodat de gebruiker in beginsel aangewezen is op eigen teelt of op een Nederlandse coffeeshop.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Na de goedkeuring van de nota ontstond hier en daar verwarring over de toelaatbaarheid van cannabisgebruik door minderjarigen. De regering zag zich genoodzaakt in een krantenadvertentie de puntjes op de i te zetten[19]. Minister Aelvoet kondigde eind mei een informatiecampagne en de verspreiding van 600.000 folders over het drugsbeleid aan. Regelgevende initiatieven werden in het verslagjaar niet meer genomen. De zaak zou begin 2002 opnieuw ter sprake komen in de ministerraad.

Rapport-Van San – In enkele kranten sprak Marion Van San, criminologe en antropologe aan de Erasmusuniversiteit Rotterdam, er op 30 oktober haar verwondering over uit dat het onderzoek over de criminaliteit bij jonge allochtonen dat zij in opdracht van minister van Justitie Verwilghen had gedaan, nog niet aan het parlement was voorgesteld. Van San zei dat het rapport al tien maanden op het kabinet van Verwilghen lag, maar dat de minister de presentatie uitstelde wegens meningsverschillen tussen hem en de onderzoekster.
In de Kamercommissie voor Justitie, waar hij op 6 november over de zaak ondervraagd werd, zei Verwilghen dat hij het rapport pas in mei gekregen had van de begeleidingscommissie, dat de vertaling pas half oktober klaar was en dat de aanbevelingen, die te zeer op de Nederlandse toestand waren geschoeid, herschreven moesten worden. Verwilghen noemde het onderzoek «teleurstellend» omdat het, wegens een gebrek aan cijfermateriaal in België, kwantitatief tekortschoot.
Op 12 november stonden de bevindingen van het rapport-Van San in enkele kranten. Volgens het rapport zijn Oost-Europese en Marokkaanse jongeren sterk oververtegenwoordigd in de criminaliteitsstatistieken, en zijn Turken niet of nauwelijks crimineler dan autochtonen. In *De Morgen* zei Van San dat zij het rapport niet meer wilde toelichten in de Kamer, omdat Verwilghen de resultaten teleurstellend had genoemd. 's Anderendaags stuurde Verwilghen het rapport naar de Kamer. Uiteindelijk kwam Van San het rapport toch toelichten in de Kamercommissie voor Justitie (28 november), waar het uiteenlopend werd onthaald. Volgens de dienst Strafrechtelijk Beleid analyseerde Van San niet de omstandigheden waarin jongeren in de criminaliteit terechtkomen, negeerde zij de bestaande literatuur en deed zij geen concrete beleidsaanbevelingen. Of Van San ook het geplande tweede deel van haar onderzoek zou doen, was niet duidelijk.

Reynders – Bij KB van 17 juli werd Claire Lovens benoemd tot voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg van Luik. Minister Verwilghen had in 1999 Danièle Reynders, de zuster van minister van Financiën Didier Reynders, benoemd, hoewel zij pas als tweede was gerangschikt. Verwilghen had daarvoor kritiek gekregen van Luikse magistraten. De Raad van State had na een klacht van Lovens, de eerst gerangschikte kandidate, het benoemingsbesluit op 6 maart 2000 vernietigd. De Hoge Raad voor de Justitie, die bij de nieuwe benoemingsprocedure

[19] In een interview met *De Standaard* en *Le Soir* van 26 februari zei vice-premier Louis Michel dat de regering te veel tijd besteedde aan «marginale» onderwerpen die alleen sommige groepen aanbelangen, zoals de legalisering van cannabis, en te weinig aandacht had voor de structureel echt belangrijke zaken van algemeen belang, zoals de belastingverlaging, de economische toestand en de gezondheidszorg.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

betrokken was, had op 5 juli Lovens voorgedragen. Verwilghen volgde de voordracht.

D. De politiehervorming

Op 1 januari ging, in uitvoering van het Octopusakkoord (24 mei 1998) en de wet van 7 december 1998 over de hervorming van de politiediensten door de vorming van één 'geïntegreerde politiedienst gestructureerd op twee niveaus', de federale politie van start. De lokale politie, het tweede niveau van de geïntegreerde politiedienst, zou pas na de installatie van de politieraden in de lokale politiezones (1 april 2001) en tegen uiterlijk 1 januari 2002 operationeel worden[20].
De federale politie, die de vroegere gerechtelijke politie bij de parketten (GPP) en een deel van de rijkswacht omvat en bijna 10.000 manschappen telt, staat onder leiding van een commissaris-generaal en bestaat uit vijf algemene directies : bestuurlijke politie, operationele ondersteuning, personeel, logistiek en gerechtelijke politie. Onder die laatste directie ressorteren de Centrale dienst ter bestrijding van de corruptie, de Centrale dienst ter bestrijding van de georganiseerde economische en financiële delinquentie en de regionale recherchediensten, die georganiseerd zijn per gerechtelijk arrondissement en waarvan de vroegere GPP'ers en bewakings- en opsporingsbrigades (BOB) van de rijkswacht deel uitmaken; ze staan onder leiding van een gerechtelijk directeur.
In de eerste helft van het jaar kwamen enkele wetten tot stand die verder uitvoering gaven aan het Octopusakkoord.
In het *Belgisch Staatsblad* van 6 januari 2001 verscheen de wet van 27 december 2000 houdende diverse bepalingen met betrekking tot de rechtspositie van het personeel van de politiediensten. Ze regelde onder meer de gevolgen van arbeidsongevallen, de loopbaanonderbreking en de rechtsbescherming van het personeel van de politiediensten.
De wet van 30 maart 2001 (*B.S.* 18 april 2001) stelde de inwerkingtreding van het nieuwe tuchtstatuut (wet van 13 mei 1999) uit van 1 januari tot 1 april 2001, de dag waarop het nieuwe personeelsstatuut zou ingaan.
Het pensioenstatuut van de leden van de geïntegreerde politiedienst werd geregeld door de wet van 30 maart 2001 betreffende het personeel van de politiediensten en hun rechthebbenden (*B.S.* 18 april 2001).
De wet van 7 december 1998 over de organisatie van de geïntegreerde politiedienst werd enkele keren gewijzigd. Een wet van 2 april 2001 (*B.S.* 14 april 2001) bevatte vooral nieuwe bepalingen over de politieraden. Een andere wet van 2 april 2001 (*B.S.* 18 april 2001) regelde het beroep bij de bestendige deputatie en de Raad van State tegen de verkiezing van de leden van de politieraden. De wet van 31 mei 2001 (*B.S.* 19 juni 2001) bracht wijzigingen aan zowel de wet van 7 december 1998 als die van 13 mei 1999 aan. Ze betroffen de opleiding van politieagenten resp. de tuchtstraffen, de tuchtprocedure en de samenstelling en werking van de tuchtraad.

[20] In de politiezones die uit meer dan één gemeente bestaan, heeft de politieraad de bevoegdheid voor de organisatie en het beheer van het politiekorps die de gemeenteraad in de eengemeentezones uitoefent. De politieraad bestaat uit de burgemeesters en verkozen gemeenteraadsleden van de gemeenten van de politiezone.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

In de tweede helft van maart wijzigden de Senaat en de Kamer artikel 184 van de grondwet, waarin stond dat de organisatie en de bevoegdheid van de rijkswacht 'door een wet' worden geregeld. De wijziging had, naast de vervanging van de woorden 'de rijkswacht' door 'de geïntegreerde politiedienst', tot doel tegemoet te komen aan een opmerking van de Raad van State en elke rechtsonzekerheid over het zogenaamde Mammoetbesluit over het politiestatuut weg te nemen.
Volgens de wet van 7 december 1998 kon het statuut van de agenten van de geïntegreerde politiedienst bij koninklijk besluit worden geregeld. In zijn advies over dat wetsontwerp had de Raad van State gezegd dat het politiestatuut onder de 'organisatie en bevoegdheid' van de rijkswacht, en mutatis mutandis de geïntegreerde politie valt, en dus 'door de wet' moet worden geregeld. De Raad van State had dat herhaald in zijn advies over het wetsontwerp dat de bovengenoemde wet van 27 december 2000 zou worden. Hoewel aanvankelijk was gezegd dat het personeelsstatuut, waarover de regering en de vakbonden na lange onderhandelingen die met protest- en waarschuwingsacties gepaard waren gegaan, op 5 juli 2000 een akkoord hadden gesloten, in de vorm van een wetsontwerp bij het parlement zou worden ingediend, besloot de regering het statuut in een koninklijk besluit op te nemen. Op 8 februari zei de regering, bij monde van minister van Financiën Reynders in antwoord op een vraag van CVP/CD&V-Kamerlid Daniël Vanpoucke, dat zij aan de opmerkingen van de Raad van State tegemoet zou komen door de herziening van grondwetsartikel 184.
Op 14 februari diende de regering een herzieningsvoorstel in bij de Senaat, dat bepaalde dat de organisatie en de bevoegdheid van de geïntegreerde politiedienst 'door een wet' en de rechtspositieregeling van de personeelsleden 'door of krachtens een wet' worden geregeld. Omdat de regering in het parlement niet over een tweederde meerderheid beschikte, was zij voor de herziening van grondwetsartikel 184 aangewezen op steun van de oppositie. Parlementsleden van de CVP/CD&V en VU&ID zeiden op 8 maart dat zij bereid waren steun te geven, maar zij verbonden daar enkele voorwaarden aan, onder meer een gegarandeerde minimumvertegenwoordiging van de Vlamingen in de politieraden in het Brusselse gewest, de regionalisering van het toezicht op de bestuurlijke politie (de gemeentelijke politiereglementen) en extra geld voor de gemeenten om de politiehervorming te financieren. Voorts waren zij van oordeel dat het politiestatuut in elk geval 'door een wet' geregeld moest worden en niet 'krachtens een wet', dit wil zeggen : met een besluit. Om de politiehervorming geen vertraging te laten oplopen, waren zij bereid als overgangsregeling een besluit te aanvaarden dat vóór eind 2001 door het parlement bekrachtigd zou worden.
De regering kwam maar ten dele aan de verzuchtingen van de oppositie tegemoet. Premier Verhofstadt zegde op 22 maart, op een vraag van Kamerlid Karel Van Hoorebeke (VU&ID), toe dat er een gewaarborgde vertegenwoordiging van de Vlamingen in de zes Brusselse politieraden zou komen[21]. Voor de VU&ID-fracties in de Senaat en de Kamer, maar niet voor de CD&V, was dat voldoende om samen met de meerderheidspartijen, de wijziging van artikel 184 goed te keuren.

[21] De kwestie zou worden geregeld worden in het zgn. Lombardakkoord, een onderdeel van de Lambermontstaatshervorming. Zie 'Kroniek van de vijfde staatshervorming' in dit nummer van *Res Publica*.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Het herziene artikel (dd. 30 maart 2001, *B.S.* 31 maart 2001, derde uitgave; erratum *B.S.* 3 mei 2001) bepaalt dat de organisatie en de bevoegdheid van de geïntegreerde politie en 'de essentiële elementen' van het statuut van de personeelsleden 'bij de wet' worden geregeld. In een overgangsbepaling stond dat 'de essentiële elementen' van het statuut bij besluit geregeld konden worden, op voorwaarde dat het besluit vóór 30 april 2002 bij wet bekrachtigd zou worden.

In het *Belgisch Staatsblad* van 31 maart (derde uitgave) verscheen het koninklijk besluit van 30 maart 2001 tot regeling van de rechtspositie van het personeel van de politiediensten. Het zgn. Mammoetbesluit, dat meer dan 1.200 artikelen telde, regelde onder meer de anciënniteit, de graden en de daaraan gekoppelde loonschalen, de deontologie (o.m. gezagsuitoefening, spreekrecht en cumulatie), de aanwerving, selectie, opleiding en stage, de organisatie van de arbeidstijd, de mobiliteit, de evaluatie, de loopbaan, de verloven, het geldelijk statuut en de wedde. Het besluit werd op 1 april van kracht. De politieagenten konden tot 1 juli opteren voor het oude statuut, dat voordeliger is voor de agenten die de pensioenleeftijd naderen. De weddenverhogingen ingevolge het nieuwe statuut kosten de overheid 200 miljoen euro (8 miljard frank) per jaar.

Door de wet van 31 mei 2001 (*B.S.* 19 juni 2001) werden nogmaals wijzigingen aangebracht aan de wet van 13 mei 1999 over het tuchtstatuut. Dezelfde wet wijzigde enkele bepalingen over de opleiding in de wet van 7 december 1998.

Een ander aspect van de politiehervorming betrof de financiële bijdrage van de federale overheid aan de gemeenten voor de overheveling van 7.539 rijkswachters naar de lokale politie en voor de loonsverhoging die in het nieuwe politiestatuut vervat was. De regering had de gemeenten een dotatie van 456 miljoen euro (18,4 miljard frank) toegezegd, maar die hadden er al in 2000 over geklaagd dat die som niet zou volstaan. De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten had het tekort op 112,5 miljoen euro (4,5 miljard frank) becijferd. De kwestie veroorzaakte onenigheid in de regering tussen minister Duquesne (Binnenlandse Zaken) en minister Vande Lanotte (Begroting). Vande Lanotte, maar ook andere regeringsleden, verweten hun collega te veel toegevingen te hebben gedaan aan de vakbonden, waardoor het politiestatuut overdreven duur was geworden.
Na maanden touwtrekken vonden de regering en de gemeenten, vertegenwoordigd door een delegatie van burgemeesters en de Verenigingen van steden en gemeenten, op 6 maart een vergelijk, nadat het kernkabinet het in de nacht van 5 op 6 maart tijdens urenlang overleg eens was geworden over een regeringsvoorstel. De basisdotatie werd verhoogd van 16.683 euro (673.000 frank) tot 17.021 euro (686.626 frank) per politiebeambte, of van 456 miljoen naar 465 miljoen euro (18,4 naar 18,8 miljard frank) in totaal. Dat bedrag wordt jaarlijks geïndexeerd en in 2003, na een evaluatie, eventueel aangepast. In 2003 zou de definitieve regeling in een wet worden vastgelegd. Naast de basisdotatie werden de kredieten voor informatica en telecommunicatie (+ 12,39 miljoen euro) en voor de veiligheidscontracten verhoogd (+ 11,90 miljoen euro). De gemeenten konden daardoor rekenen op 347 miljoen euro (1,4 miljard frank) extra.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De regering zegde ook toe de sociale bijdragen te blijven betalen van de 7.539 rijkswachters die naar de lokale politie zouden overgaan. Voor de pensioenen gaat het om 47,1 miljoen euro (1,9 miljard frank) per jaar, voor de arbeidsongevallen en beroepsziekten om 25 miljoen euro (1 miljard frank).
Het akkoord van 6 maart voorzag voorts in de oprichting van een 'solidariteitsfonds' dat in 2003 in werking zou treden om de belastingarme politiezones structureel te helpen. De federale regering zou op kruissnelheid jaarlijks 12,5 miljoen euro (500 miljoen frank) in het fonds inbrengen. Via een tweede, tijdelijk solidariteitsmechanisme zouden de gemeenten en steden die bij de verdeling van de dotatie beloond worden omdat ze in het verleden in een eigen politiekorps geïnvesteerd hadden, in 2002 34,5 % van die bonus (of ongeveer 25 miljoen euro) afstaan aan de andere gemeenten, die een inhaaloperatie moesten doen. Dat bedrag zou jaarlijks dalen, tot het mechanisme na twaalf jaar volledig zou zijn uitgedoofd. CVP/CD&V-Kamerlid Paul Tant zei dat de Waalse gemeenten in die periode gemiddeld 12,99 miljoen euro zouden krijgen afkomstig van de Vlaamse (3,15 miljoen) en Brusselse gemeenten (9,84 miljoen).
Volgens Binnenlandse Zaken zou de politiehervorming de federale overheid uiteindelijk 235,5 miljoen euro (9,5 miljard frank) per jaar kosten (waarvan 200 miljoen euro voor weddenverhogingen), bijna het dubbele waarvan de regering-Dehaene in 1998 was uitgegaan.

In het najaar kwam uit de gemeenten nieuwe kritiek los op de kostprijs van de politiehervorming. Onder anderen Jean-Luc Dehaene en Louis Tobback, de burgemeester van Vilvoorde resp. Leuven, klaagden erover dat de toezeggingen die minister Duquesne aan de politievakbonden had gedaan inzake beloning en dienstregeling, de politiehervorming voor de gemeenten onbetaalbaar maakten. PS-voorzitter en burgemeester van Bergen Di Rupo zei dat de hervorming de politiedienstverlening niet alleen duurder maar ook slechter zou maken. In het Vlaams Parlement zei de Vlaamse minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Paul Van Grembergen, op 9 oktober dat er geen sprake van kon zijn dat de gemeenten de politiehervorming met eigen middelen of, via het Gemeentefonds, met geld van de Vlaamse overheid zouden moeten betalen. Volgens Van Grembergen had de federale regering de kostprijs met 95 miljoen euro (3,8 miljard frank) onderschat, waarvan 62,5 miljoen euro voor de Vlaamse gemeenten.
In de Federale Beleidsverklaring van 9 oktober kondigde premier Verhofstadt aan dat de regering, op grond van een eerste evaluatie in dertien politiezones, «grondige aanpassingen zou doorvoeren om meerkosten voor de gemeenten te vermijden». Tijdens het debat over de beleidsverklaring (10 oktober) noemde PS-Kamerfractieleider Eerdekens, in een erg kritische toespraak, de politiehervorming een financieel fiasco. Hij zei dat er 620 miljoen euro (25 miljard frank) meer zou worden uitgegeven zonder dat er meer agenten of een betere veiligheid zouden komen. Premier Verhofstadt herhaalde dat de regering enkele operationele aspecten van de hervorming zou bijsturen, maar dat er niet meer geld voor de politie zou komen.
Volgens *De Standaard* (20 oktober) erkende Binnenlandse Zaken dat het de kostprijs van de politiehervorming in lichte mate had onderschat. Het zou om «enkele

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

tienduizenden franken» gaan, die «ruimschoots werden gecompenseerd door de 1,4 miljard frank extra die zijn beloofd bij vroegere discussies».
Op 21 november besliste de ministerraad de voor eind 2002 geplande evaluatie van de politiehervorming te vervroegen en tegen uiterlijk 1 juli 2002 af te ronden. De regering zegde toe de «aanvaardbare meerkosten» van de gemeenten ten laste te nemen. In afwachting van de evaluatie zouden de gemeenten driemaandelijkse voorschotten krijgen. De regering kondigde ook aan weer met de vakbonden te gaan onderhandelen over het Mammoetbesluit, om de kostprijs van het nieuwe politiestatuut met 19,83 miljoen euro (800 miljoen frank) te verminderen. De gesprekken begonnen op 6 december en zouden in 2002 worden voortgezet.
Premier Verhofstadt verzekerde op 27 november tegenover de Vlaamse minister-president, Dewael, en minister Van Grembergen dat de gemeenten die voldoende geïnvesteerd hadden in hun politiekorps, van de federale overheid voldoende geld zouden krijgen om de kosten van de politiehervorming te dragen. Senator en burgemeester van Laakdal Patrik Vankrunkelsven (Spirit) kondigde op 29 november aan samen met enkele andere burgemeesters de financieringsregeling aan te vechten voor de Raad van State omdat ze te sterk in het voordeel van de Waalse gemeenten zou spelen. Volgens Vankrunkelsven zou de federale regering maar 38 euro per Vlaming uittrekken voor de politiehervorming, tegenover 50 euro per Waal en 75 euro per Brusselaar.

Op 17 mei stelde minister van Binnenlandse Zaken Duquesne het nieuwe logo en uniform van de lokale en federale politie voor. Het uniform zou voor het eerst gedragen worden tijdens het defilé op de nationale feestdag. Cortina, een van de vier bedrijven die hadden deelgenomen aan de openbare aanbesteding, diende nog op 17 mei een klacht in wegens plagiaat. Cortina zei dat het uniform dat de geselecteerde ontwerper, Fernando Guzman, had gemaakt, afweek van diens model en op dat van Cortina leek. De rechtbank van eerste aanleg in Brussel gaf Cortina gelijk en veroordeelde de Belgische Staat op 19 juli wegens plagiaat. Als gevolg daarvan stapten de agenten van de federale politie zonder de jas van hun nieuwe uniform in de 21-juliparade op en was op 1 januari 2002 het nieuwe uniform niet beschikbaar.

V. Het werkgelegenheids- en het sociaal beleid

A. Werkgelegenheid

De werkloosheid, die in de voorgaande jaren voortdurend was gedaald, begon in september opnieuw te stijgen. Op 31 december registreerde de RVA 350.966 uitkeringsgerechtigde volledig werklozen. Dat waren er nog 4.021 of 1,1 % minder dan een jaar voordien. Het aantal niet-werkende werkzoekenden steeg evenwel met 10.897 (of 2,4 %) tot 471.067. In Vlaanderen waren er 179.566 (+ 19.981) niet-werkende werkzoekenden, in Wallonië 216.689 (- 15.841), in Brussel 74.812 (+ 6.757). Doordat Wallonië vanaf november sneller rekening hield met wijzigingen in de toestand van werkzoekenden, zoals dat al in Vlaanderen het geval was, zijn de jaarcijfers van 2001 niet helemaal vergelijkbaar met die van 2000. Volgens het

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

jaarverslag-2001 van de Nationale Bank werden er in 2001, ondanks de economische terugval, 40.000 arbeidsplaatsen gecreëerd, tegenover 62.000 in 2000[22].
Bij de voorstelling van het jaarverslag over 2000 (19 februari 2001) wees NBB-gouverneur Guy Quaden er opnieuw op, dat de activiteitsgraad (verhouding tussen de beroepsbevolking [werkenden en werkzoekenden] en de bevolking op arbeidsleeftijd [15-64 jaar]) met 66,1 % en de werkgelegenheidsgraad (verhouding tussen het aantal werkenden en de bevolking op arbeidsleeftijd) met 59,1 % te laag bleven, zeker in vergelijking met de Scandinavische landen (78,8 resp. 75,2 %) en de Verenigde Staten (77,9 resp. 74,7 %)[23]. Vooral bij de 50-plussers lag de arbeidsparticipatie volgens de NBB onrustwekkend laag. Quaden pleitte ervoor bedrijven en werknemers met positieve maatregelen aan te sporen vervroegde uittreding tegen te gaan.
Ook de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (HRW) pleitte in een advies (21 februari) aan de regering over het arbeidsmarktbeleid voor supplementaire maatregelen om de deelname van de 50-plussers aan de arbeidsmarkt te verhogen, meer bepaald door het belasting- en het uitkeringenstelsel aan te passen, meer flexibele arbeidstijdregelingen in te voeren en de toegang tot vorming te vergemakkelijken. Omdat de werkgelegenheidsgraad in Vlaanderen hoger ligt dan in Wallonië en Brussel zouden volgens de HRW de drie gewesten verschillende accenten moeten kunnen leggen in hun arbeidsmarktbeleid, «zonder dat de noodzakelijke coherentie tussen het federale en gewestelijke beleid uit het oog verloren mag worden».
In haar evaluatie van de toepassing van de 'richtsnoeren' voor het economisch beleid voor 2000 uitte de Europese Commissie (7 maart) kritiek op de lage werkgelegenheidsgraad in België, vooral in de groep van de 55- tot 64-jarigen (24,7 %, het laagste cijfer in de EU waar het gemiddelde 37 % bedraagt). De commissie zei dat een herziening van het stelsel van vervroegde pensionering noodzakelijk was. In de richtsnoeren voor 2001 zei de Europese Commissie (25 april) dat België werk moet maken van een hervorming van het belasting- en het uitkeringenstelsel om oudere werknemers aan het werk te houden of weer aan het werk te zetten. Volgens de Commissie zouden de sociale partners meer rekening moeten houden met de regionale verschillen in de arbeidsmarktvoorwaarden.
In haar aanbevelingen voor het werkgelegenheidsbeleid voor 2002 (12 september) gaf de Europese Commissie België de raad de inspanningen op te drijven om de tewerkstelling bij vrouwen en oudere werklozen te verhogen, de fiscale druk op arbeid te verlichten en een totaalstrategie voor levenslang leren te ontwikkelen. Opmerkelijk was de eis van de Europese Commissie om de arbeidsmobiliteit tussen de gewesten te verhogen en de «regionale, taal- en etnische belemmeringen op de arbeidsmarkt te slopen».

22 Volgens de nationale rekeningen hadden eind 2000 4,007 miljoen inwoners een baan. In het vierde kwartaal was voor het eerst de grens van 4 miljoen overschreden.

23 Volgens het jaarverslag van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid dat op 19 juni werd gepresenteerd, waren er in 2000 ca. 70.000 arbeidsplaatsen bijgekomen en was de werkgelegenheidsgraad gestegen van 59,3 naar 60,5 % (63,9 % in Vlaanderen, 55,9 % in Wallonië en 55 % in Brussel).

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) wees er in zijn jaarlijks rapport over de werkgelegenheid en de loonkosten (19 september) op, dat de werkgelegenheid in 1999-2000 minder snel (+ 3,5 %) gestegen was dan in de drie buurlanden (+ 4 %). Volgens de CRB was een «verdere intensivering van een actief werkgelegenheidsbeleid» noodzakelijk.

De wet van 5 september 2001 tot de verbetering van de werkgelegenheidsgraad van de werknemers (*B.S.* 15 sept. 2001) bevatte diverse maatregelen om de werkgelegenheidsgraad te verhogen. Werkgevers die verplicht zijn zgn. startbanen aan te bieden aan jongeren, kregen de mogelijkheid in plaats van een jongere een werkloze in dienst te nemen van ten minste 45 jaar die ten minste één jaar werkloos is. Om bedrijven ertoe aan te zetten werknemers van 58 jaar en ouder in dienst te houden, kreeg de regering de mogelijkheid de werkgeversbijdrage te verlagen. Werknemers van 45 jaar en ouder kregen recht op outplacementbegeleiding in geval van ontslag. Werknemers vanaf 51 jaar die hun loopbaan onderbreken, kregen de mogelijkheid in de vrijgekomen tijd opleiding of begeleiding in hun onderneming of bedrijfssector te verzorgen.

PWA – DIENSTENCHEQUE – BUURTDIENSTEN

De regering nam op 4 mei drie maatregelen om langdurig werklozen en laaggeschoolden vlotter in te schakelen op de arbeidsmarkt.
Het stelsel van de dienstencheques[24] en de PWA (plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen of klusjesdiensten) werd hervormd, met de bedoeling werklozen die in een PWA werken te laten doorstromen naar 'buurtbanen' die met dienstencheques kunnen worden betaald. Door bij te klussen via een van de 572 PWA's, vulden op dat ogenblik ca. 42.000 werklozen hun uitkering aan. De werkgevers klaagden erover dat een PWA'er soms meer kon verdienen dan het minimumloon en wegens die 'werkloosheidsval' niet geneigd was een reguliere job aan te nemen. De regering besliste daarom de PWA's financieel te controleren en ze actiever in te schakelen bij het zoeken naar een betaalde baan, alsook het statuut van de PWA'ers te verbeteren, door o.m. de verplaatsingskosten te vergoeden, en de PWA'ers een betaalde opleiding aan te bieden. Een en ander werd geregeld in de wet van 5 maart 2002 (*B.S.* 13 maart 2002).
Het nieuwe stelsel van de dienstencheques werd geregeld in de wet van 20 juli 2001 tot bevordering van buurtdiensten en -banen (*B.S.* 11 augustus 2001). Met de fiscaal aftrekbare cheques kunnen particulieren tegen 6,20 euro (250 frank) per uur buurtwerk of -diensten (huishoudhulp of oppas) kopen bij een erkende onderneming die voor een cheque 23,55 euro (950 frank) ontvangt. Het verschil wordt door de overheid bijgepast. De federale overheid en de gewesten zouden jaarlijks elk 25 miljoen euro (1 miljard frank) vrijmaken voor dienstencheques. Op 7 december sloten de federale overheid, de gewesten en de Duitstalige Gemeenschap een samenwerkingsakkoord over de ontwikkeling van buurtdiensten en -banen, maar

[24] De dienstencheque was door de regering-Dehaene II ingevoerd voor schilderwerk, maar na het aantreden van de regering-Verhofstadt door minister Onkelinx afgeschaft.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

doordat het nog niet door alle parlementen was goedgekeurd, was het stelsel eind 2001 nog niet van kracht.
De derde maatregel was de 'activering' van de werkloosheidsuitkering, in uitvoering van het centraal akkoord 2001-2002 (22 december 2000). Bedrijven die een werkloze in dienst nemen, krijgen bovenop de eerder toegekende bijdragevermindering een loonsubsidie van 500 euro (20.000 frank) per maand gedurende één tot drie jaar, afhankelijk van de duur van de werkloosheidsperiode en de leeftijd (minder of meer dan 45 jaar) van de werkloze. De maatregel zou de overheid 100 miljoen euro kosten.

PLAN-ONKELINX – TIJDSKREDIET

De wet van 10 augustus 2001 betreffende de verzoening van werkgelegenheid en kwaliteit van het leven (*B.S.* 15 september 2001) gaf uitvoering aan het plan-Onkelinx om arbeid en kwaliteit van het leven beter met elkaar te verzoenen, ook onthaastingsplan genoemd. Minister van Werkgelegenheid Onkelinx had haar plan op 6 september 2000 voorgesteld. De regering had het in geamendeerde vorm overgenomen in de Federale Beleidsverklaring (17 oktober 2000), de vakbonden en werkgevers hadden elementen ervan opgenomen in het centraal akkoord 2001-2002 van 22 december 2000.
De wet van 10 augustus 2001 legde de wettelijke basis voor het tijdskredietstelsel dat met ingang van 1 januari 2002 in de plaats zou komen van het stelsel van loopbaanonderbreking. Over het tijdskredietstelsel hadden de sociale partners op 14 februari al een collectieve arbeidsovereenkomst gesloten. De 2,3 miljoen werknemers van de particuliere sector hebben in het nieuwe stelsel recht op minimum één en maximum vijf jaar loopbaanonderbreking. Zij krijgen een premie van 364,55 euro per maand (486,07 euro voor werknemers met vijf jaar anciënniteit), met behoud van hun sociale rechten. Indien meer dan 5 % van het personeel gelijktijdig afwezig is, kan de werkgever de loopbaanonderbreking tijdelijk weigeren. De verplichting een loopbaanonderbreker door een werkloze te vervangen, werd in het tijdskredietstelsel niet overgenomen. De werknemers met een bedrijfsanciënniteit van vijf jaar kunnen het tijdskrediet van één jaar spreiden over vijf jaar, in de vorm van een 1/5-loopbaanonderbreking of vierdaagse werkweek. Zij krijgen een maandpremie van 72,91 euro.Vanaf 50 jaar, ten slotte, hebben voltijdse werknemers met een anciënniteit van 20 jaar, waarvan 5 jaar in het bedrijf, recht op een onbeperkte 1/5de of halftijdse onderbreking van hun loopbaan, met een premie van 121,52 resp. 315,94 euro[25].
Dezelfde wet regelde voorts de algemene arbeidsduurvermindering tot 38 uur per week vanaf 1 januari 2003. Werknemers van bedrijven waar eind 2000 nog de 39-urenweek gold en die vóór 1 januari 2003 de arbeidsduur tot 38 uur per week verminderen, krijgen daar een eenmalige vermindering van de werkgeversbijdrage voor de sociale zekerheid voor, waarvan het bedrag afhankelijk is van het tijdstip van de vermindering. Werkgevers die de arbeidstijd verminderen tot 37, 36 of 35

[25] De Vlaamse regering besliste later bovenop de tijdskredietpremies aanmoedigingspremies toe te kennen. De Waalse regering riep daartegen een belangenconflict in. Zie in dit Jaarboek : M. DEWEERDT, 'Overzicht van het Vlaamse politiek gebeuren', pp. 325-361.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

uur per week krijgen gedurende een bepaalde periode eveneens een bijdragevermindering. De invoering van de vierdaagse werkweek werd aangemoedigd door de (eventueel supplementaire) toekenning van een eenmalige bijdragevermindering.
Ten slotte zou per 1 juli 2002 het vaderschapsverlof verlengd worden van 3 tot 10 dagen, waarvan de eerste drie dagen met loonbehoud. Tegelijk werd een gelijkaardig adoptieverlof ingevoerd.

Banenplannen

Het kernkabinet stemde op 13 december in met het voorstel van minister Onkelinx de 24 verschillende banenplannen te vervangen door een basisstelsel van structurele lastenverlaging. De sociale partners werden verzocht tegen eind januari 2002 advies te geven en een keuze te maken uit de opties die Onkelinx voorstelde : een korting op de werkgeversbijdrage voor de sociale zekerheid of de vrijstelling van de werkgeversbijdrage voor een eerste loonschijf. Ook voor de versterking van de basisverlaging bij de aanwerving van doelgroepen (jongeren, ouderen, laaggeschoolden, langdurig werklozen) of bij arbeidsherverdeling legde Onkelinx twee alternatieven voor (lineaire of forfaitaire verhoging). Het nieuwe stelsel zou op 1 januari 2003 ingaan en binnen het bestaande budget (3,52 miljard euro of 142 miljard frank) blijven.

Stakingsrecht

In de Federale Beleidsverklaring (9 oktober) kondigde premier Verhofstadt een ingrijpende wijziging van het stakingsrecht aan. Arbeidsconflicten zouden enkel nog door een arbeidsrechtbank en niet langer door een burgerlijke rechtbank behandeld worden, en pas nadat alle interne verzoeningsprocedures doorlopen zijn. Het zou niet meer mogelijk zijn op eenzijdig verzoekschrift dwangsommen op te leggen.
Het VBO reageerde furieus op het initiatief «waar geen enkel overleg aan vooraf is gegaan». Volgens de werkgeversorganisatie moeten bedrijven dezelfde rechten hebben als burgers «wanneer hun eigendom in gevaar komt, de veiligheid op het spel staat of de toegang tot een goed ontzegd wordt», en via een eenzijdig verzoekschrift een beroep kunnen doen op de burgerlijke rechtbank. Het VBO sprak van een «bom onder het sociaal overleg».
Onder druk van het werkgeversprotest, waarvoor de liberalen niet ongevoelig waren, zwakte de regering haar voorstel af. Volgens het wetsontwerp dat het kernkabinet op 13 december goedkeurde en voor advies naar de Nationale Arbeidsraad stuurde, worden de arbeidsrechtbanken bevoegd voor collectieve sociale geschillen, maar kan een werkgever de rechtbank verzoeken een dwangsom op te leggen. De arbeidsrechter moet in dat geval binnen de drie uur alle betrokken partijen bijeenroepen voor een tegensprekelijk debat en in eerste instantie hen ervan proberen te overtuigen een beroep te doen op een sociaal bemiddelaar. Wanneer de verzoeningspoging mislukt, kan de arbeidsrechter alsnog een dwangsom opleggen.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

WERKNEMERSPARTICIPATIE

De wet van 22 mei 2001 betreffende de werknemersparticipatie in het kapitaal en de winst van de vennootschappen (*B.S.* 9 juni 2001), die gebaseerd was op een rapport van de werkgroep-De Grauwe (april 2000), regelt de deelname van de werknemers in de winst of het kapitaal van hun bedrijf. Zij bepaalt dat de participatieregeling kan gebeuren in de vorm van een winstparticipatie (cash) of een kapitaalparticipatie (aandelen). De totale uitkeringen mogen niet hoger zijn dan 10 % van de loonsom en 20 % van de winst, en vallen buiten de loonnorm. De regeling moet openstaan voor alle werknemers van de onderneming en opgenomen worden in een bedrijfsakkoord of toetredingsakte. De werkgevers worden vrijgesteld van de betaling van socialezekerheidsbijdragen op de uitgekeerde bedragen. Bij winstuitkering in cash moet de werknemer een socialezekerheidsbijdrage van 13,07 % alsook 25 % roerende voorheffing betalen; bij kapitaalparticipatie in aandelen is enkel 15 % roerende voorheffing verschuldigd. Werknemers van kleine en middelgrote ondernemingen kunnen deelnemen aan een investeringsspaarplan, waarin hun jaarlijks een deel van de bedrijfswinst wordt toegekend dat gedurende twee tot vijf jaar, tegen een overeengekomen rendement, in de onderneming wordt geïnvesteerd. De regeling valt onder hetzelfde fiscale regime als de kapitaalparticipatie.

B. Sociaal overleg

Met de ondertekening van de CAO's voor de bouw en de horeca werden eind juni de voorjaarsonderhandelingen besloten over de tweejaarlijkse sociale akkoorden in de bedrijfssectoren, in aansluiting op en ter aanvulling van het centraal akkoord 2001-2002 van 22 december 2000. In de bouwsector had de socialistische vakbond zich lange tijd verzet tegen de invoering van uitzendarbeid, zij het onder strikte voorwaarden. De bond was daardoor in bits conflict met de bouwcentrale van het ACV gekomen. In de horecasector was het eveneens het ABVV dat, tegen de twee andere vakbonden in, de ondertekening van een nieuwe CAO langdurig maar vruchteloos blokkeerde, teneinde het debat te heropenen over het dienstenpercentage, de beloning op basis van een vast percentage van de omzet. Enkele grote restaurantketens verweten de horecafederaties een te gulle loonsverhoging te hebben toegestaan en stapten naar de rechtbank om de ondertekening van de CAO te verbieden. Na krachtig vakbondsprotest maakten zij een einde aan de juridische procedure.
Na een korte onderhandelingsperiode kwamen begin november CAO's tot stand voor de bank- en de verzekeringssector en de openbare kredietinstellingen. In de warenhuizen werd op 1 december gestaakt om druk uit te oefenen op het CAO-overleg. Een tiental dagen later vonden werkgevers en vakbonden een vergelijk. Alle sectorale CAO's bleven binnen de loonnorm (6,4 %). De klemtoon lag op een verhoging van de koopkracht. Arbeidsduurverkorting en flexibelere arbeidssystemen kwamen nauwelijks aan bod.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

AMBTENAREN

Op 25 januari begonnen de onderhandelingen over een centraal akkoord 2001-2002 voor de 800.000 ambtenaren van de openbare sector. De vakbonden eisten een algemene loonsverhoging van 4 %, een verhoging van het vakantiegeld en de eindejaarspremie, en arbeidsduurverkorting tot 36 uur per week. Federaal minister van Ambtenarenzaken Van den Bossche had voordien gezegd dat de bonden niet op een gemeenschappelijke forse loonsverhoging moesten rekenen, aangezien de Vlaamse Gemeenschap op haar autonomie stond en het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap daar geen middelen voor hadden. Op 14 februari deelde Van den Bossche de vakbonden mee, dat de diverse overheden niet verder wilden gaan dan een loonsverhoging van 1 % en de geleidelijke verhoging van het vakantiegeld. De ambtenarenbonden, die al betoogd hadden om hun ongenoegen over de federale Copernicushervorming te uiten (zie hoofdstuk II), kondigden op 20 februari een actieplan met stakingen en betogingen aan om de diverse regeringen onder druk te zetten.

In *De Morgen* zei de Vlaamse minister van Ambtenarenzaken, Johan Sauwens, op 22 februari dat hij niet langer zou deelnemen aan het overleg in het Comité-A. Diezelfde dag kondigde minister Van den Bossche aan het overleg in Comité-A twee tot drie maanden stil te leggen. Hij liet uitschijnen dat na de goedkeuring van het Lambermontakkoord, dat voorzag in een herfinanciering van de gemeenschappen, de kaarten beter konden liggen.

In een poging een voor 14 maart aangekondigde betoging alsnog af te wenden, stelden premier Verhofstadt en minister Van den Bossche op 9 maart voor dat alle regeringen samen zouden onderhandelen met de ambtenarenbonden over een «minimale» verhoging van de wedden en het vakantiegeld, «rekening houdend met de verhoging van de middelen van de gewesten en gemeenschappen ten gevolge van het Lambermontakkoord». De vakbonden vonden het voorstel te vaag en handhaafden hun betoging.

Op 14 maart trokken 9.150 (volgens de politie) tot ongeveer 20.000 (volgens de vakbonden) ambtenaren door Brussel om onder meer een weddenverhoging van 4 % te eisen. Ook de Copernicushervorming en de privatisering van overheidsbedrijven werden op de korrel genomen.

Een poging het overleg vlot te trekken, strandde op 17 april op de weigering van minister Sauwens nog afspraken te maken op het centrale niveau, gezien de grote verschillen tussen de Vlaamse en de Waalse arbeidsmarkt en in de bedrijfscultuur van elke overheid.

Op 23 april overlegden premier Verhofstadt en minister Van den Bossche, vóór een nieuwe bijeenkomst van Comité-A, met alle minister-presidenten. Zij kwamen overeen een laatste centraal loonakkoord voor alle ambtenaren te sluiten en tegelijk «een nieuwe werkwijze» voor het Comité-A te zoeken. De vakbonden stemden met het vergelijk in.

Eind mei werd in het Comité-A overeenstemming gevonden over een centraal ambtenarenakkoord, dat op 21 juni door alle partijen, behalve de socialistische ACOD, ondertekend werd. Het intersectoraal akkoord 2001-2002 voorzag in hoofdzakelijk een lineaire weddenverhoging van 1 %, de verhoging van het

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

vakantiegeld tot 65 % van de maandwedde tegen 2009, de invoering van het tijdskredietstelsel en een verhoging van de opleidingsbudgetten. Een afzonderlijk protocol regelde de hervorming van Comité-A tot een onderhandelingsforum over minimale rechten van alle ambtenaren.

SOCIAL-PROFITSECTOR

Op 24 april betoogden in Brussel volgens de politie 8.500 personeelsleden van de ziekenhuizen en rust- en verzorgingstehuizen (RVT) om de uitbreiding af te dwingen van de werktijdverkorting tot alle werknemers. Volgens het akkoord voor de social-profitsector van 2 maart 2000 konden alleen de zware beroepen vanaf 45 jaar korter werken. De regering hield het been stijf, maar in de CAO waarover zij het op 21 mei met de werkgevers en vakbonden eens werd, stemde zij er mee in de deeltijds werkenden proportioneel van de werktijdverkorting en loonsverhoging te laten genieten. Om de meerkosten (15 miljoen euro) te compenseren, ging de CAO maar op 1 augustus in plaats van 1 juli in.

C. De sociale zekerheid

RONDETAFELCONFERENTIE

Onder het motto 'Welvaart voor iedereen' betoogden op 20 mei in Brussel 10.000 (volgens de politie) tot 20.000 (volgens de organisatoren) mensen voor meer sociale gelijkheid, een betere sociale bescherming en het welvaartvast maken van alle sociale uitkeringen. Tot de manifestatie was opgeroepen door de grote vakbonden en ziekenfondsen, en een twintigtal andere organisaties van het 'sociale middenveld'. Naast een koppeling van alle uitkeringen aan de loonevolutie, eisten zij onder meer dat tegen begin 2002 alle uitkeringen met ten minste 3 % verhoogd zouden worden, de laagste uitkeringen substantieel opgetrokken zouden worden en op korte termijn de zgn. maximumfactuur in de gezondheidszorg zou worden ingevoerd. De kostprijs van een en ander werd op 1,25 tot 1,50 miljard euro (50 tot 60 miljard frank) geraamd.
Aan de betoging namen ook SP/SP.A-voorzitter Patrick Janssens en Jos Geysels, de politiek secretaris van Agalev, deel. Dat zette kwaad bloed bij VLD-voorzitter Karel De Gucht, die van een «schizofrene bedoening» sprak en het niet correct vond dat voorzitters van een meerderheidspartij tegen de regering betoogden.
Daags na de betoging kondigden premier Verhofstadt en de ministers Vandenbroucke en Onkelinx aan, dat de regering een rondetafelconferentie over de toekomst van de sociale zekerheid zou houden. De regering nam daarmee een initiatief over waarover Vandenbroucke op 24 maart, in het VRT-programma *Zinzen*, had gesproken.Volgens Verhofstadt zou de regering vanaf juni met de vakbonden, de werkgeversorganisaties en de ziekenfondsen twaalf thema's bespreken; afhankelijk van het onderwerp zouden, naast de vier 'basispartners', andere organisaties aan het overleg kunnen deelnemen. De rondetafel zou tegen het jaareinde moeten uitmonden in een «ambitieus meerjarenplan», dat de regering vanaf 2003 in concrete acties zou vertalen. In een gesprek (22 mei) waar de

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

vakbondsleiders hadden om gevraagd, zeiden de drie ministers dat de regering in september zou nagaan of het krediet van 250 miljoen euro (10 miljard frank) dat zij in oktober 2000 al had toegezegd om in 2002 de sociale uitkeringen te verhogen[26], opgetrokken zou kunnen worden.
De rondetafelconferentie werd op 26 juni geïnstalleerd, onder het voorzitterschap van de ministers Vandenbroucke en Onkelinx. Over een agenda was er nog geen overeenstemming. Afgesproken werd in een eerste fase drie thema's in evenveel werkgroepen te bespreken : de maximumfactuur in de gezondheidszorg, de strijd tegen de armoede en nieuwe beroepsrisico's zoals stress.
Na de zomervakantie verzeilde de rondetafel in een impasse. De sociale partners waren ontgoocheld over de begroting-2002, waarin geen geld was voor de bijkomende verhoging van de sociale uitkeringen die de vakbonden hadden gevraagd, noch voor een tweede lastenverlaging waarop de werkgevers hadden aangedrongen. De al niet te beste verstandhouding tussen vakbonden en werkgevers werd verder vertroebeld door de bovengenoemde kwestie van het stakingsrecht.
Om de rondetafel nieuw leven in te blazen, hadden Vandenbroucke en Onkelinx op 16 november een gesprek met de 'Groep van Tien', de top van de werkgeversorganisaties en vakbonden. Zij spraken af dat de 'traditionele' sociale partners zouden trachten onder elkaar een langetermijnvisie op de sociale zekerheid te ontwikkelen. Te gepasten tijde zouden de andere organisaties weer bij het overleg betrokken worden. Het was de bedoeling de rondetafelconferentie tegen september 2002 af te ronden.

Werkgroep-Cantillon

De werkgroep-Cantillon, die in mei 2000 was opgericht om voorstellen te doen om de socialezekerheidsstelsels van werknemers en zelfstandigen dichter bij elkaar te brengen, overhandigde op 17 januari haar eindrapport aan de ministers Vandenbroucke (Sociale Zaken) en Gabriëls (Middenstand). Het verschilde nauwelijks van de voorlopige versie die op 21 december 2000 aan de begeleidingsgroep van vertegenwoordigers van de vakbonden, werkgeversorganisaties en ziekenfondsen was overgelegd.
De belangrijkste voorstellen van de werkgroep waren : een substantiële verhoging van de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen voor zelfstandigen; een verhoging van de vergoeding tijdens het eerste jaar arbeidsongeschiktheid van werknemers tot het bestaansminimum; een verplichte ziektekostenverzekering tegen 'kleine risico's' (geneesmiddelen, thuiszorg, ...) voor alle zelfstandigen; de gelijkschakeling van de kinderbijslag voor het eerste kind van zelfstandigen met die voor het eerste kind van een werknemer.
Doordat voor bepaalde voorstellen, zoals de afschaffing van de halvering van de leeftijdsbijslag voor kinderen van werknemers en ambtenaren, alternatieven werden geformuleerd, werd de kostprijs op 185,9 tot 297,5 miljoen euro (7,5 tot 12

[26] Het geld zou worden gebruikt om de werkloosheidsuitkeringen op te trekken en het bestaansminimum (dat een 'leefloon' zou worden) te verhogen, alsook voor enkele maatregelen in de pensioensector.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

miljard frank) in plaats van 272,7 tot 285 miljoen euro (11 tot 11,5 miljard frank) geraamd. Bea Cantillon, die de werkgroep van topambtenaren voorzat, zei dat de overheid en de zelfstandigen de hervorming zouden moeten financieren, maar gaf geen details. De ministers Vandenbroucke en Gabriëls noemden de financieringskwestie voorbarig. De zelfstandigenorganisaties zeiden niet over een bijdrageverhoging te willen spreken zolang er geen duidelijkheid was over de pensioenen. De vakbonden noemden het onaanvaardbaar dat de werknemers zouden moeten meebetalen voor de verbetering van het sociaal statuut van de zelfstandigen.
Vandenbroucke en Gabriëls bevestigden op 17 januari dat de werkgroep de opdracht had gekregen ook de toenadering van de pensioenstelsels tussen werknemers en zelfstandigen te onderzoeken. Dat rapport was eind 2001 nog niet klaar. Intussen was er sprake van om in de loop van 2002 een rondetafelconferentie te houden over het sociaal statuut van de zelfstandige, waarvoor de rapporten van de werkgroep-Cantillon als basisdocumenten zouden worden gebruikt.

Aanvullend pensioen en 'pensioenpact'

De ministerraad keurde op 26 januari een wetsontwerp goed van minister van Sociale Zaken en Pensioenen Vandenbroucke over de aanvullende pensioenen, dat beoogde het aanvullend (extralegaal) bedrijfs- of bedrijfstakpensioen als tweede pijler van het pensioenstelsel (naast het wettelijk pensioen als eerste en het individuele pensioensparen als derde pijler) te 'democratiseren'. Vandenbroucke beoogde het aantal werknemers dat een aanvullend pensioen opbouwt, te verhogen van een derde (vooral kaderleden en bedienden) tot de helft of zelfs twee derde.
Om dat te bereiken, voorzag het wetsontwerp in de aanmoediging van de vorming van 'sociale' pensioenfondsen, hetzij per bedrijfssector, hetzij in een bedrijf. Een 'sociaal pensioenspaarplan' geldt voor alle werknemers, bevat een solidariteitsregeling (bijvoorbeeld dekking van periodes van ziekte of werkloosheid) en moet in een CAO geregeld en paritair beheerd worden. De kosten moeten beperkt blijven (maximum 5 %) en de winst moet volledig onder de werknemers verdeeld worden. Een minimumrendement van 3,25 % wordt gegarandeerd. Een dergelijk plan valt buiten de loonnorm en is niet onderworpen aan de verzekeringstaks (4,4 %). Om de uitkering van een rente (in plaats van kapitaal) te stimuleren, wordt de rente fiscaal gelijkwaardig behandeld als het kapitaal.
Tegen de bepaling in het wetsontwerp dat een aanvullend pensioen niet opgenomen zou mogen worden vóór de wettelijke pensioenleeftijd, rees protest bij de vakbonden, die zeiden dat dit nadelig was voor de bruggepensioneerden. Vandenbroucke verlaagde daarop de leeftijd waarop een aanvullend pensioen opgenomen mag worden tot 60 jaar en ging ermee akkoord dat voor lopende akkoorden het kapitaal vervroegd opgenomen kan worden tot 31 december 2009. Bedrijven en sectoren die binnen de zes maanden na de bekendmaking van de wet een pensioenfonds oprichten, zouden het aanvullend pensioen tot 31 december 2009 op 58 jaar kunnen laten ingaan.
Op 12 juli ondertekenden de regering en de representatieve vakbonden (ACV, ABVV en ACLVB) en werkgeversorganisaties (VBO, Unizo/UCM en Boerenbond),

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

na moeizaam discreet overleg een 'Gezamenlijke verklaring tot bevordering van de aanvullende pensioenen als onderdeel van een sociaal pensioenbeleid'. Het overleg kwam er op initiatief van minister Vandenbroucke, nadat het CAO-overleg 2001-2002 in de sectoren en de bedrijven niet de door de regering verhoopte verruiming van het aanvullende pensioenstelsel had gebracht.
Volgens het 'Pensioenpact' moet het wettelijk pensioen «zijn historische doelstelling blijven nakomen» en daarom geregeld aan de welvaartsevolutie worden aangepast en blijvend voorzien in uitkeringen voor periodes waarin een werknemer ziek of werkloos was. Het moet een repartitiestelsel blijven dat een evenwicht bewaart tussen solidariteit en verzekering. De ondertekenaars erkenden dat het wettelijk pensioen evenwel niet meer kan voldoen aan de gewijzigde verwachtingen en dat daarom een veralgemening van de aanvullende bedrijfs- of bedrijfstakpensioenen noodzakelijk is. De sociale partners zegden toe in de volgende CAO-onderhandelingen (2003-2004) voorrang te geven aan de opbouw van aanvullende pensioenen. De werkgevers verkregen dat zij «occasioneel» aan sommige werknemers een individueel extralegaal pensioen kunnen (blijven) geven. Minister Vandenbroucke diende daartoe een amendement in op zijn wetsontwerp, waarvan de bespreking in de Kamer eind 2001 nog niet beëindigd was.

BEGROTING ZIEKTEVERZEKERING 2001

De ziektekostenverzekering sloot het boekjaar 2001 af met een tekort van 317 miljoen euro (12,8 miljard frank). Ongeveer de helft daarvan zou in 2002 kunnen worden teruggevorderd bij de betrokken sectoren van de ziekteverzekering en bij de ziekenfondsen, in het kader van hun financiële verantwoordelijkheid.
Minister Vandenbroucke had eind maart al gezegd dat de uitgaven hoger zouden liggen dan op basis van de voorlopige gegevens over 2000 was berekend. Om de gezondheidszorgbegroting bij te sturen, zouden de twee sectoren met een gesloten budget (klinische biologie en medische beeldvorming) verplicht worden een belangrijk deel (58,5 miljoen euro) van hun tekort over 1999 en 2000 al in 2001 (in plaats van 2002) terug te betalen. Bovendien kwamen, conform de afspraak die zij in 2000 met Vandenbroucke hadden gemaakt over een snellere correctie van ontsporingen, artsen en ziekenfondsen op 23 april overeen ruim 27 miljoen euro (1,1 miljard frank) te besparen op sommige honoraria en 15 miljoen euro (600 miljoen frank) in de medische beeldvorming.
De daaropvolgende maanden bleek het tekort in de begroting van de ziekteverzekering verder op te lopen. Daarom nam de regering bij de tweede begrotingscontrole (13 juli) additionele besparingsmaatregelen ten bedrage van 194,5 miljoen euro of 7,850 miljard frank (253 miljoen euro of 10,2 miljard frank indien, zoals de regering deed, de vermelde 58,5 miljoen euro terugvorderingen in de klinische biologie en de medische beeldvorming werden meegerekend). De tragere uitvoering van diverse maatregelen en nieuwe initiatieven zouden de uitgaven met 108,5 miljoen euro doen dalen. Een geactualiseerde raming van inkomsten en uitgaven bracht 50 miljoen euro op. De rest kwam van een tariefverlaging voor nierdialyse (11 miljoen euro) en in de rust- en verzorgingstehuizen en rusthuizen (25 miljoen euro).

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De Belgische Vereniging van Artsensyndicaten (BVAS) protesteerde tegen de besparingsmaatregelen en dreigde ermee het tarievenakkoord op te zeggen en de honoraria eenzijdig te verhogen. Op 8 augustus kondigde zij een zorgstaking van de radiologen, klinisch biologen en nefrologen aan en riep zij alle artsen op het tarievenakkoord voor 2002 op te zeggen. Op 5 september besliste de BVAS te staken op 17-19 september, 1-4 oktober en 15-19 oktober. De staking in september werd het best opgevolgd in het Franstalige landsdeel; de universitaire ziekenhuizen namen niet deel. Minister Vandenbroucke verweet de BVAS op 17 september valse informatie te verspreiden.
Op 4 oktober, de laatste dag van de tweede stakingsperiode van radiologen, klinisch biologen en nefrologen, riep de BVAS alle artsen op te staken op 29, 30 en 31 oktober. De algemene staking, die ook en vooral bedoeld was om de moeilijke gesprekken over de Riziv-begroting voor 2002 te beïnvloeden, zou in de plaats komen van de zorgstaking van 15-19 oktober. Om de aan gang zijnde onderhandelingen over de hervorming van de ziekteverzekering in de commissie-Perl (zie verder) in een serene sfeer te laten verlopen, trok de BVAS op 18 oktober de stakingsoproep in. De aanbeveling het tarievenakkoord op te zeggen, bleef behouden.

BEGROTING ZIEKTEVERZEKERING 2002 EN COMMISSIE-PERL

De besprekingen over de begroting van de ziekteverzekering voor 2002 in het Verzekeringscomité van het Riziv begonnen in een gespannen sfeer. Dat had niet alleen te maken met het ongenoegen bij de artsen over de besparingsmaatregelen die de regering op 13 juli had genomen, maar ook met het besef bij alle betrokkenen dat, na de forse stijging van de begroting-2001, drastische ingrepen onvermijdelijk waren. Her en der, onder meer door het Algemeen Syndicaat van Belgische Geneesheren (ASGB), dat zich gedistantieerd had van de zorgstaking van de BVAS, werd erop gewezen dat de overschrijding van de budgetten voor klinische biologie en medische beeldvorming vooral aan de Waalse ziekenhuizen was toe te schrijven. Minister Vandenbroucke drong in dat verband op sereniteit aan en beklemtoonde dat de provinciale verschillen even significant waren als de communautaire.
In enkele 'rentree-interviews' (31 augustus) bevestigde Vandenbroucke dat, zoals al enige tijd in medische en ziekenfondskringen gezegd werd, de individuele verantwoordelijkheid van artsen en ziekenfondsen de rode draad in het besparingsdebat zou worden. Zorgverstrekkers die nutteloze onderzoeken of overbodige geneesmiddelen voorschrijven, zouden financieel gestraft worden. In een reactie beschuldigde BVAS-voorzitter Marc Moens er Vandenbroucke van de ogen te sluiten voor misbruiken in een ziekenhuis [dat van de VUB] waaraan een van zijn medewerkers verbonden was. Vandenbroucke noemde dat een «platte leugen» en daagde Moens uit met bewijzen te komen.
Het Verzekeringscomité van het Riziv stelde op 3 september voor om 14,75 miljard euro (594,6 miljard frank) te reserveren voor de gezondheidszorg in 2002, het bedrag dat de ziekenfondsen eerder naar voren hadden geschoven en 9,6 % meer dan in 2001. De zorgverstrekkers stemden een week later tegen het voorstel en

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

zeiden dat er meer geld nodig zou zijn. Ook op de vergadering van 17 september werd geen consensus gevonden.
Intussen had Vandenbroucke de voorzitter van de commissie artsen-ziekenfondsen, Gabriel Perl, op 11 september de opdracht gegeven binnen de zes weken met de betrokken sectoren «concrete en operationele» voorstellen uit te werken om de individuele praktijkverschillen tot een aanvaardbaar niveau terug te dringen, ondoelmatig gebruik van gezondheidszorg tegen te gaan en zorgverstrekkers individueel te responsabiliseren. Binnen de drie weken verwachtte Vandenbroucke, met het oog op de opmaak van de begroting-2002, een tussentijds rapport. In dat rapport (4 oktober) aanvaardden artsen, ziekenhuizen en ziekenfondsen het principe van de individuele verantwoordelijkheid van de voorschrijver en verstrekker van medische prestaties.
Opschudding veroorzaakte het bericht in *De Financieel-Economische Tijd* van 29 september, dat het kabinet van premier Verhofstadt een «ingrijpend» plan voor de hervorming van de ziekteverzekering had, met een volledige herziening van de terugbetalingstarieven, de openstelling van de aanvullende verzekering voor particuliere verzekeraars en de privatisering van de tandheelkunde en de kinesitherapie. De BVAS zag in de nota een bijkomend argument om de zorgstaking van enkele artsengroepen te verantwoorden. Premier Verhofstadt distantieerde zich van de nota, die volgens hem een persoonlijk voorstel van een medewerker was. Socialisten en groenen wezen een gedeeltelijke privatisering van de ziekteverzekering van de hand.
Op 1 oktober verweet VLD-voorzitter De Gucht minister Vandenbroucke er niet in te slagen het budget van de ziekteverzekering onder controle te krijgen. Hij zei dat het budget van de ziekteverzekering voor 2002 beperkt zou moeten worden tot 14,08 miljard euro (568 miljard euro).
De regering stelde op 7 oktober, tijdens het begrotingsconclaaf, het Riziv-budget voor 2002 vast op 14,42 miljard euro (581,5 miljard frank), 7,2 % meer dan in 2001 (2,5 % wettelijke groeinorm, 2 % indexaanpassing, 2,7 % voor nieuwe behoeften). De Algemene Raad van het Riziv keurde het regeringsvoorstel op 8 oktober goed, maar de ziekenfondsen stemden tegen en spraken van een «onrealistische» begroting.
Minister Vandenbroucke lichtte de begroting en zijn besparingsvoorstellen toe op 9 oktober, de dag waarop premier Verhofstadt met de Federale Beleidsverklaring voor het parlement kwam. Om de uitgaven tot 14,42 miljard euro te beperken, zou 476 miljoen euro (19,2 miljard frank) moeten worden bespaard, waarvan bijna de helft (218 miljoen euro of 8,8 miljard frank) in het deelbudget voor geneesmiddelen. Apothekers zouden 37,2 miljoen euro (1,5 miljard frank) moeten inleveren op hun distributiemarge, maar zij konden dat compenseren door geen korting meer te geven op terugbetaalbare geneesmiddelen. Voorts zou het remgeld op geneesmiddelen, in tegenstelling tot vorige jaren, geïndexeerd worden en dat op 'grote verpakkingen' verhoogd. Sommige geneesmiddelen zouden niet meer of in beperktere mate terugbetaald worden. Daartegenover stond dat de prijs van de geneesmiddelen pas op 1 juli in plaats van 1 januari 2002 zou worden geïndexeerd, de prijs van oude geneesmiddelen verder zou dalen en er nog meer goedkopere generische geneesmiddelen op de markt zouden komen.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De erelonen van artsen, tandartsen en andere zorgverstrekkers zouden niet op 1 januari 2002 geïndexeerd worden, maar pas op 1 juli, tenzij artsen en ziekenfondsen met een alternatief kwamen dat evenveel (95 miljoen euro of 3,8 miljard frank) opbracht. Op de artsenhonoraria zou nog eens 65 miljoen euro (2,6 miljard frank) bespaard worden door maatregelen die de commissie-Perl diende voor te stellen om de gezondheidszorg efficiënter te maken.
De kinesitherapie zou tegen 1 februari 2002 helemaal doorgelicht en hervormd worden. Prestaties die niet zinvol zijn, zouden niet langer terugbetaald worden. De reorganisatie zou 41 miljoen euro of 1,65 miljard frank moeten opbrengen. Besparingen waren er voorts in de sector van de bejaardenhuizen, de rust- en verzorgingstehuizen en de thuisverpleging, en door enkele initiatieven die in 2001 gerealiseerd zouden worden, uit te stellen, onder meer de vijfde fase van de omvorming van rusthuizen tot rust- en verzorgingstehuizen.
Ondanks de moeilijke budgettaire situatie vond de regering 34,7 miljoen euro (1,4 miljard frank) voor nieuwe initiatieven, in hoofdzaak voor de diensten voor thuisverpleging, voor de ziekenhuizen met een uitgesproken sociale functie en voor universitaire ziekenhuizen.
In de Federale Beleidsverklaring maakte Verhofstadt bekend dat hij die dag (9 oktober) een brief had geschreven naar Perl, waarin hij artsen, ziekenhuizen en ziekenfondsen tot 1 november de tijd gaf om concrete voorstellen uit te werken voor de individuele responsabilisering van de voorschrijvers en verstrekkers van medische prestaties, en als het kon ook voor de hervorming van de financiering van de klinische biologie, de medische beeldvorming en de nierdialyse, die in 2002 de artsenhonoraria met 126 miljoen euro (5,1 miljard frank) zouden moeten doen dalen. Bij ontstentenis van een akkoord zou de regering zelf een initiatief nemen.

Op 31 oktober overhandigde de commissie-Perl haar rapport aan minister Vandenbroucke, die het op 14 november aan de pers voorstelde en becommentarieerde. Hij zei tevreden te zijn met het rapport, maar vond het op bepaalde punten te vaag.
De commissie stelde voor huisartsen te belonen voor rationeel voorschrijfgedrag en financieel te straffen in geval van flagrante afwijking van het gemiddelde, door bijvoorbeeld de accrediteringsvergoeding in te trekken. In 2002 zou de individuele verantwoordelijkheid van huisartsen worden uitgetest. Over de individuele verantwoordelijkheid van specialisten diende de commissie haar werkzaamheden voort te zetten. Vandenbroucke nam akte van de afwachtende houding van de commissie over de verantwoordelijkheid van ziekenhuizen en stelde voor alvast in 2002 dure ziekenhuizen financieel te straffen. De commissie-Perl ging ermee akkoord de financiering van klinische biologie, radiologie en nierdialyse te hervormen, volgens het principe 'één product, één prijs'.
Vandenbroucke verweet de commissie onvoldoende inspanningen te hebben gedaan om de terugbetalingstarieven te herzien en gaf haar tot 15 december de tijd een nomenclatuurwijziging voor te stellen, anders zou de regering zelf initiatieven nemen. De minister beloofde de door de commissie voorgestelde kostenverdeling tussen artsen en ziekenhuizen in wetteksten te laten opnemen. Een werkgroep zou tegen juli 2002 voorstellen formuleren over de positie van de ziekenhuisarts.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De BVAS reageerde op 15 november woedend op «de ergste oorlogsverklaring aan de artsen in de geschiedenis», zei dat Vandenbroucke het rapport-Perl negeerde, weigerde verder deel te nemen aan de werkzaamheden van de commissie en riep de artsen op vóór 15 december het tarievenakkoord op te zeggen. Nadat Vandenbroucke in een gesprek (20 november) had toegezegd vooralsnog geen gebruik te maken van de bijzondere machten die hij van het parlement had gekregen om de terugbetalingstarieven te herzien, zei de BVAS toch verder te willen onderhandelen over de hervorming van de ziekteverzekering.
Op 11 december vonden artsen en ziekenfondsen een akkoord over de herziening van de nomenclatuur, dat 55 miljoen (in plaats van 40 miljoen) euro zou besparen. De extra 15 miljoen euro wilden zij gebruiken om het ereloon voor een huisbezoek en psychotherapie al op 1 januari (in plaats van 1 juli) te indexeren. Een week later, op 18 december, struikelde de commissie-Perl over de verdeling van de ziekenhuiskosten tussen de artsen en de ziekenhuisdirecties. Perl deelde daarop aan minister Vandenbroucke mee dat zijn opdracht mislukt was en er bij gebrek aan een alomvattend akkoord geen rapport-Perl was. In de Kamer zei Vandenbroucke (19 december) dat, hoewel er geen akkoord was, de besparingsmaatregelen waarover de partijen het wel eens waren geworden de beoogde 126 miljoen euro benaderden.

Het Riziv deelde op 18 december mee dat, bovenop de 3.800 specialisten die het tarievenakkoord 2001-2002 niet hadden ondertekend, 1.400 specialisten het akkoord hadden opgezegd.

GENEESMIDDELEN

Met de wet van 10 augustus 2001 houdende maatregelen inzake gezondheidszorg (*B.S.* 1 september 2001, tweede uitgave) werd het geneesmiddelenbeleid hervormd[27], teneinde de systematische budgetoverschrijding terug te dringen en het gebruik van (goedkopere) generieke geneesmiddelen te verhogen. De wet kort onder meer de termijn voor de erkenning en de vaststelling van de terugbetalingsregeling van nieuwe geneesmiddelen in. De terugbetaling van originele geneesmiddelen waarvoor een generiek alternatief bestaat, werd met ingang van 1 juni 2001 met 16 % verlaagd. Binnen de Riziv-begroting zou de geneesmiddelensector op zijn beurt een gesloten budget krijgen; bij overschrijding daarvan moet het verschil worden terugbetaald.

[27] De wet regelde ook de organisatie van de thuisverpleging. De bepalingen in het wetsontwerp, dat de regering op 30 maart goedkeurde, die betrekking hadden op vooral de artsen, de ziekenhuizen en de ziekenfondsen werden naderhand in een afzonderlijk ontwerp opgenomen, dat de wet van 14 januari 2002 houdende maatregelen inzake gezondheidszorg (*B.S.* 22 februari 2002) zou worden.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

MAXIMUMFACTUUR

Minister Vandenbroucke stelde op 30 april zijn project voor een 'maximumfactuur (MAF) voor gezondheidszorg' voor, waarmee hij alle gezinnen wil beschermen tegen hoge medische uitgaven. Het stelsel kwam in de plaats van en verruimde de zgn. sociale en fiscale franchise ter beperking van het remgeld voor (175.000) mensen met een bescheiden inkomen en/of een chronische ziekte.
Het MAF-stelsel gold in 2001, met terugwerking tot 1 januari, voor gezinnen met een netto belastbaar inkomen tot 13.386 euro. Zij zouden maximum 446 euro remgeld moeten betalen. Het stelsel zou in 2002 worden uitgebreid tot gezinnen met een inkomen tot 20.575 euro (maximum 645 euro remgeld) en later tot alle gezinnen (maximum 2.479 euro remgeld bij een netto belastbaar inkomen van meer dan 49.579 euro). Voor chronisch zieke kinderen onder de 15 jaar mag de gezondheidsfactuur nooit boven de 645 euro uitkomen. Vanaf 2002 zouden, naast de honoraria, technische prestaties en essentiële geneesmiddelen, ook de ziekenhuiskosten worden meegeteld om het remgeld te berekenen. Op kruissnelheid zou het stelsel 84,3 miljoen euro (3,6 miljard frank) per jaar kosten. De ziekenfondsen staan in voor de terugbetaling van het te veel betaalde remgeld. Het parlement zou in 2002 een wetsontwerp over de maximumfactuur aannemen.

INKOMENSGARANTIE OUDEREN

De wet van 22 maart 2001 tot instelling van een inkomensgarantie voor ouderen (*B.S.* 29 maart 2001) verving het in 1969 ingevoerde gewaarborgd inkomen voor bejaarden door een 'inkomensgarantie voor ouderen' (IOG). De wet was het gevolg van een arrest van het Arbitragehof dat de verschillende behandeling van mannen en vrouwen in een bijstandsregeling strijdig vond met het grondwettelijke gelijkheidsbeginsel. Het recht op een IOG (vanaf 62 jaar in 2001, oplopend tot 65 jaar vanaf 2009) is, in tegenstelling tot dat op het gewaarborgd inkomen, individueel. Gehuwden en samenwonenden worden bijgevolg gelijk behandeld.

VI. Het mobiliteitsbeleid

A. De spoorwegen

De herstructurering en het investeringsplan van de NMBS veroorzaakten het hele jaar lang wrijvingen in de federale regering, tussen de federale regering en de gewesten, en tussen de gewesten.
Premier Verhofstadt had op 17 oktober 2000 aangekondigd dat de NMBS in de periode 2001-2010 over 8,056 miljard euro (325 miljard frank, exclusief 4,46 miljard euro of 180 miljard frank voor het GEN, het gewestelijk expressnet rond Brussel) zou kunnen beschikken, beduidend minder dan de 14,13 miljard euro (570 miljard frank) die volgens de spoorwegmaatschappij voor het investeringsplan 2001-2010 (inclusief het GEN) nodig was. Diezelfde dag had minister van Mobiliteit Durant gezegd dat er in de regering een akkoord was om de NMBS, die één juridische entiteit zou blijven, op te splitsen in twee operationele polen (voor reizigers- resp.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

goederenvervoer) en de leden van het directiecomité, met uitzondering van de gedelegeerd bestuurder, uit de raad van bestuur te weren.
Op 22 december 2000 had premier Verhofstadt een eigen nota voorgelegd aan het kernkabinet, waarin hij de opsplitsing voorstelde van de NMBS in drie 'business units' (reizigersverkeer, goederenvervoer en infrastructuur). Naast de directieleden zouden ook de vakbondsvertegenwoordigers geweerd worden uit de raad van bestuur, waarin dan weer vertegenwoordigers van de gewesten zitting zouden krijgen. Durant reageerde misnoegd en afwijzend op de nota. De vakbonden spraken van een «oorlogsverklaring» en dreigden met een tweedaagse staking.
Het kernkabinet besliste op 9 januari 2001 een werkgroep op te richten die tegen 13 maart voorstellen moest doen over alle aspecten van de toekomst van de NMBS (strategische oriëntering, investeringen, herstructurering, toepassing van de Europese richtlijnen en deugdelijk bestuur). Dat de werkgroep werd voorgezeten door Luc Coene, de kabinetschef van Verhofstadt, werd algemeen beschouwd als een aanwijzing dat de premier het dossier tot zich had getrokken, zoals hij dat het jaar voordien had gedaan met Zaventem, een ander dossier van Durant. In *De Morgen* van 5 januari had Coene gezegd dat de visie van Durant het dossier blokkeerde en «dus geen oplossing» bood.
De groenen reageerden furieus. In *Le Soir* (13 januari) zei Philippe Defeyt, een van de drie federaal secretarissen van Ecolo, dat de groenen de regering zouden verlaten indien het akkoord van 17 oktober 2000 niet zou worden uitgevoerd. Ook Philippe Moureaux (PS) noemde, in *Le Matin* (13 januari), de houding van Verhofstadt «een zeer slechte manier van werken».
De raad van bestuur van de NMBS kwam op 26 januari tot de conclusie dat de maatschappij voor haar tienjarenplan 15,96 miljard euro (644 miljard frank) nodig had.
Na een gezamenlijke vergadering van de Vlaamse en de Waalse regering op het Kasteel van Ham (Steenokkerzeel), pleitten de minister-presidenten Dewael en Van Cauwenberghe voor de oprichting van een forum, in de schoot van het Overlegcomité, om de gewesten (die slechts een adviesbevoegdheid hadden) te betrekken bij het uittekenen van de grote beleidsopties voor de NMBS. Over de vertegenwoordiging van de gewesten in de raad van bestuur en over de herziening van de 'traditionele' 60/40-verdeelsleutel in het investeringsplan verschilden beide regeringen van mening.
Vanuit Vlaanderen werd al langer op de herziening van de 60/40-verdeelsleutel aangedrongen, en dat bleek nogmaals tijdens een 'actualiteitsdebat' op 6 maart in het Vlaams Parlement over de rol van de gewesten in het spoorbeleid. Eerder (24 februari) had PS-voorzitter Di Rupo in een interview met *De Standaard* gezegd dat het onaanvaardbaar was te tornen aan de 60/40-verdeling, «omdat de afstanden tussen de steden in Wallonië nu eenmaal groter zijn dan in Vlaanderen». De Vlaamse minister van Mobiliteit, Steve Stevaert, stelde in *De Morgen* (24 februari) voor om spoorinvesteringen die belangrijk zijn voor Vlaanderen, meer bepaald de tweede spoortoegang tot de haven van Antwerpen, te prefinancieren met Vlaamse middelen en, zoals het GEN-project, uit de 60/40-sleutel te lichten. Minister-president Dewael sprak van een «interessant denkspoor», maar zag meer

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

in de cofinanciering van investeringen die de NMBS buiten het kader van de 60/40-sleutel zou doen.
Minister Durant wees, op een Agalev-trefdag (10 maart), het idee van regionale financiering van de hand. In *La Libre Belgique* (12 maart) stelde ze voor een deel van de opbrengst van de privatisering van Belgacom en Biac te storten in een Mobiliteitsfonds en bij voorrang voor spoorinvesteringen te gebruiken. PS-voorzitter Di Rupo steunde haar voorstel als een geschikt middel om «sommige regionalistische tendensen» te neutraliseren, maar volgens de ministers Vande Lanotte (Begroting) en Reynders (Financiën) zou de Europese Commissie er bezwaren tegen hebben de opbrengst van privatiseringen voor investeringen in plaats van schuldafbouw te gebruiken.
Op 23 maart lag het treinverkeer in heel het land stil. Uit protest tegen de hervormingsplannen van de regering hadden de christelijke en de liberale spoorbond zich aangesloten bij het stakingsparool dat de socialistische overheidsvakbond voor de hele openbare sector had gegeven.
Intussen had de werkgroep-Coene haar werkzaamheden nog niet kunnen afronden en de opdracht gekregen het terrein verder te ontmijnen. Premier Verhofstadt greep een treinbotsing in Pécrot (27 maart), die acht levens kostte, aan om een gepland bezoek aan Slovenië, Roemenië en Bulgarije, ter voorbereiding van het Belgische EU-voorzitterschap in de tweede jaarhelft, te annuleren en vóór het paasreces toch nog de knopen in het NMBS-dossier door te hakken.
Op 29 maart, na een hele dag intensief onderhandelen en voorbereidend overleg met de gewestregeringen, werd het kernkabinet het eens over een «strategisch plan» voor de NMBS, dat Verhofstadt en Durant de volgende dag, na goedkeuring door de voltallige regering, aan de pers voorstelden.
De NMBS mocht 16,78 miljard euro (677 miljard frank) investeren, zij het over een periode van 15 in plaats van 10 jaar, die ingekort kon worden tot 12 jaar indien via alternatieve financiering 2,3 miljard euro (92 miljard frank) extra kon worden gevonden. Het geld was bedoeld voor de aankoop van nieuw materiaal (4 miljard euro), de verdubbeling van spoorlijnen (bijna 2 miljard euro), investeringen in het goederenvervoer (1,9 miljard euro), de modernisering van de grote assen (1,7 miljard euro), de verbetering van de doorstroming in Brussel (750 miljoen euro), de hogesnelheidslijnen (2,5 miljard euro), de verbetering van het reizigersonthaal (675 miljoen euro) en onderhoudswerken (ruim 3 miljard euro).
De Franstalige partijen aanvaardden het principe van de regionale cofinanciering, waarvoor op 625 tot 875 miljoen euro (25 tot 35 miljard frank) werd gerekend. Aan de omstreden 60/40-sleutel voor de regionale verdeling van de investeringen werd niet geraakt. Andere bronnen voor de alternatieve financiering waren, naast de regionale cofinanciering : leasing van materiaal, de verkoop van activa en publiek-private samenwerking (PPS).
In ruil voor de overheidssteun verwachtte de regering dat tegen 2010 zowel het aantal vervoerde reizigers (binnenlandverkeer) als het goederenvolume met de helft zou toenemen. In het beheerscontract dat met de NMBS zou worden gesloten, zou ook veel aandacht gaan naar de verhoging van de stiptheid (met een regeling voor schadevergoeding voor de reiziger bij te grote vertraging), de veiligheid en het comfort.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Voor de herstructurering van de NMBS voorzag de regeringsbeslissing in de inkrimping van de raad van bestuur van 19 naar 10 leden, door onder meer vijf van de zes directieleden (maar niet de gedelegeerd bestuurder) en de twee vakbondsvertegenwoordigers te weren. De leden van de taalparitaire raad van bestuur, van wie ten minste een derde vrouwen, worden benoemd en ontslagen door de regering. Waarnemers gingen ervan uit dat minister Durant van de herstructurering gebruik wenste te maken om gedelegeerd bestuurder Etienne Schouppe, met wie ze herhaaldelijk in conflict was gekomen, te royeren; van de liberalen werd verwacht dat zij hun afwezigheid in de raad van bestuur en het directiecomité, die in handen waren van christen-democraten en socialisten, zouden 'corrigeren'.
De gewesten zouden volgens het regeringsakkoord, via de regionale vervoersmaatschappijen, een vertegenwoordiger krijgen in de nieuw op te richten 'strategische raad'. De gewestregeringen zouden, samen met de federale regering, vertegenwoordigd zijn in het op te richten 'Executief Comité van de Ministers van Vervoer', dat de uitvoering van het investeringsplan zou opvolgen.Voor de dagelijkse leiding zouden de 22 bedrijfseenheden gehergroepeerd worden in zes bedrijfsentiteiten (binnenlands reizigersvervoer, internationaal reizigersvervoer, goederen, netwerk, patrimonium/milieu en onderhoud/materieel/veiligheid).
VLD-voorzitter De Gucht zag in de regeringsplannen een voorafspiegeling van de regionalisering van de NMBS, maar voor zijn PS-collega Di Rupo waren er voldoende waarborgen opdat de NMBS «federaal en ondeelbaar» zou blijven.
In *Knack* (4 april) waarschuwde gedelegeerd bestuurder Schouppe voor een schuldenexplosie van de NMBS. Hij zei dat van de 16,78 miljard euro voor het investeringsplan 2001-2012 de federale overheid maar 11,23 miljard euro betaalt en de rest van de NMBS en/of de gewesten diende te komen. De schuld van de NMBS kon, door de HSL-werken en het investeringsplan, in enkele jaren oplopen van 2,73 miljard euro (eind 2000) tot 10,2 of zelfs 12,5 miljard euro. Schouppe voorspelde dat een schuldovername door de Belgische Staat onvermijdelijk zou worden.
De christelijke en de socialistische vakbond hekelden op een persconferentie (25 april) het «onrealistische» investeringsbedrag dat de regering ter beschikking stelde van de NMBS. Het zou de schuldenlast doen stijgen tot 15,32 miljard euro in 2012 en een «afbraak van de werkgelegenheid» veroorzaken.
De raad van bestuur van de NMBS keurde op 1 juni het investeringsplan 2001-2012 goed. De raad vroeg 206 miljoen euro (8,3 miljard frank) extra om, ter wille van de veiligheid, de uitbouw van het Europese seinsysteem (ECTS) te versnellen.
De Waalse regering bracht op 18 juni haar advies uit, op grond van een compromis dat de drie regeringspartijen (PS, PRL en Ecolo) enkele dagen eerder hadden gesloten over het traject van de snelle verbindingen tussen Brussel en Charleroi resp. Namen. Het vergelijk hield in dat de lijn Brussel-Namen op vier sporen wordt gebracht tussen Watermaal-Bosvoorde en Ottignies, waardoor er geen tunnel aangelegd zou moeten worden onder het Zoniënwoud; van Ottignies zou er een nieuwe spoorlijn komen langs de E411 tot Daussoulx (bij Namen). De spoorlijn Brussel-Charleroi zou tussen Brussel en Nijvel op vier sporen worden gebracht; van Daussoulx zou een nieuwe spoorlijn worden aangelegd naar

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Charleroi, als deel van de lijn die op termijn Doornik (Antoing) met Luik (Bierset) moet verbinden, die in Franquenies aansluit op de lijn Ottignies-Daussoulx, zodat Charleroi een tweede verbinding zou krijgen met Brussel.
In een resolutie (21 juni) vroeg het Vlaams Parlement de Vlaamse regering in haar advies enkel met de projecten van het investeringsplan voor 2001-2002 in te stemmen, en voor de periode 2003-2012 een nieuw plan te eisen. Daarin zouden de ontsluiting van de luchthaven van Zaventem en de spoorprojecten in de zeehavens Antwerpen, Zeebrugge en Gent uit de regionale 60/40-verdeelsleutel gehaald en vóór 2010 gerealiseerd moeten worden. Volgens het Vlaams Parlement hield het investeringsplan onvoldoende rekening met de mobiliteitsplanning in Vlaanderen en was het niet gebaseerd op een objectieve analyse van de behoeften van Vlaanderen en Wallonië.
Op 22 juni gaf de Vlaamse regering een positief advies over het NMBS-investeringsplan. Ze negeerde het verzoek van het Vlaams Parlement slechts in te stemmen met de projecten voor 2001 en 2002. Wel vroeg de Vlaamse regering de ontsluiting van de zeehavens en de luchthaven van Zaventem, gezien hun nationaal belang, uit de 60/40-verdeelsleutel te halen en vóór 2010 te realiseren.
Om gedeeltelijk aan de Vlaamse verzuchtingen tegemoet te komen, stelde premier Verhofstadt op 5 juli voor om de spoorontsluiting van Zaventem, maar niet de haveninvesteringen, uit de regionale verdeelsleutel te halen. De Franstalige regeringspartijen wezen zijn voorstel van de hand. Na een nachtelijke onderhandeling werd de regering het in de ochtend van 6 juli eens over een aanpassing van het investeringsplan 2001-2012. Het investeringsbedrag werd opgetrokken tot 17,05 miljard euro (687,6 miljard euro). Het deel van de werken in Vlaanderen voor de verdubbeling van de spoorlijnen Brussel-Charleroi en Brussel-Namen zou uit de 'federale pot' gefinancierd worden. De 250 miljoen euro die daardoor vrijkwamen in het Vlaamse investeringsaandeel, konden worden gebruikt om de ontsluiting van Antwerpen en Zaventem te versnellen. Vlaanderen kon bovendien spoorinfrastructuurwerken onbeperkt prefinancieren en tot een bedrag van 198 miljoen euro cofinancieren. Om te voorkomen dat Vlaanderen de voor Wallonië belangrijke investeringsprojecten op Vlaams grondgebied zou blokkeren, zou in het samenwerkingsakkoord over de uitvoering van het investeringsplan dat de federale regering en de gewestregeringen zouden sluiten, een boeteclausule worden opgenomen voor de vertraging bij de uitreiking van bouwvergunningen.
De regering stuurde ook de aanpassing van de structuur lichtjes bij. De vertegenwoordigers van de regionale vervoersmaatschappijen zouden niet in een 'strategische raad' maar in een 'oriëntatiecomité' worden opgenomen. In het 'strategisch comité' zouden zes vertegenwoordigers van de vakbonden een adviserende bevoegdheid krijgen.
De Vlaamse regering had op 10 juli, bij monde van minister-president Dewael (in *La Libre Belgique*) en minister van Mobiliteit Stevaert (in het Vlaams Parlement), kritiek op het federale akkoord. Zij namen er geen vrede mee dat de investeringswerken voor de spoorontsluiting van Zaventem op het Vlaamse budget werden aangerekend en zetten zich af tegen de als betuttelend ervaren boeteclausule. Minister Durant zei dat er geen sprake kon zijn van een heronderhandeling.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Op 13 juli legde premier Verhofstadt het ontwerp van samenwerkingsakkoord over het NMBS-investeringsplan aan het Overlegcomité voor. Dewael en Stevaert wezen het van de hand. Nadat een werkgroep van kabinetsmedewerkers de hele dag een uitweg had gezocht, kwam het Overlegcomité in de avond van 13 juli opnieuw bijeen. Na een nacht vergaderen, werd in de ochtend van 14 juli een vergelijk gevonden. Op het federale deel van het investeringsbudget zou twee derde van de kosten (250 miljoen euro) van de ontsluiting van Zaventem worden aangerekend; ook een deel van de kosten (163 miljoen euro) van de modernisering van de spoorlijn Brussel-Luxemburg zou, bovenop de werken op Vlaams grondgebied, uit het federale budget worden betaald. Het regionale investeringsbudget werd verlaagd van 9,10 naar 8,68 miljard euro (waarvan 5,21 miljard euro voor werken in Vlaanderen).
Onder Waalse druk werd het bedrag van de regionale prefinanciering beperkt tot 62 miljoen euro per jaar. De boeteclausule werd geschrapt, maar de regionale co- en prefinanciering werd afhankelijk gemaakt van de voorafgaande toekenning van de bouwvergunningen voor enkele spoorlijnen. De federale regering en de gewestregeringen ondertekenden het samenwerkingsakkoord op 11 oktober.
Na het zomerreces keurde de regering twee wetsontwerpen goed, die bij de Kamer werden ingediend : een eerste over de hervorming van de NMBS, een tweede ter bekrachtiging van het samenwerkingsakkoord. Tijdens het Kamerdebat over de Federale Beleidsverklaring (10 oktober) zei PS-fractieleider Eerdekens dat de Franstalige socialisten de hervorming van de NMBS koppelden aan het samenwerkingsakkoord over het investeringsplan, dat ook door de regionale parlementen goedgekeurd moest worden.
Gedurende drie opeenvolgende dagen, op 15, 16 en 17 oktober, hielden de socialistische en de christelijke vakbond van het spoorwegpersoneel een 24-urenstaking, telkens in een ander deel van het land, om te protesteren tegen de geplande hervormingsmaatregelen.
Op 25 oktober zou de Kamer stemmen over het wetsontwerp over de hervorming van de NMBS. Om de PS ter wille te zijn, kwam, op verzoek van minister Durant, de Kamercommissie voor de Infrastructuur op 24 oktober in spoedzitting bijeen om het pas daags voordien ingediende wetsontwerp over het samenwerkingsakkoord te bespreken en goed te keuren, zodat het 's anderendaags al door de plenaire vergadering zou kunnen worden aangenomen. Een meerderheid van de commissieleden wees de spoedbehandeling af. Tijdens de vergadering bleek dat de Raad van State ernstige bevoegdheidsbezwaren had tegen de regionale financiering van spoorweginvesteringen, die een federale aangelegenheid zijn, maar dat de regering de opmerkingen van de Raad naast zich neerlegde.
Door een amendement in te dienen en daarover het advies van de Raad van State te vragen, wist de oppositie op 25 oktober de goedkeuring van het wetsontwerp over het samenwerkingsakkoord in zowel de commissie voor de Infrastructuur als de plenaire vergadering uit te stellen. Ook de eindstemming over het hervormingsontwerp werd uitgesteld. Op 31 oktober kwam de Kamer uitzonderlijk in plenaire zitting bijeen om beide wetsontwerpen goed te keuren.
De Senaat maakte gebruik van zijn evocatierecht om op zijn beurt de twee wetsontwerpen te bespreken. Op 27 november stemden de senatoren van de

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

regeringsfracties in met het verzoek van de PS de eindstemming uit te stellen tot het Vlaams Parlement en de Brusselse Hoofdstedelijke Raad het samenwerkingsakkoord bekrachtigd zouden hebben (het Waals Parlement had op 14 november een bekrachtigingsdecreet aangenomen). Dat zou niet meer vóór het jaareinde gebeuren.

B. Sabena

De regering in het algemeen en minister van Overheidsbedrijven Rik Daems in het bijzonder werden geconfronteerd met ernstige financiële problemen bij Sabena, die tot het faillissement van de luchtvaartmaatschappij leidden.
De moeilijkheden bij Sabena, waarvan de Belgische Staat 50,5 % van de aandelen in bezit had en SAirGroup, de moedermaatschappij van de Zwitserse luchtvaartmaatschappij Swissair, de overige 49,5 %, waren niet nieuw. Minder dan een jaar nadat SAirGroup, in mei 1995, in Sabena was gestapt, had voorzitter Paul Reutlinger van de raad van bestuur het saneringsplan 'Horizon '98' opgesteld, dat voorzag in 50 miljoen euro (2 miljard frank) aan besparingsmaatregelen. In 1998 had Sabena voor het eerst sinds 1958 weer winst gemaakt. In 1999 was het tij opnieuw beginnen te keren. Over de eerste zes maanden van 2000 liep het verlies op tot 85 miljoen euro (3,4 miljard frank). De directie was op 19 oktober 2000 met een nieuw saneringsplan gekomen, dat de naam 'Blue Sky' kreeg en het resultaat in 2001 met 360 miljoen euro (14,4 miljard frank) zou moeten verbeteren door besparingen op de personeelskosten (55 miljoen euro) en een reorganisatie van het bedrijf (305 miljoen euro). De vakbonden weigerden over het saneringsplan te onderhandelen zolang ze, door middel van een externe audit, geen duidelijkheid kregen over de geldstromen tussen Sabena en de Zwitserse aandeelhouder en over de verantwoordelijkheid van het management voor de slechte gang van zaken.
Op 11 december 2000 had de raad van bestuur van Sabena vastgesteld dat het eigen vermogen van de maatschappij tot minder dan een kwart van het kapitaal was geslonken. Volgens de wet was de raad verplicht binnen de twee maanden een buitengewone algemene vergadering bijeen te roepen om het kapitaal te verhogen of de boeken neer te leggen.
Na onderhandelingen tussen minister Daems en de top van SAirGroup werden de Belgische Staat en de Zwitserse holding het op 21 januari 2001 eens over een verhoging van het kapitaal van Sabena met 250 miljoen euro (10 miljard frank). De Zwitsers, die 60 % zouden inbrengen, stelden wel als voorwaarde dat het personeel de 'Blue Sky'-besparingsmaatregelen zou aanvaarden tegen de buitengewone algemene vergadering van 8 februari. Aan de ondernemingsraad werd op 30 januari meegedeeld dat 600 tot 700 arbeidsplaatsen op de tocht stonden.
Uit de externe audit die de vakbonden hadden gevraagd en die op 1 februari werd voorgesteld, bleek dat er geen abnormale geldstromen van Sabena naar SAirGroup waren vastgesteld, al zei het bureau US Alpa dat het te weinig tijd had gekregen voor een grondig onderzoek. De audit legde de verantwoordelijkheid voor de financiële ontsporing bij de aandeelhouders, de bestuurders en de directie; de productiviteit van het personeel lag niet onder het Europese gemiddelde.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De onderhandelingen over het herstelplan verliepen stroef. Vooral de pilotenvereniging BeCA stelde zich stug op. In ruil voor de gevraagde inlevering eisten de piloten een vertegenwoordiger in de raad van bestuur en garanties voor de autonomie van Sabena in de SAirGroup. Om hun eisen kracht bij te zetten, legden zij op 7 februari een halve dag het werk neer.
Hoewel er nog geen akkoord over het herstelplan was, stemde de Zwitserse aandeelhouder er op de buitengewone algemene vergadering van 8 februari, onder druk van de Belgische regering, mee in de activiteiten van Sabena voort te zetten en de directie en vakbonden tot 19 februari de tijd te geven een akkoord te vinden. Na nieuwe en moeizame onderhandelingen stemden tijdens het weekeinde van 17-18 februari eerst de vakbonden en vervolgens de pilotenvereniging BeCA in met het 'Blue Sky'-saneringsplan. Op 19 februari ondertekenden directie en bonden daarover een collectieve arbeidsovereenkomst. Het Sabena-personeel zou ruim 40 miljoen euro (1,633 miljard frank) inleveren door een verhoging van de productiviteit en een soepeler arbeidsorganisatie; de piloten kregen naar eigen zeggen slechts vage toezeggingen over een vertegenwoordiging in de raad van bestuur. De overige 10 miljoen euro (400 miljoen frank) zouden bespaard worden bij de Sabena-dochters DAT en Sobelair.
Op een nieuwe buitengewone vergadering, op 23 februari, keurden de aandeelhouders de afgesproken kapitaalsverhoging goed. De Belgische Staat bracht 100 miljoen euro (4 miljard frank) in, SAirGroup 150 miljoen euro (6 miljard frank). De reorganisatiemaatregelen van 'Blue Sky' zouden de kosten van Sabena met meer dan 250 miljoen euro (10 miljard frank) moeten verminderen. Daarnaast zouden voor 500 miljoen euro (20 miljard frank) activa verkocht worden.
In perscommentaren werd twijfel uitgesproken over de toekomst van Sabena. Er werd gewezen op een brief waarin voorzitter Eric Honegger het personeel van SAirGroup meedeelde, dat de Zwitserse groep overwoog zich op middellange termijn uit Sabena terug te trekken. In april 2000 waren SAirGroup en de Belgische regering nochtans overeengekomen dat de Zwitsers hun belang in Sabena in 2001 zouden optrekken tot 85 %. In ruil zou de Belgische Staat een participatie van 3,3 % in SAirGroup krijgen.
In de Kamercommissie voor de Infrastructuur zei minister Daems op 21 maart dat hij een post-SAirGroup-scenario voorbereidde voor het geval de Zwitsers zich uit Sabena zouden terugtrekken. De enige mogelijkheid om op termijn van Sabena een rendabele onderneming te maken, zou er volgens Daems in bestaan haar samen met haar Zwitserse partner in een groter geheel te laten opgaan.
Op 2 april maakte SAirGroup een verlies over 2000 van 1,8 miljard euro bekend. Sabena had een verlies geleden van 327 miljoen euro (13,1 miljard frank), beduidend meer dan was verwacht. Mario Corti, die kort voordien tot voorzitter en algemeen directeur van de SAirGroup was aangesteld, zei dat de groep in de zomer een definitieve beslissing zou nemen over haar participatie in Sabena.
Op voorstel van de regering stelde de algemene vergadering van Sabena op 26 april Fred Chaffart tot voorzitter van de raad van bestuur aan, in opvolging van Valère Croes.
Om de toekomst van Sabena veilig te stellen, legde gedelegeerd bestuurder Christophe Müller op 18 juni aan de raad van bestuur een nieuw ondernemings-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

plan voor. Het voorzag in een forse afslanking van de luchtvaartmaatschappij door het afstoten van langeafstandsverbindingen en de verkoop van winstgevende afdelingen. Om Sabena tegen 2005 uit de rode cijfers te halen, was volgens Müller een nieuwe kapitaalinjectie van 500 miljoen euro (20 miljard frank) nodig. Diezelfde dag annuleerde Sabena de bestelling van twaalf Airbus-toestellen.
SAirGroup-topman Corti zei op 20 juni niet bereid te zijn vers geld in Sabena te pompen en evenmin van plan te zijn het belang van de groep in de Belgische luchtvaartmaatschappij op te trekken tot 85 %. Een gesprek met minister Daems (21 juni) bracht hem niet op andere gedachten. Op 22 juni zei premier Verhofstadt dat de Belgische Staat schadevergoeding zou eisen indien SAirGroup haar contractuele verplichtingen niet zou nakomen.
SAirGroup deed op 29 juni het «allerlaatste» voorstel dat beide aandeelhouders onmiddellijk 275 miljoen euro in Sabena zouden stoppen; de Zwitserse groep zou bovendien een achtergestelde lening van 30 miljoen euro beschikbaar maken. In ruil zou de toegezegde verhoging van de participatie tot 85 % vervallen. De regering wees het bod als onvoldoende van de hand.
Op 3 juli kondigden de regering en de raad van bestuur van Sabena aan, naar de rechter te stappen om van SAirGroup een schadevergoeding van 529 miljoen euro te eisen. Twee dagen later deelde Sabena mee nog eens 500 miljoen euro te vorderen omdat SAirGroup, ondanks een formele toezegging, niet had bijgedragen in de uitbreiding en vernieuwing van de Sabena-vloot. De Zwitsers hadden Sabena in 1997 verplicht 34 Airbus-toestellen te bestellen.
Eveneens op 3 juli stemde de raad van bestuur van Sabena in met de versnelde verkoop van enkele winstgevende afdelingen (cargo, catering, hotels en technisch onderhoud) om tot ten minste begin 2002 te kunnen overleven. Minister Daems haalde op een persconferentie zwaar uit naar SAirGroup, die hij beschuldigde van «fraude». De vakbonden reageerden onthutst, maar zagen voorlopig af van acties. Via Sabena-bestuurder Patrick De Maeseneire, een goede vriend van minister Vande Lanotte, werd in de daaropvolgende dagen een ontmoeting belegd tussen premier Verhofstadt en Vande Lanotte enerzijds en SAirGroup-voorzitter Corti anderzijds. De drie ontmoetten elkaar op 16 juli in het Astoria-hotel in Brussel. Op verzoek van Corti werd minister Daems niet bij het overleg betrokken. De voorzitter van de raad van bestuur van Sabena, Chaffart, was niet of nauwelijks op de hoogte.
De regeringsleden en Corti vonden alsnog een vergelijk voor hun conflict. Gespreid over twee jaar zou het kapitaal van Sabena met 430 miljoen euro worden verhoogd; de Belgische Staat zou 40 % inbrengen, SAirGroup 60 %. Bovendien zou Swissair voor 32 miljoen euro negen Airbus-toestellen overnemen die Sabena had besteld en die in 2002 geleverd zouden worden. In ruil werd SAirGroup ontheven van de verplichting haar participatie in Sabena op 85 % te brengen en legden de Belgische Staat en Sabena de rechtszaken tegen de groep stil. Het kernkabinet en de raad van bestuur van SAirGroup keurden de minnelijke schikking op 17 juli goed. In de Kamer zei minister Daems (19 juli) dat het akkoord Sabena opnieuw een toekomst gaf en dat de maatschappij eindelijk rendabel zou kunnen worden.
Op 6 augustus besprak de raad van bestuur van Sabena het inmiddels aangepaste ondernemingsplan-Müller. Volgens het plan zouden er ingevolge de afslanking

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

van Sabena (met de schrapping van twee intercontinentale en zes Europese vluchten, en de vervanging van grote door kleinere toestellen) 1.632 van de 10.382 voltijdse banen verdwijnen. Alle niet-vliegactiviteiten (Sabena Technics, Sobelair, catering, cargo-handling, hotels, pilotenschool) zouden te koop worden aangeboden. Müller zei tegen 2005 van Sabena een rendabele carrier te willen maken, gericht op de zakenreiziger.
Omdat delen van het plan waren uitgelekt vóór het aan de ondernemingsraad was voorgesteld, legde een groot deel van de werknemers op 8 en 9 augustus het werk neer; een derde van de vluchten kon niet doorgaan. Op 6 september, aangekondigd, en 7 september, onaangekondigd, staakten de piloten tegen de geplande personeelsinkrimping. De Sabena-directie trok op 7 september naar de rechtbank en verkreeg in kort geding dat elke piloot die de activiteiten hinderde, een dwangsom van 2.479 euro (100.000 frank) per dag zou moeten betalen. Dat zette dan weer kwaad bloed bij de vakbonden, die de piloten tot dan toe niet hadden gesteund. De bonden schortten alle gesprekken met de Sabena-leiding op tot die haar juridische actie stopzette, maar die weigerde dat. Op 26 september trok de kortgedingrechter in beroep de beschikking van 7 september in.
Op 21 september, op een ogenblik dat Sabena, zoals alle luchtvaartmaatschappijen, leed onder de gevolgen van de terreuraanslagen van 11 september in de Verenigde Staten, begonnen de wettelijk voorgeschreven onderhandelingen tussen de directie en de vakbonden over het herstructureringsplan. Müller zei binnen de twee dagen een akkoord te willen hebben. De gesprekken verliepen echter stroef. Op 23 september werd de aanstelling van een sociaal bemiddelaar gevraagd. Müller zei op 25 september het ondernemingsplan in een referendum aan het personeel te zullen voorleggen indien er niet binnen de 24 uur een sociaal akkoord zou zijn. Na een nachtelijke vergadering en de bemiddeling van minister van Werkgelegenheid Onkelinx, raakten directie en vakbonden het op 26 september eens over onder meer een regeling voor het ontslag van 550 en de afvloeiing van nog eens 1.000 werknemers. De piloten, die niet bij de onderhandelingen betrokken waren en die zeiden geen vertrouwen te hebben in het plan-Müller, verwierpen de overeenkomst. Op 28 september hielden zij een wilde staking; Sabena moest een kwart van de vluchten schrappen. Ook de daaropvolgende dagen ging een deel van de piloten niet aan de slag.
Het ontwerpakkoord werd in een referendum ter goedkeuring aan het personeel voorgelegd. Amper 57 % stemde ermee in, maar de uitslag had geen betekenis meer doordat de crisis bij Sabena in een stroomversnelling kwam toen op 1 oktober, twee dagen vóór SAirGroup de eerste schijf van de toegezegde kapitaalverhoging diende te storten, Swissair een gerechtelijk akkoord aanvroeg. Doordat de Zwitsers geen geld inbrachten, kon ook de Belgische Staat ingevolge de Europese regelgeving het Sabena-kapitaal niet verhogen. De regering betreurde «de flagrante schending» van het akkoord van 17 juli. Daems zei dat de juridische procedures die op 2 augustus waren stilgelegd, heropend zouden worden.
Op 3 oktober kende de regering Sabena een overbruggingskrediet van 125 miljoen euro toe om liquiditeitsproblemen te vermijden. Diezelfde dag vroeg Sabena bij de rechtbank van koophandel in Brussel een gerechtelijk akkoord aan voor de NV Sabena, de NV SIC (Sabena Interservice Center, het coördinatiecentrum van de

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

maatschappij) en de NV Sabena Leasing. In de Kamer zei minister Daems dat het «nieuwe» Sabena sterk afgeslankt zou zijn en vooral Europese steden zou bedienen. Er was sprake van 3.000 tot 4.000 bedreigde arbeidsplaatsen. Daems en premier Verhofstadt riepen de piloten, die hun staking op 1 oktober opgeschort hadden, op af te zien van nieuwe acties.
De rechtbank van koophandel vond op 5 oktober de aanvraag voor een gerechtelijk akkoord ontvankelijk en gegrond. Sabena kreeg opschorting van betaling, evenwel niet voor drie maanden, zoals de maatschappij had gevraagd, maar slechts tot 30 november. Bovendien maakte de rechtbank de opschorting afhankelijk van de goedkeuring door de Europese Commissie van het noodkrediet dat de regering had toegezegd en eiste ze dat tegen uiterlijk 15 november een aangepast herstelplan ingediend en door de schuldeisers aanvaard zou worden.
Nog op 5 oktober zei Verhofstadt dat er «binnen de maand» een nieuwe maatschappij met nieuwe investeerders moest staan. De 'sterfhuisconstructie' waar hij op zinspeelde, die inhield dat een nieuwe maatschappij, met de steun van externe financiers, de rendabele delen van Sabena zou overnemen en de rest van Sabena failliet zou gaan, werd bij de raad van bestuur en de directie niet realistisch genoemd. De vakbonden zeiden ongerust te zijn over de verklaring van de premier en eisten binnen de 48 uur een onderhoud. Ook in de regering was er kritiek te horen. De daaropvolgende dagen werden in de pers Virgin, American Airlines en British Airways als mogelijke investeerders en/of kandidaat-overnemers van Sabena-activiteiten genoemd.
Premier Verhofstadt ontmoette op 8 oktober een delegatie van de vakbonden. Hij zegde toe sociale begeleidingsmaatregelen uit te werken voor het Sabena-personeel. Op 12 oktober legde een deel van het personeel voor 24 uur het werk neer. Het ACV en de socialistische metaalbond hadden tot de staking opgeroepen om te protesteren tegen de volgens hen te kleine 'sociale enveloppe' (50 miljoen euro) die de regering voor het Sabena-personeel zou reserveren.
De Morgen schreef op 12 oktober dat de regering ernaar streefde een nieuwe luchtvaartmaatschappij te creëren rond DAT (Delta Air Transport), een volle dochter van Sabena die met 32 kleinere toestellen en 900 personeelsleden een derde van de Europese Sabena-vluchten verzorgde. Enkele rendabele filialen zouden worden verkocht. Sabena zou het faillissement aanvragen.
Op 17 oktober gaf de Europese Commissie groen licht voor een overbruggingskrediet van 125 miljoen euro van de Belgische Staat aan Sabena. De raad van bestuur van Sabena stemde er op 23 oktober mee in de 'slots' (rechten tot landen en opstijgen) van de luchtvaartmaatschappij over te dragen aan DAT.
Begin november werd duidelijk dat onderhandelingen met kandidaat-investeerders, in de eerste plaats het Britse luchtvaartbedrijf Virgin Express, waren vastgelopen op de hoge schuld van Sabena (2,3 miljard euro) en op de wettelijke verplichting bij een overname de sociale voordelen van het personeel te behouden. Tegenover de ondernemingsraad liet de Sabena-directie op 2 november verstaan dat er geen andere uitweg was dan het faillissement.
Op 6 november besliste de raad van bestuur van Sabena de rechtbank van koophandel te verzoeken het voorlopig gerechtelijk akkoord op te heffen en het faillissement van de vennootschap uit te spreken. Alle Sabena-toestellen werden

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

aan de grond gehouden. Het grootste deel van het personeel had in de loop van de dag al het werk neergelegd, waardoor maar enkele van de 200 geplande vluchten konden vertrekken.
Op 7 november verklaarde de rechtbank van koophandel in Brussel de NV Sabena failliet. Door het faillissement vielen 8.207 werknemers (van de 12.867 personeelsleden van de Sabena-groep) zonder werk; de dochterondernemingen DAT, Sobelair (chartervluchten) en SN Technics (onderhoud) waren niet door het faillissement getroffen. Het Sabena-personeel reageerde ontgoocheld en was woedend over de gebrekkige communicatie van de directie. Het gerecht legde beslag op een grote hoeveelheid Sabena-documenten die naar een advocatenkantoor zouden worden gebracht om te voorkomen dat ze in geval van sociale onrust zouden worden vernield. De actie paste in het gerechtelijk onderzoek dat begin oktober was geopend, op verzoek van enkele piloten die Swissair ervan beschuldigden Sabena 'kaalgeplukt' te hebben.
Kort nadat de rechtbank het faillissement had uitgesproken en de laatste Sabena-vlucht op Zaventem was geland, deelde eerste minister Verhofstadt mee dat de particuliere sector en de drie gewesten 200 miljoen euro zouden investeren in een nieuwe luchtvaartmaatschappij rond DAT en er 6.000 arbeidsplaatsen gered zouden kunnen worden. De drie gewesten zouden 45 miljoen euro inbrengen, vier grote banken (Fortis, KBC, Dexia-Artesia en BBL) en acht niet nader genoemde ondernemingen – in de pers was sprake van onder meer Bekaert, Interbrew, Electrabel, Solvay en UCB – zouden 155 miljoen euro op tafel leggen. Het consortium, dat nog kon uitbreiden, werd geleid door graaf Maurice Lippens (Fortis) en baron Etienne Davignon (Generale Maatschappij). De Vlaamse regering beklemtoonde dat een participatie van de Vlaamse overheid in de nieuwe luchtvaartmaatschappij eenmalig en tijdelijk zou zijn. In de Kamer, waar Verhofstadt en Daems uitleg kwamen geven, gingen stemmen op om een Sabena-onderzoekscommissie op te richten.
Ca. 1.500 Sabena-werknemers voerden op 7 november de hele dag op de luchthaven en in Brussel actie tegen het faillissement. Na urenlange moeizame onderhandelingen sloten de regering en de vakbonden in de nacht van 7 op 8 november een akkoord over de sociale begeleiding van de ontslagen Sabena-werknemers. Bovenop de vergoeding uit het Fonds voor de Sluiting van Ondernemingen, zouden zij activerings- en compensatiepremies krijgen. Werknemers van 50 jaar en ouder konden met brugpensioen gaan. Het sociaal begeleidingsplan zou 390 miljoen euro kosten, ten laste van het Fonds voor de Sluiting van Ondernemingen, de RVA en de rijksbegroting.
Op 8 november blokkeerden Sabena-werknemers de luchthaven van Zaventem; zij waren ontgoocheld over het sociaal plan en klaagden over de gebrekkige informatieverstrekking door de vakbondsleiding.
Op 9 november kreeg de regering de toestemming van de Europese Commissie om het overbruggingskrediet van 125 miljoen euro dat voor Sabena was bestemd, aan DAT toe te kennen. Vragen over het DAT-project wimpelde premier Verhofstadt op de persconferentie na het kabinetsberaad van 9 november af met de mededeling dat de Belgische Staat voor het eerst in 78 jaar niet meer verantwoordelijk was voor de luchtvaartmaatschappij. «Ik kan toch zelf niet beginnen te vliegen», zei hij.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Vanaf 10 november nam DAT een deel van de Sabena-vluchten over. Het bedrijf kreeg te kampen met een lage bezettingsgraad en felle concurrentie van andere luchtvaartmaatschappijen.
Op 11 november stapten in Zaventem ongeveer 5.000 ex-werknemers en sympathisanten op in een protestbetoging tegen het faillissement van Sabena.
Op 16 november kwamen DAT en Virgin Express, waarmee gesprekken over een mogelijke fusie werden gevoerd, overeen tot 13 december sommige vluchten samen te verzorgen.
De regering en de curatoren van Sabena kondigden op 24 november aan dat zij juridische stappen zouden ondernemen om 2 miljard euro te verhalen op SAirGroup.
Volgens het Instituut voor de Nationale Rekeningen (27 november) verminderde het faillissement van Sabena de groei van de Belgische economie in 2001 met 0,2 procentpunt.
Intussen was het scepticisme over de 'doorstart' van DAT toegenomen. De bedrijven die, kennelijk in een golf van patriottisme, financiële toezeggingen hadden gedaan, aarzelden om met geld over de brug te komen en zeiden het businessplan af te wachten om een definitief besluit te nemen. De Vlaamse regering zei dat de Vlaamse overheid niet zou participeren in het DAT-project indien de particuliere sector zou afhaken. Van cruciaal belang voor de slaagkansen van het project was het lot van de NV SIC, het coördinatiecentrum van de Sabenagroep. De vennootschap had op 5 oktober een gerechtelijk akkoord gekregen tot 30 november. Indien de schuldeisers het herstelplan dat de vennootschap diende voor te leggen, zouden verwerpen, dreigden DAT en SN Technics failliet te gaan. Sabena en zijn insolvabele dochters DAT en SN Technics hadden voor 544 miljoen euro schulden bij SIC, waarvan 112 miljoen euro voor rekening van DAT.
De rechtbank van koophandel stemde op 30 november in met de verlenging van het gerechtelijk akkoord van SIC tot 13 december.
De Vlaamse minister-president, Dewael, liet op 1 december in het VRT-televisiejournaal twijfels blijken bij investeringen van de overheid in het DAT-project.
Op 5 december richtten de kandidaat-investeerders rond Davignon en Lippens de NV SN Air Holding op, de vennootschap die 202,75 miljoen euro zou inbrengen in DAT. Minister van Financiën Reynders bevestigde in de Kamer dat er met de kandidaat-investeerders gesprekken werden gevoerd over de fiscale behandeling van hun participatie.
De Vlaamse regering besliste op 7 december voorlopig niet te investeren in DAT. Officieel luidde het dat de Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV) onvoldoende tijd had gekregen om het businessplan te onderzoeken, maar uit indiscreties bleek dat druk van SP/SP.A en Spirit en een negatief advies van de Inspectie van Financiën aan de basis lagen van het besluit. Premier Verhofstadt reageerde binnenskamers furieus op het besluit van de Vlaamse regering.
Na een weekeinde van druk overleg, besliste de Vlaamse regering op 10 december het bedrag dat zij had gereserveerd voor een inbreng in DAT (24,75 miljoen euro) te willen investeren in Biac, de exploitant van de luchthaven van Zaventem. De Waalse regering en de particuliere kandidaat-investeerders verzetten zich daartegen. Bovendien bleken er ook juridische bezwaren te zijn tegen een partici-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

patie van de Vlaamse overheid in Biac. In het Vlaams Parlement zei Dewael (12 december) dat het geld ook gebruikt kon worden om te investeren in de toegangswegen tot de luchthaven.
Op 10 december lekte uit dat volgens het businessplan dat consultant Arthur D. Little had opgesteld DAT minimum 295 miljoen euro, bij voorkeur 355 miljoen euro en in het slechtste scenario 505 miljoen euro startkapitaal nodig had. DAT rekende op, naast de genoemde 202,75 miljoen euro, 125 miljoen euro van de federale overheid en 100 miljoen euro van SIC.
In de nacht van 11 op 12 december bespraken de topministers van de federale regering en de drie gewesten de weigering van de Vlaamse regering te participeren in SN Air Holding. Achteraf werd gezegd dat de federale regering via een achtergestelde lening 125 miljoen euro zou inbrengen. Het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest kregen de toezegging dat hun participatie in SN Air Holding op 1 maart 2004 zou worden omgezet in Biac-aandelen.
Tijdens een tumultueuze zitting van de rechtbank van koophandel in Brussel bleek op 13 december dat niet alle schuldeisers van SIC bereid waren het herstelplan goed te keuren. Om een stemming te voorkomen, trok SIC het herstelplan ter zitting in.
De daaropvolgende dagen kwam met een meerderheid van de schuldeisers een «voorakkoord» tot stand, dat voorzag in de kwijtschelding van 60 miljoen euro en de omzetting van 50 miljoen euro in kapitaal. Van een inbreng van 100 miljoen euro in SN Air Holding kon daardoor geen sprake zijn. Op 18 december stelde de rechtbank van koophandel vast dat de voorwaarden voor een faillissement van SIC niet vervuld waren. SIC diende meteen een nieuwe aanvraag voor een voorlopig gerechtelijk akkoord in, maar de rechtbank weigerde op 24 december dat toe te staan. SIC ging tegen het vonnis in beroep.
SN Air Holding, dat intussen over «190 tot 200 miljoen euro» beschikte, afkomstig van een 35-tal investeerders, deed op 19 december een bod van 1 euro op de DAT-aandelen. Het bod was gekoppeld aan twee voorwaarden, die tegen 15 januari 2002 gerealiseerd zouden moeten zijn : de kwijtschelding van de vorderingen van SIC op DAT en een gunstiger overeenkomst met de leasingmaatschappijen van de DAT-vliegtuigen. Op 21 december aanvaardden de curatoren het symbolisch bod. Robert Kuijpers (ex-DHL) werd voorzitter van de raad van bestuur. De Vlaamse regering besliste die dag formeel niet te participeren in DAT, omdat luchtvaartactiviteiten geen kerntaak van de overheid zijn, maar wel 24,75 miljoen euro te willen investeren in luchthavenactiviteiten in en rond Zaventem.
De Kamer van Volksvertegenwoordigers richtte op 20 december een bijzondere commissie op die werd belast met «het onderzoek van de omstandigheden die hebben geleid tot het faillissement van Sabena, de bepaling van de eventuele verantwoordelijkheden en de formulering van aanbevelingen voor de toekomst». Afgesproken werd in het onderzoek terug te gaan tot 1975. Het mandaat van de commissie liep tot 30 juni 2002.
In zijn kerstboodschap feliciteerde koning Albert II «allen die zich in een geest van solidariteit inzetten om nieuwe betrekkingen te scheppen of bedreigde banen te

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

vrijwaren, ook op het vlak van de luchtvaart». Waarnemers zagen daarin een onverholen blijk van waardering van de vorst voor Davignon en Lippens[28].
Op 28 december begonnen onderhandelingen over een fusie tussen Virgin Express en DAT, die vóór het einde van maart 2002 afgerond zouden moeten zijn en een einde zouden moeten maken aan de harde concurrentie tussen de twee maatschappijen. Door de onduidelijkheid over het lot van SIC bleven er bij de jaarwisseling echter donkere wolken hangen over de toekomst van DAT, die pas in de loop van 2002 zouden wegtrekken.

C. *Varia*

Zaventem – In uitvoering van het akkoord van 11 februari 2000 over de beperking van het grond- en nachtlawaai op de luchthaven van Zaventem stelde de regering op 9 februari het tarief vast van de vergoedingen die de passagiers moeten betalen ter stijving van het 'Fonds voor de Beperking van de Milieuoverlast in de Omgeving van de luchthaven Brussel-Nationaal', waarmee woningen in de buurt van de luchthaven zouden worden geïsoleerd. De regering besliste voorts weekendvluchten over het grondgebied van het Brusselse gewest te verbieden.
Over een ander onderdeel van het akkoord van 11 februari 2000, de verhuizing van de 15de wing van de Luchtmacht uit Melsbroek, besliste de regering de maatregel uit te stellen tot 2010. Tegen de verhuizing was verzet gerezen bij de legerleiding. Uit studies was gebleken dat een verhuizing tot 150 miljoen euro zou kosten en dat vóór 2010 de militaire terreinen niet nodig waren voor de expansie van de luchthaven. Intussen was er communautair en politiek gehakketak ontstaan over de mogelijke nieuwe thuisbasis van de 15de wing, waarvoor Bevekom (Waals-Brabant), Gosselies, Chièvres (bij Bergen), Brustem (bij Sint-Truiden), Koksijde, Oostende en Oostmalle waren genoemd.

Snelheidsbeperking en onbemande camera's – De Vlaamse minister van Mobiliteit, Steve Stevaert, kwam een paar keer in aanvaring met zijn federale ambtgenoot, Isabelle Durant. In het Vlaams Parlement zei Stevaert op 10 juli dat hij de maximumsnelheid op de gewestwegen in Vlaanderen wilde verlagen van 90 tot 70 kilometer per uur. Omdat het verkeersreglement een federale bevoegdheid is, zou hij dat realiseren door het plaatsen van verkeersborden. Stevaert sneerde naar de federale overheid, die moet instaan voor de controle van de snelheidsbeperking en de vervolging van overtreders. Minister Durant reageerde koel. Ze zei het voorstel te willen bestuderen op de 'Staten-generaal voor de Verkeersveiligheid' die gepland was voor eind 2001 (maar pas in 2002 zou plaatshebben), maar merkte op dat het niet volstond verkeersborden langs de weg te plaatsen om het aantal verkeersdoden te verminderen.
Een maand later, op 10 augustus, deelde Stevaert mee dat hij in drie jaar op 350 kruispunten van gewestwegen in Vlaanderen, een vierde van het totale aantal, onbemande verkeerscamera's zou plaatsen. Hij dreigde met een regeringscrisis

[28] Davignon en Lippens waren al op 26 november door de koning in audiëntie ontvangen. In de pers werd meermaals melding gemaakt van een actieve interesse van het Hof voor het DAT-project.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

indien de federale overheid niet «haar deel van het werk» zou doen. Voor de exploitatie van onbemande camera's is de federale politie bevoegd, voor de vervolging van overtredingen het federale gerecht. Durant zei niet van ultimatums te houden en verwees opnieuw naar de Staten-generaal die in voorbereiding was. Beide onderwerpen zouden in 2002 weer op de politieke agenda komen.

VII. Het buitenlands en het defensiebeleid

A. Buitenlandse politiek

Europese Unie[29] – In het tweede semester van 2001 nam België het voorzitterschap van de Europese Unie waar. Ter voorbereiding daarvan ontplooiden premier Verhofstadt en minister van Buitenlandse Zaken Michel al in de eerste jaarhelft een drukke diplomatieke activiteit, met veel buitenlandse reizen
Op 2 mei stelde premier Verhofstadt zestien prioriteiten van het Belgische voorzitterschap voor, waaronder : de invoering van de euro; modernisering van de sociale zekerheid en duurzaamheid van de pensioenstelsels; een aanzet naar een gemeenschappelijk asiel- en migratiebeleid; de invoering van een gemeenschapsoctrooi; een 'Verklaring van Laken' over de toekomst van Europa.
Op 19 oktober had in Gent een informele EU-top plaats. In het vooruitzicht daarvan publiceerde Verhofstadt op 26 september in diverse Belgische en buitenlandse kranten een 'Open brief aan de antiglobalisten'[30]. De antiglobalisten, die zich voor het eerst gemanifesteerd hadden op een bijeenkomst van de Wereldhandelsorganisatie in Seattle (1999), waren sinds de 'top van Nice' (december 2000) ook op EU-vergaderingen aanwezig. De 'open brief' paste in een 'dialoog' die Verhofstadt met de antiglobalisten wenste te voeren. In Gent, dat voor één dag een dode stad was, betoogden op 19 oktober enkele duizenden antiglobalisten. Er deden zich geen incidenten voor.
Op de informele EU-top, die deels in het teken stond van de internationale strijd tegen het terrorisme en waarop voorts de oprichting van een 'Conventie' over de hervorming van de EU werd voorbereid, kwam het tot een aanvaring tussen Verhofstadt en Commissievoorzitter Romano Prodi, die afwezig bleef van de afsluitende persconferentie «omdat hij niet de kans zou krijgen zich uit te drukken zoals hij het wenste». Prodi had eerder al schriftelijk zijn ongenoegenlaten blijken over het feit dat Verhofstadt op de persconferentie na de bijzondere EU-top van 21 september in Brussel, naar aanleiding van en over de aanslagen van 11 september, nauwelijks tijd voor hem had gelaten. Hij was ontstemd omdat Verhofstadt in Gent opnieuw een tussentijdse persconferentie had 'gemonopoliseerd'. Het incident werd later bijgelegd.
Het Belgische voorzitterschap werd besloten met de 'top van Laken', op 14 en 15 december. Op 13 december betoogden in Brussel 80.000 tot 100.000 vakbondsle-

[29] Voor een uitvoerig overzicht van de ontwikkelingen in de Europese Unie, zie in dit Jaarboek : B. KERREMANS en E. DRIESKENS, 'Tussen schok en overgang : de Europese Unie in 2001', pp. 279-305.

[30] De publicatie was aanvankelijk voorzien voor 12 september, maar werd uitgesteld wegens de aanslagen van 11 september in New York en Washington.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

den uit alle landen van de Unie voor een «socialer, democratischer en meer solidair Europa». Op 14 december manifesteerden 12.500 (volgens de politie) tot 25.000 (volgens de organisatoren) antiglobalisten; een handvol relschoppers bracht vernielingen aan enkele banken, politiekantoren en auto's aan.
Op de 'top' keurden de EU-leiders de 'Verklaring van Laken' goed, waarin de Conventie werd opgericht die vanaf 1 maart 2002, onder het voorzitterschap van Valéry Giscard d'Estaing, de herziening van de EU-verdragen zou voorbereiden; Jean-Luc Dehaene werd aangesteld als een van de twee ondervoorzitters. Het Belgische voorzitterschap slaagde er niet in alle lidstaten achter zijn compromisvoorstel over de vestigingsplaats van dertien Europese instellingen of agentschappen te krijgen. Om een 'koehandel' te voorkomen, brak premier Verhofstadt de vergadering voortijdig af.
Op een persconferentie maakte de regeringstop op 20 april een positieve balans van het EU-voorzitterschap op. Premier Verhofstadt erkende dat er weinig of geen vooruitgang was geboekt in de harmonisering van het asiel- en migratiebeleid, het gemeenschapsoctrooi, de financiering van het satellietnavigatiesysteem Galileo, het gebruik van Navo-middelen door de EU-defensie en de Europese energiebelasting. De eerste minister beklemtoonde dat, in het kader van een 'zeventiende prioriteit': de strijd tegen het terrorisme na 11 september, een akkoord was tot stand gekomen over een EU-aanhoudingsbevel en een kaderbesluit over terrorisme.

Congo-Kinshasa en Centraal-Afrika – Van de moord op de president van de Democratische Republiek Congo, Laurent-Désiré Kabila (16 januari), en diens opvolging door zijn zoon Joseph, trachtte België gebruik te maken om het vastgelopen vredesproces in Congo en de streek van de Grote Meren vlot te trekken, voorlopig zonder veel resultaat.
Meteen na de moord stuurde Brussel enkele tientallen militairen en pantservoertuigen naar Gabon en Congo-Brazzaville, om van daaruit een eventuele evacuatie van de ca. 2.600 Belgen in Congo voor te bereiden. De operatie 'Guardian Angel' werd begin april beëindigd; een evacuatie was wegens het rustige verloop van de machtswissel niet nodig geweest.
In de Kamer zei minister Michel (18 januari) gunstig te staan tegenover de nieuwe machthebbers en de inspanningen te willen verdubbelen om de vrede in Congo te bewerkstelligen. Michel vertegenwoordigde België op de begrafenis van Kabila (23 januari), had er een eerste gesprek met Joseph Kabila en reisde vanuit Kinshasa naar Angola, Zambia, Zimbabwe, Rwanda, Uganda en Gabon voor gesprekken over de toepassing van het akkoord van Lusaka.
De nieuwe Congolese president bracht op 4 februari een bezoek aan Brussel, waar hij gesprekken voerde met Verhofstadt en Michel, en in een vriendelijke sfeer werd ontvangen door koning Albert II. Op 16 maart was Kabila opnieuw in Brussel voor overleg met de Europese Commissie. Hij sprak opnieuw met Verhofstadt en Michel. Beslist werd een Belgisch-Congolese commissie op te richten om de politieke ontwikkelingen in de oud-kolonie en de vernieuwde samenwerking tussen beide landen permanent op te volgen.
Op 21 maart zei Michel, tijdens een bezoek aan de VN-commissie voor de Mensenrechten in Genève, dat premier Verhofstadt bij de 41ste verjaardag van de

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Congolese onafhankelijkheid een stabilisatieprogramma voor Congo zou ontvouwen, waaraan de EU, het IMF en de Wereldbank zouden deelnemen. De premier zei 's anderendaags in de Kamer dat de regering nog niet beslist had in te gaan op de uitnodiging van Kabila de viering van de verjaardag van de onafhankelijkheid bij te wonen.
Fons Verplaetse, de oud-gouverneur van de Nationale Bank, maakte op 19 april bekend dat hij op verzoek van de regering zijn kennis en ervaring ter beschikking ging stellen van de centrale bank van Congo.
Na het kabinetsberaad van 18 mei kondigde premier Verhofstadt aan dat hij, samen met minister Michel, op 30 juni de onafhankelijkheidsverjaardag in Kinshasa zou bijwonen en er de krachtlijnen zou voorstellen van een Belgisch actieplan voor de regio van de Grote Meren.
De Morgen schreef op 2 juni dat het bezoek dat staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking Boutmans van 10 tot 14 juni aan Congo zou brengen, was geannuleerd. Verhofstadt had de vlucht met het regeringsvliegtuig laten schrappen. Officieel vond hij het beter «allemaal samen» naar Kinshasa te reizen. In de pers werd de annulering in verband gebracht met meningsverschillen tussen Boutmans en Michel over het aangekondigde actieplan. Boutmans verzette zich tegen de intentie van de liberale ministers op grote schaal budgettaire hulp te verstrekken aan Congo en Belgische bedrijven te subsidiëren die in het land investeren.
De federale regering keurde op 22 juni een actieplan voor Congo goed, dat relatief bescheiden uitviel. Het voorzag in een verhoging van de ontwikkelingshulp met 10 miljoen euro naar 40 miljoen euro per jaar, inclusief vier nieuwe projecten (onderhoud en herstel van wegen, lokale ontwikkelingsinitiatieven, gezondheidszorg en een stedelijk sociaal fonds voor Kinshasa). Van een hervatting van de structurele ontwikkelingssamenwerking, die sinds het bloedbad op de campus van Lubumbashi (1991) was opgeschort, was geen sprake. De deblokkering van de leningen van staat tot staat en de kwijtschelding van de schuld (1,3 miljard euro) werden in het vooruitzicht gesteld, maar afhankelijk gemaakt van de ontwikkelingen in het vredesproces en de democratisering van het land.
Op 30 juni woonden Verhofstadt, Michel en Boutmans in Kinshasa de viering bij van de 41ste verjaardag van de onafhankelijkheid van de oud-kolonie. Verhofstadt stelde er het actieplan voor Congo voor en zei in een toespraak in het 'Palais de la Nation' dat België in de oud-kolonie met een nieuwe lei wilde beginnen, «zonder enige bijgedachte» en zonder enige vorm van paternalisme.
Michel leidde in november een diplomatieke missie van de EU naar Centraal-Afrika. Hij nodigde de Congolese oppositie en enkele organisaties van de burgermaatschappij ('la société civile') uit voor een rondetafelconferentie in Brussel, op 15-16 januari 2002, om de later die maand geplande hervatting van de inter-Congolese dialoog voor te bereiden.

Volgens een rapport van de VN, dat op 16 april werd vrijgegeven, waren dertien Belgische bedrijven, waaronder Sabena en Sogem (Union Minière/Umicore) betrokken bij de handel in diamant, coltan en andere grondstoffen waarmee sedert 1995 de conflicten in de regio van de Grote Meren werden gefinancierd. De regering richtte op 13 juni een werkgroep op om de beweringen in het VN-rapport

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

te onderzoeken. Op 15 juni deelde Sabena mee het transport van coltan en gelijkaardige mineralen vanuit Congo en zijn buurlanden op te schorten. Op 28 juni richtte de Senaat een bijzondere commissie op, die belast werd met een onderzoek naar de 'legale en illegale activiteiten van bedrijven, instellingen en personen in Congo'. Zij kreeg een mandaat van twaalf maanden. Half juli zei de regering dat de werkgroep geen illegale handelingen van Belgische bedrijven had vastgesteld. Een nieuw rapport van VN-experts (20 november) nuanceerde de betrokkenheid van Belgische bedrijven.

Rwanda en de 'genocidewet' – Het hof van assisen in Brussel veroordeelde op 8 juni vier Rwandezen, de 'vier van Butare', tot gevangenisstraffen van 12 tot 20 jaar voor misdaden tegen de menselijkheid tijdens de burgeroorlog van 1994 in hun land. Zij werden schuldig bevonden aan de moord op een onbepaald aantal personen. De veroordeling gebeurde krachtens de wet van 16 juni 1993, die Belgische rechtbanken een internationale jurisdictie geeft voor misdaden tegen de menselijkheid en genocide.
Ingevolge de wereldwijde ruchtbaarheid die de 'genocidewet' door het proces had gekregen, werden bij het Belgische gerecht klachten ingediend tegen verscheidene voormalige en huidige staatshoofden, onder wie Pinochet (Chili), Rafsandjani (Iran), Kagame (Rwanda), Hoessein (Irak), Castro (Cuba), Gueï en Gbagbo (Ivoorkust), en Biya (Kameroen), alsook tegen premier Sharon van Israël en de Palestijnse leider Arafat.
Na de klacht die begin juni door Palestijnen werd ingediend tegen premier Sharon, voor zijn aandeel in de slachtpartij in de Libanese vluchtelingenkampen Sabra en Shatila (1982), won in politieke kringen snel de mening veld dat, wegens mogelijke diplomatieke gevolgen voor België, een aanpassing van de 'genocidewet' noodzakelijk was om de vervolging van dienstdoende staatshoofden te bemoeilijken. Het kernkabinet besliste op 18 juli dat de regering, in tegenstelling tot wat zij eerder had gezegd, zelf geen initiatief zou nemen, maar een wijziging van de wet overliet aan het parlement. Onder de coalitiepartners was er geen eensgezindheid over de eventuele toekenning van immuniteit aan staatshoofden in dienst.

'11 september' en Afghanistan – Onmiddellijk na de terreuraanslagen op het World Trade Center in New York en het Pentagon in Washington (11 september) hield de regering crisisoverleg met de politie- en veiligheidsdiensten en werden de ambassades van de Verenigde Staten en Israël, het Navo-hoofdkwartier in Evere en enkele andere gebouwen extra beveiligd.
Op 12 september stemde België er, zoals de andere Navo-partners, mee in om – voor de eerste keer – artikel 5 van het Noord-Atlantisch Verdrag te activeren, voor zover aangetoond kon worden dat de terreuraanslagen vanuit het buitenland werden geleid. Volgens artikel 5 wordt een gewapende aanval tegen één of meer van de Navo-lidstaten als een aanval tegen alle lidstaten beschouwd en moet elke lidstaat de aangevallen partij(en) bijstaan in de uitoefening van zijn (hun) recht tot individuele of collectieve zelfverdediging «door terstond, individueel en in samenwerking met andere partijen op te treden op de wijze die hij nodig oordeelt – met inbegrip van het gebruik van gewapend geweld – om de veiligheid van het

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Noord-Atlantische gebied te herstellen en te handhaven». Aan de Belgische instemming was een lange en verhitte discussie in het kernkabinet voorafgegaan. De groenen en de SP/SP.A verzetten zich aanvankelijk tegen de interpretatie dat de terreuraanslagen als een oorlogsdaad konden worden beschouwd, zoals Washington vroeg. Uiteindelijk stuurde het kernkabinet de Belgische ambassadeur naar de Navo-raad met de opdracht te bedingen dat elke lidstaat zelf zou kunnen bepalen op welke wijze hij aan eventuele Navo-acties deelnam. Waarnemers wezen erop dat de Belgische demarche overbodig was, aangezien artikel 5 die ruimte geeft, en dat België met zijn voorbehoud een slechte beurt maakte.
Op 13 september kwamen de commissies voor Buitenlandse Betrekkingen, Landsverdediging en Binnenlandse Zaken van de Kamer en Senaat in een gezamenlijke spoedvergadering bijeen. Premier Verhofstadt zei dat België niet alleen met woorden solidair zou zijn met de Verenigde Staten, maar ook bereid was tot «daden». Als voorzitter van de Europese Unie riep België een bijzondere 'top' van de staats- en regeringsleiders bijeen. De vergadering had op 21 september plaats in Brussel.
In het vooruitzicht van een aanval van de Verenigde Staten op Afghanistan zegde België toe, in toepassing van artikel 5 van het Navo-verdrag, een fregat en twee mijnenjagers ter beschikking te stellen, alsook 47 piloten voor Awacs-vliegtuigen. Op 8 oktober, enkele uren nadat president Bush het begin van de aanval op Afghanistan had aangekondigd, bevestigde premier Verhofstadt namens de Europese Unie de solidariteit met de Verenigde Staten. Hij beklemtoonde dat de aanval niet gericht was tegen de islam of de Arabische wereld, maar tegen het internationale terrorisme. In regeringskringen was er ontstemming over het feit dat Verhofstadt niet rechtstreeks, maar via Javier Solana, de buitengewoon gezant voor Buitenlandse Zaken van de Europese Unie, op de hoogte was gebracht van de militaire actie. De bijdrage van België bleef beperkt tot de vervanging van een Amerikaans fregat in de Middellandse Zee en de inzet van piloten in Awacs-toestellen van de Navo, eveneens ter vervanging van Amerikaanse toestellen.
Op 13 oktober vroegen Agalev en Ecolo dat de Belgische regering zou aandringen op een snelle opschorting van de bombardementen op Afghanistan. Het kernkabinet nam op 15 oktober geen standpunt in en besliste te wachten op de evaluatie van de VS-actie tijdens de informele EU-top van 19 oktober in Gent. Op 17 oktober drong ook de SP/SP.A bij monde van Kamerfractieleider Dirk Van der Maelen op een opschorting van de bombardementen aan. Op de informele top, die gekenmerkt werd door misnoegen bij de andere lidstaten over een voorafgaand overleg tussen Duitsland, Frankrijk en Groot-Brittannië, werd evenwel geen evaluatie gehouden. De staats- en regeringsleiders bevestigden hun solidariteit met Washington en drongen niet op een onderbreking van de militaire actie aan.
Op 21 december besliste de ministerraad deel te nemen aan ISAF (International Security Assistance Force), de multinationale troepenmacht die na de val van het Taliban-regime gedurende zes maanden de Afghaanse interim-regering ging bijstaan om de veiligheid te verzekeren in Kaboel en omgeving. Met name zou België, op verzoek van het ISAF-commando, het transport verzekeren van troepen en materiaal.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Zoals in andere West-Europese landen werden in België in de periode na 11 september enkele vreemdelingen aangehouden die ervan verdacht werden banden te hebben met het netwerk van Osama bin Laden. De weigering van een Brusselse onderzoeksrechter de Verenigde Staten inzage te geven in een terrorismedossier, veroorzaakte een klein diplomatiek incident. Premier Verhofstadt ontbood op 26 september de vijf procureurs-generaal en droeg hen op beter samen te werken met de VS-autoriteiten. Nadat de VS een officieel verzoek, in het kader van een internationaal rechtshulpverzoek, hadden ingediend, werd het dossier ter beschikking gesteld.
Op 26 november werd, naar aanleiding van enkele huiszoekingen, bekend dat een van de twee moordenaars van Ahmad Shah Massud, de commandant van de Noordelijke Alliantie in Afghanistan die op 9 september was vermoord, tien jaar in België had gewoond. Het gerecht was het netwerk dat bij de aanslag betrokken was, al sinds september 2000 op het spoor nadat in Calais (Frankrijk) Belgische paspoorten waren gevonden die in 1999 gestolen waren uit de Belgische ambassade in Den Haag en het Belgische consulaat in Straatsburg. In verband met de moord werden in België en Nederland zeven personen aangehouden.

Ex-Joegoslavië – De krijgsmacht nam in 2001, zoals de voorgaande jaren, met een contingent van ongeveer 1.100 militairen deel aan KFOR, de Navo-vredesoperatie in Kosovo. Elders op de Balkan namen kleinere groepen militairen deel aan vredesmissies. Op 20 augustus eindigde de vredesondersteunende operatie 'Joint Falcon' boven Bosnië en Kosovo, waaraan de Belgische luchtmacht sinds 11 oktober 1996 met vier (tijdens de Kosovo-crisis van 1999 tijdelijk twaalf) F16-toestellen en een detachement van 70 militairen had deelgenomen.
Zoals in andere landen was er in België enige commotie over het zogenaamde Balkansyndroom : leukemie die het gevolg zou zijn van contact met munitie die verarmd uranium bevat of met toxische stoffen. Op 6 juli 2001 stelde de Medische Dienst van de Krijgsmacht de resultaten voor van een uitgebreid onderzoek bij 15.820 militairen die in Bosnië, Kosovo of Macedonië actief waren geweest. Van hen zei 30 % medische klachten te hebben. Voor 5 % daarvan werd geen verklaring of oorzaak gevonden. Volgens de Medische Dienst leden zij aan het 'veteranensyndroom'. Van een 'Balkansyndroom' was volgens de Medische Dienst geen sprake. Het aantal kankergevallen bij de 15.000 militairen lag onder het statistische gemiddelde.

IJzeren Rijn – De ministers van Verkeer van België, Duitsland en Nederland werden het op 21 september principieel eens om goederentreinen tussen Antwerpen en het Duitse Roergebied te laten rijden over het oude tracé van de IJzeren Rijn. Op 15 oktober zou een 'memorandum van overeenstemming' worden ondertekend. Met de overeenkomst leek een einde te zijn gekomen aan de jarenlange discussie over een alternatieve spoorverbinding voor het 'historische tracé', teneinde de schade aan de natuur en de hinder voor stedelijke agglomeraties in Nederlands-Limburg zoveel mogelijk te beperken. Volgens een Nederlands milieu-effectenrapport was het 'historische tracé' het meest milieuvriendelijke. Volgens de overeenkomst van 21 september zou wel een tunnel worden gebouwd bij een nationaal

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

park en een overkapping bij een natuurgebied. Rond Roermond zou de goederenspoorlijn afwijken van het oude tracé en een omweg rond de stad maken. De NMBS was van plan al vanaf begin 2002 enkele treinen per dag via de IJzeren Rijn te laten pendelen tussen de Antwerpse haven en Duitsland.
Wegens onenigheid tussen België en Nederland over de kostprijs van de aanpassingswerken werd de voor 15 oktober geplande ondertekening van het akkoord voor onbepaalde tijd uitgesteld. Volgens België kon de spoorlijn, inclusief milieumaatregelen, voor 370 miljoen euro worden opgeknapt. Nederland zei dat de aanpassingen 540 miljoen euro zouden kosten. Volgens een eerdere afspraak moet België een deel van de kosten van de reactivering betalen. De kostprijskwestie zou worden voorgelegd aan een onafhankelijk adviesbureau.

Noord-Korea – België en de Democratische Volksrepubliek Korea ondertekenden op 23 januari een overeenkomst over het aanknopen van diplomatieke en consulaire betrekkingen. België had op 17 september 1991 de republiek als soevereine en onafhankelijke staat erkend. De overeenkomst was een gevolg van de verbeterde betrekkingen tussen Noord- en Zuid-Korea.

Ontwikkelingssamenwerking – Bij wet van 3 november 2001 (*B.S.* 11 november 2001) werd de NV Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (BIO) opgericht. De vennootschap, waarin naast de Belgische Staat en de NV Belgische Maatschappij voor Internationale Investering (BMI) ook particuliere vennootschappen kunnen participeren, heeft tot doel te investeren in de ontplooiing van bedrijven gevestigd in ontwikkelingslanden «in het belang van de economische en sociale vooruitgang in die landen». De investeringen moeten direct of indirect leiden tot duurzame productieve werkgelegenheid. BIO kan ook participaties nemen in ontwikkelings- en investeringsfondsen uitsluitend gericht op ontwikkelingslanden, voor zover het doel van de fondsen overeenstemt met het maatschappelijk doel van BIO.

B. Landsverdediging

In uitvoering van het 'Strategisch plan voor de modernisering van het Belgisch leger 2000-2015' van 12 mei 2000, dat voorziet in de afslanking van het personeelsbestand van 47.350 naar 39.500 en de verhoging van de operationaliteit, deelde minister van Landsverdediging Flahaut op 3 september een lijst mee van 19 (van de 114) kazernes die vanaf begin 2002 gesloten zouden worden. Het ging om dertien kwartieren in Vlaanderen, vier in Wallonië en twee in Brussel, waar vooral ondersteunende en logistieke eenheden gekazerneerd waren. Volgens het oorspronkelijke zouden 35 legerkwartieren gesloten worden; na protestacties van militairen en intens gelobby van politici uit de betrokken streken, werd het aantal gereduceerd tot 19.
Op 30 maart had Flahaut al meegedeeld dat de repatriëring van de Belgische Strijdkrachten in Duitsland (BSD) op verzoek van de militairen in de vakantiemaanden juni-september van 2002, 2003 en 2004 zou gebeuren. De terugtrekking van ongeveer 2.000 militairen en 5.000 burgers naar België was eveneens een

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

onderdeel van het strategisch plan. Nog op 30 maart maakte Flahaut bekend dat de vier legermachten (landmacht, luchtmacht, zeemacht en medische dienst) als 'componenten' zouden worden geïntegreerd onder één generale staf.

Zoals gemeld (in hoofdstuk IV) besliste de regering de verhuizing van de 15de wing van de luchtmacht, die op de luchthaven van Melsbroek gelegerd is, uit te stellen tot 2010. Tot de verhuizing was in 2000 besloten om de geluidsoverlast in de omgeving van Zaventem te beperken en de economische ontwikkeling van de burgerluchthaven te stimuleren. De luchtmacht had op het behoud van de 15de wing in Melsbroek aangedrongen en gezegd dat, in geval van een verhuizing, de overplaatsing naar Bevekom (Beauvechain) de goedkoopste oplossing was. Tegen de verhuizing van de 15de wing naar Wallonië was in Vlaanderen protest gerezen. In een rapport van onafhankelijke experts en een studie van luchthavenexploitant Biac bleek dat er geen bezwaren bestonden tegen het behoud van militaire activiteiten in Melsbroek tot 2010.

De wet van 6 juni 2001 houdende het statuut van de militairen van het reservekader van de krijgsmacht (*B.S.* 29 juni 2001) regelde de aanvaarding, dienstneming, vorming, graden, stand, tuchtstatuut en uittreding van de militairen van de reserve die de overheid na de opschorting van de dienstplicht wilde opbouwen om in zowel vredes- als oorlogstijd aan alle nationale en internationale verplichtingen te kunnen voldoen. Om vrijwilligers te kunnen aantrekken, was het statuut maximaal gelijkgeschakeld met dat van het actieve kader. Tegen 2010 zou het reservistenleger 29.290 manschappen moeten tellen.

In februari raakte bekend dat de regering op 15 december 2000, zonder daar ruchtbaarheid aan te geven, beslist had in militaire bestellingen niet langer clausules van economische compensaties op te nemen. Tegen de beslissing was protest gerezen bij de Belgian Defence and Security Industry Group (BDIG), Belgospace, FLAG (Flemisch Aerospace Group) en de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen, die wezen op de gevolgen voor de werkgelegenheid indien de Belgische industrie compensatiebestellingen zou verliezen. Minister van Buitenlandse Zaken Michel sprak zich op 26 februari in *Le Soir* uit tegen de afschaffing van het compensatiesysteem. De regering richtte daarop een werkgroep op om de kwestie opnieuw te bekijken.
Na moeizame discussies stelde het kabinet op 28 juni een nieuwe regeling vast. De ministerraad zou bij elke militaire aankoop beslissen of er al dan niet wordt voorzien in economische compensaties, die evenwel voor maximum 15 % kunnen wegen in de besluitvorming over de toekenning van een militair contract. Bovendien zouden de compensaties enkel in rekening worden gebracht als er twee of meer offertes zijn ingediend van «vergelijkbaar belang», dit wil zeggen als de offertes inzake prijs-kwaliteitverhouding niet meer dan 10 % van elkaar verschillen. Bedrijven die de compensatiebestellingen niet realiseren, zouden een boete moeten betalen die gelijk is aan ten minste 10 % van het niet-gerealiseerde compensatiebedrag. Door de discussie over de hervorming van het economische compensatiestelsel bleven enkele belangrijke militaire bestellingen maandenlang geblokkeerd.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Op 1 juni, toen een vergelijk over de nieuwe compensatieregeling in zicht was, besliste de regering zeven militaire transportvliegtuigen aan te kopen, ter vervanging van de C130-toestellen, alsook een transportschip, waarvan het Groothertogdom Luxemburg een kwart zou betalen. In de marge van een Navo-vergadering in Brussel ondertekenden de ministers van Landsverdediging van acht landen, waaronder België, op 18 december een principeakkoord over de ontwikkeling, bouw en aankoop van 196 transportvliegtuigen van het type A-400-M. België bestelde zeven toestellen, ter waarde van ten minste 1,2 miljard euro. De A-400-M zou worden geproduceerd door de Airbus Military Company, waarin naast Airbus (64 %) de NV Flabel Corporation (4 %) participeert, die werd opgericht met het oog op de Belgische deelname aan het A-400-M-programma.
Nadat minister van Economie Charles Picqué zich lange tijd had verzet tegen een regionale verdeling van de Belgische 'return' van de participatie aan de A-400-M, werd op 20 juni in de schoot van Flabel overeengekomen dat de Vlaamse bedrijven op 52 tot 55 % van de return konden rekenen. De Vlaamse minister van Economie, Dirk Van Mechelen, had ermee gedreigd het samenwerkingsakkoord over de prefinanciering van de bouw van de A-380, de 'superjumbo' van Airbus, niet goed te keuren indien er geen billijke regionale verdeling van de A-400-M-bestellingen zou komen.
Op 25 juni besliste de ministerraad samen met Frankrijk, Italië en Spanje deel te nemen aan het Helios-2-programma, voor de bouw, lancering en exploitatie van twee optische satellieten voor militaire spionage. België zou 2,5 % of 75 miljoen euro van de kosten dragen.
De regering besliste op 30 november aan te sluiten bij een Nederlands programma met het oog op de modernisering van de mijnenjagers van de zeemacht, waardoor de kostprijs (80 miljoen euro) met 20 miljoen euro kon worden verminderd.

Naar aanleiding van de deelname van enkele parlementsleden aan een actie tegen de (vermoede) aanwezigheid van kernwapens op de luchtmachtbasis van Kleine-Brogel zei premier Verhofstadt op 19 april in de Senaat dat België niet van plan was de in Navo-verband gemaakte afspraken unilateraal op te zeggen. Hij maakte daarmee duidelijk dat een verwijdering van de kernkoppen uit Kleine-Brogel niet aan de orde was. De premier deelde nog mee dat twee fractieleiders van de meerderheid waren ingegaan op zijn aanbod, eind 1999, om hen, onder inachtneming van de zwijgplicht, in te lichten over de eventuele aanwezigheid van kernwapens in België. Hij noemde geen namen, maar vermoedelijk betrof het twee liberale fractievoorzitters.

VIII. Overige gebeurtenissen en ontwikkelingen

Regering – Bij koninklijk besluit van 19 januari 2001 werd Freddy Willockx (SP/SP.A), die burgemeester van Sint-Niklaas was geworden, ontheven uit zijn functie als regeringscommissaris 'belast met de dioxineproblematiek en de coördinatie inzake de toepassing van Europese richtlijnen'. Bij koninklijk besluit van eveneens 19 januari 2001 werd zijn partijgenote Greet Van Gool, die werkzaam

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

was op het kabinet van minister van Sociale Zaken en Pensioenen Vandenbroucke, benoemd tot regeringscommissaris, toegevoegd aan de minister van Sociale Zaken en Pensioenen. Zij werd ermee belast 'de sociale zekerheid om te bouwen tot een hedendaagse en klantvriendelijke sociale bescherming voor alle burgers van dit land, en het statuut van de vrijwilliger op punt te stellen'.
Vooruitlopend op de regionalisering van het landbouwbeleid per 1 januari 2002 en ingevolge de daarmee samenhangende uitbreiding van de Vlaamse regering[31], nam Jaak Gabriëls (VLD) op 10 juli ontslag als federaal minister van Landbouw en Middenstand. Om de grondwettelijk opgelegde taalpariteit in de federale ministerraad te herstellen, werd Annemie Neyts, die 'staatssecretaris toegevoegd aan de minister van Buitenlandse Zaken' was, bij koninklijk besluit van 10 juli 2001 benoemd tot 'minister toegevoegd aan de minister van Buitenlandse Zaken'. Zij werd tevens belast met Landbouw, tot het ministerie ingevolge de regionalisering van het landbouwbeleid zou worden opgeheven. Minister van Telecommunicatie en Overheidsbedrijven en Participaties Rik Daems kreeg bij hetzelfde besluit ook de bevoegdheid voor Middenstand.
Enige commotie veroorzaakten de uitlatingen van Noël Slangen, de communicatieadviseur van premier Verhofstadt, over minister van Justitie Verwilghen in *Het Laatste Nieuws* van 24 november. Slangen zei over Verwilghen : «Geen slechte mens, hoor, en hij bedoelt het heel goed, maar hij heeft moeite met de dingen die zich in de politieke keuken afspelen. Hij kan veel, maar hij is geen politicus». Bij de VLD werd wrevelig gereageerd, maar premier Verhofstadt zei dat Slangen een externe medewerker was, «die een eigen mening mag verkondigen»[32]. Verwilghen zei op 27 november tegenover de VRT-radio dat «de mythe-Slangen zichzelf doorprikt heeft», vroeg zich af of Slangen op post kon blijven bij de premier en eiste excuses. Nog dezelfde dag stuurde Slangen een brief naar Verwilghen om zich te excuseren. Verhofstadt, die op 30 november in de Kamer over het incident werd geïnterpelleerd, zei dat Slangen enkele «ongelukkige uitspraken» had gedaan, die hij nadien gecorrigeerd heeft.

Parlement – De Senaat besliste op 22 november, in navolging van de Kamer, zijn commissievergaderingen in principe in het openbaar te houden.

Koninklijk Huis – Op 25 oktober werd in het Erasmusziekenhuis in Anderlecht prinses Elisabeth Thérèse Marie Helène geboren, het eerste kind van kroonprins Filip en prinses Mathilde. Elisabeth komt als tweede in aanmerking voor de troonopvolging, na haar vader. Het Paleis had op 7 mei meegedeeld dat Filip en Mathilde, die op 4 december 1999 in het huwelijk waren getreden, een baby verwachtten. Bij koninklijk besluit van 16 oktober 2001 werd de bepaling opgeheven in het KB van 10 september 1930, dat aan de oudste zoon van de hertog van

31 Zie in dit Jaarboek : M. DEWEERDT, 'Overzicht van het politieke gebeuren in Vlaanderen in 2001', pp. 325-361.

32 In antwoord op een schriftelijke vraag van Kamerlid Geert Bourgeois deelde premier Verhofstadt volgens krantenberichten (27 december) mee, dat Slangen op 1 september 2001 was aangeworven als expert met bijzondere opdracht in de beleidsraad van de FOD Kanselarij en Algemene Diensten. Volgens Bourgeois was hij derhalve in loondienst bij de premier en geen extern adviseur.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Brabant de titel 'graaf van Henegouwen' wordt verleend. Bij hetzelfde besluit werd de regel dat de vermoedelijke erfgenaam van de Kroon de titel 'hertog van Brabant' draagt vervangen door de bepaling dat de titel 'hertog van Brabant' of 'hertogin van Brabant' steeds wordt gedragen door de oudste zoon of dochter van de koning of, bij ontstentenis, de oudste zoon of oudste dochter van de oudste zoon of dochter van de koning. Ingevolge het KB van 2 december 1991 dragen alle nakomelingen in rechte lijn van de koning de titel 'prins(es) van België'.
Ingevolge de wet van 13 november 2001 tot wijziging van de wet van 7 mei 2000 [...] (*B.S.* 5 december 2001) kreeg prins Laurent, de jongste zoon van koning Albert II, op zijn beurt, met ingang van 1 juli 2001, een jaarlijkse (te indexeren) dotatie van 272.683 euro (11 miljoen frank). Naar aanleiding van de bespreking van het wetsontwerp gingen in de politieke wereld stemmen op om in het vervolg enkel nog de kroonprins en niet langer de andere kinderen van de koning een dotatie te geven. Een amendement in die zin van de senatoren Jean-Marie Dedecker (VLD) en Vincent Van Quickenborne (VU&ID/Spirit) werd goedgekeurd in de senaatscommissie voor Financiën maar, nadat er enige commotie over was ontstaan, nadien weer geschrapt. Wel werd beslist in de Senaat een werkgroep op te richten om de kwestie van de dotaties aan de leden van het Koninklijk Huis te onderzoeken. De Vlaamse regering beklemtoonde dat de dotatie die zij jaarlijks gaf aan het Koninklijk Instituut voor het duurzame beheer van de natuurlijke rijkdommen en de bevordering van de schone technologie (KINT), dat was opgericht om Laurent van een inkomen te voorzien, niet langer kon worden gebruikt om de prinsvoorzitter te vergoeden.
Op 15 november werd Koningsdag ('Het feest van de dynastie') niet alleen gevierd met het traditionele Te Deum, maar ook in het Paleis der Natie, waar 600 genodigden, van wie de helft 'gewone burgers', naar toespraken van de voorzitter van de Kamer en van de Senaat, en van premier Verhofstadt luisterden. De paars-groene meerderheid wilde met het initiatief duidelijk maken dat Kerk en Staat gescheiden zijn. De Nieuw-Vlaamse Alliantie deelde op Koningsdag mee een voorstel tot grondwetsherziening in te dienen om de koning zijn politieke bevoegdheden te ontnemen. De drie Vlaamse meerderheidspartijen (VLD, SP/SP.A en Agalev) zeiden akkoord te kunnen gaan met een louter protocollaire rol voor de koning, maar de PRL wees het idee resoluut van de hand.
Na een klacht van de Belgische regering en het Paleis verplichtte een rechtbank in Parijs op 18 oktober de uitgeverij Flammarion een rechtzetting in te lassen in het boek *Dossier pédophilie, le scandale de l'affaire Dutroux* van Jean Nicolas en Frédéric Lavachery. In het controversiële boek insinueren de auteurs dat koning Albert II in de jaren 1980 deelnam aan seksfuiven waarop minderjarigen aanwezig waren. Op 18 oktober deelde het Paleis mee dat koning Albert een villa bezit in Châteauneuf de Grasse, een jacht en een kapitaal van «nog geen 500 miljoen frank» (12,4 miljoen euro). Met de mededeling weerlegde het Paleis het bericht als zou de koning een persoonlijk fortuin van «nagenoeg tien miljard frank" hebben. Het Huis van koningin Fabiola ontkende diezelfde dag dat koning Boudewijn een vermogen van 12 miljard frank in Amerika zou hebben belegd. Een en ander was een reactie op de voorpublicatie in *Knack* van fragmenten uit het boek *Koning en onderkoning*.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Over de invloed van het Hof en de macht van Jacques van Ypersele de Strihou, van Gui Polspoel en Pol Van den Driessche.

In juni verschenen, gelijktijdig in het Nederlands en het Frans, de 'memoires' die koning Leopold III in het begin van de jaren 1980 had geschreven en waarvan prinses Lilian, de echtgenote van de in 1983 overleden vorst, beslist had tot de publicatie over te gaan. In *Kroongetuige. Over de grote gebeurtenissen tijdens mijn koningschap* zegt Leopold recht te willen doen aan de waarheid «omdat niet alle auteurs over de Koningskwestie onpartijdig zijn gebleven». Het boek bracht volgens historici weinig of geen nieuwe gegevens aan het licht.

Op 27 januari overleed in Genève op 94-jarige leeftijd prinses Marie-José van Savoie, de (door haar huwelijk met kroonprins Umberto) voormalige koningin van Italië (1946) en het oudste lid van de Belgische koninklijke familie. Zij was de dochter van koning Albert I en de tante van koning Albert II.

Euthanasie – De verenigde senaatscommissies voor Justitie en voor Sociale Zaken zetten na het kerstreces de bespreking voort van de drie wetsvoorstellen over resp. euthanasie, palliatieve zorg en de oprichting van een evaluatiecommissie, die de zes meerderheidsfracties eind 1999 hadden ingediend en waarop zij in november 2000, na groeiende kritiek in de meeste fracties, amendementen hadden ingediend om onder meer euthanasie dan toch in de strafwet te houden[33].
Aan het einde van een twee dagen lange vergadering op Hertoginnedal keurden de commissies op 14 januari het cruciale artikel 3 van het euthanasievoorstel goed, dat ten aanzien van terminale en niet-terminale patiënten en artsen de voorwaarden opsomt waaronder euthanasie niet als een misdrijf wordt beschouwd. Naast de oppositie stemden twee senatoren van de meerderheid tegen en onthield er zich één.
Op 15 februari deelde Senaatsvoorzitter Armand De Decker mee, dat hij van zijn recht gebruik zou maken om de Raad van State advies te vragen over het euthanasievoorstel.
Op 20 maart keurden de twee senaatscommissies de wetsvoorstellen goed. Ook deze keer stemden twee Franstalige liberalen tegen het euthanasievoorstel. Ecolo-senator Galand onthield zich. Het voorstel over palliatieve zorg werd unaniem goedgekeurd.
In zijn advies (20 juni) zei de Raad van State dat het euthanasievoorstel niet strijdig was met het recht op leven dat door internationale verdragen wordt gewaarborgd. De Raad had wel opmerkingen over het vage onderscheid tussen euthanaserende medische handelingen en medische handelingen die in andere situaties worden verricht en in principe niet strafbaar zijn, en daardoor als «sluipweg» voor ongecontroleerde euthanasie zouden kunnen worden gebruikt. De Raad van State miste voorts een strafrechtelijke regeling voor medisch begeleide zelfdoding.
De Senaat keurde op 25 oktober, na een laatste amendementenslag van de christen-democraten, het wetsvoorstel over de palliatieve zorg unaniem en dat over

[33] De oprichting van een Federale Controle- en Evaluatiecommissie werd tijdens de parlementaire behandeling van de wetsvoorstellen opgenomen in het voorstel van euthanasiewet, waardoor het derde wetsvoorstel verviel.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

euthanasie met 44 stemmen voor, 22 tegen (onder wie drie van meerderheidsleden) en twee onthoudingen (van meerderheidsleden) goed. De bespreking in de Kamer zou begin 2002 van start gaan.

Joodse tegoeden – De wet van 20 december 2001 betreffende de schadeloosstelling van de leden van de Joodse Gemeenschap van België voor hun goederen die werden geplunderd of achtergelaten tijdens de oorlog 1940-1945 (*B.S.* 24 januari 2002) gaf joden van wie tussen 10 mei 1940 en 8 mei 1945 goederen werden afgenomen door de Duitse bezetter of die in deze periode bezittingen hebben moeten achterlaten, of hun nabestaanden tot de derde graad, de mogelijkheid gedurende een periode van twee jaar (eventueel te verlengen tot vier jaar), die zou ingaan op 19 maart 2002, bij de 'Commissie voor de schadeloosstelling van de leden van de Joodse Gemeenschap van België voor hun goederen die werden geplunderd of achtergelaten tijdens de oorlog 1940-1945' een aanvraag tot schadeloosstelling in te dienen. De schadevergoeding zou worden betaald door de Belgische Staat enerzijds en door de financiële instellingen en de banken anderzijds, die daartoe vrijwillig een som zouden storten op een bijzondere rekening bij de Nationale Bank. Het saldo van de bedragen zou na afloop van de vergoedingsperiode worden overgedragen aan een instelling van openbaar nut waarvan de sociale, culturele of religieuze opdracht tegemoetkomt aan de behoeften van de joodse gemeenschap, of aan een instelling die zich inzet voor de strijd tegen het racisme, de intolerantie en de schending van de mensenrechten.
De bij de wet van 15 januari 1999 opgerichte 'Studiecommissie betreffende het lot van de bezittingen van de leden van de joodse gemeenschap in België, geplunderd of achtergelaten tijdens de oorlog 1940-1945' was in haar eindrapport (19 juli 2001) tot de conclusie gekomen dat enkel bij de overheid, de verzekeringsmaatschappijen en de financiële instellingen, en in de kunst- en cultuursector niet-gerestitueerde joodse bezittingen te vinden waren. De commissie raamde de waarde daarvan, in franken van 1945, op 88,5 miljoen frank bij de banken, 10,9 miljoen frank in de verzekeringssector en 74,2 miljoen bij de Belgische Staat. In totaal ging het om 173,6 miljoen frank of, omgerekend in franken van 2001, 1,3 miljard frank of 32,3 miljoen euro. De kunst- en cultuurroof vergde nog nader onderzoek. De Studiecommissie had op dat ogenblik 331 werken geïdentificeerd.

Lumumbacommissie – De Kamer richtte op 24 februari een bijzondere commissie op om de omstandigheden te onderzoeken waarin Patrice Lumumba, de eerste regeringsleider van het onafhankelijk geworden Congo, begin 1961 werd vermoord. Aanleiding was de publicatie van het boek *De moord op Lumumba* (1999), waarin Ludo De Witte beweert dat de toenmalige regering-Eyskens de hand had in de moord. De commissie verhoorde tientallen getuigen. Op haar verzoek deed het gerecht huiszoekingen bij enkele betrokkenen die weigerden hun archief ter beschikking te stellen, onder anderen kolonel Guy Weber, een vertrouwensman van koning Leopold III en militair adviseur van Tshombe. Ze werd bijgestaan door vier historici, die in niet eerder onderzochte documenten (onder meer in het archief van het Koninklijk Paleis) nieuwe informatie vonden over het Belgische beleid ten aanzien van Congo in de periode vóór en na de onafhankelijkheidsverlening.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

In haar verslag (16 november) kwam de commissie tot het besluit dat, «met de normen inzake publieke moraal van vandaag en zonder te treden in toenmalige persoonlijke morele afwegingen», «(...) sommige Belgische regeringsleden en andere Belgische actoren een morele verantwoordelijkheid dragen in de omstandigheden die tot de dood van Lumumba» hebben geleid. De commissie zei dat er geen bewijzen zijn van de rechtstreekse betrokkenheid van de Belgische overheid bij de moord op de afgezette premier, maar dat de fysieke integriteit van Lumumba geen zorg was van de Belgische regering en dat zij, en in het bijzonder minister van Afrikaanse Zaken Harold d'Aspremont Lynden, zodoende een gebrek aan voorzorg en een gemis aan respect voor de rechtsstaat aan de dag had gelegd.
De commissie kon ook onenigheid over de Congo-politiek vaststellen tussen koning Boudewijn en de regering-Eyskens, die er in bepaalde gevallen toe geleid heeft dat de koning, in strijd met de grondwet, «eigen handelingen heeft gesteld» en belangrijke informatie, onder meer een aanwijzing in een brief van Weber dat het leven van Lumumba in gevaar was, niet heeft doorgegeven aan de regering. Volgens commissievoorzitter Geert Versnick (VLD) behoort koning Boudewijn evenwel niet tot de personen die mede moreel verantwoordelijk zijn voor de dood van Lumumba.

De Post – De regering benoemde op 21 december Johnny Thijs tot gedelegeerd bestuurder van de Belgian Post Group (De Post). Hij kwam in de plaats van Frans Rombouts, die ontslagen werd nadat in twee audits was gewezen op een achterstand bij de modernisering, problemen met de filialen van De Post (inzonderheid de Bank van De Post) en de financiële rapportering, en een verslechterende dienstverlening. De kritiek was losgekomen nadat Rombouts begin november had voorgesteld de activiteiten van de vijf sorteercentra (Antwerpen, Brussel, Charleroi, Gent en Luik) naar drie nieuw te bouwen centra (tussen Antwerpen en Gent, in het Brusselse en rond Namen) over te brengen – wat een scherpe reactie had uitgelokt van PS-vice-premier Onkelinx – en op 14 november had gezegd dat op termijn 400 onrendabele postkantoren (van de 1.350) gesloten zouden moeten worden. Een en ander had tot stakingsacties bij De Post geleid.Tegelijk met de aanstelling van Thijs besliste de regering dat de gedelegeerd bestuurder zou worden omringd door een directiecomité, dat alle belangrijke beslissingen collegiaal zou nemen. Waarnemers zagen daarin een middel om de greep van de politiek op De Post te versterken. PS-voorzitter Di Rupo had op 17 december op een persconferentie onomwonden gepleit voor een inperking van de autonomie van de overheidsbedrijven en daarover een wetgevend initiatief aangekondigd.

Sociaal-economische enquête – Eind september begon een 'Algemene socio-economische enquête 2001' waarmee het Nationaal Instituut voor de Statistiek in opdracht van de rijksoverheid relevante demografische, sociale en economische beleidsinformatie wenste te verzamelen. De 'Enquête 2001' was de opvolger van de (tienjaarlijkse) volks- en woningtelling die sinds 1848 werd gehouden, het laatst in 1991. Het was de laatste exhaustieve enquête. Op grond van de resultaten zou het NIS gegevensbanken samenstellen die actueel zouden worden gehouden en, samen

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

met het Rijksregister en de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid, beleidsrelevante informatie zou bevatten.
De Commissie voor de Bescherming van de Persoonlijke Levenssfeer vroeg, naar aanleiding van enkele klachten, minister van Economie Picqué op 8 oktober verduidelijking over sommige vragen. Ingaande op de suggestie van de commissie, besliste Picqué de uiterste datum voor het terugsturen van de enquêteformulieren te verschuiven van 22 oktober naar 1 december. In november kregen alle Belgen een brief in de bus met meer informatie over het doel en de werkwijze van de enquête.

BSE, MKZ en dioxinecrisis – De uitbreiding van BSE (bovine spongiforme encefalopathie) of gekke- of dollekoeienziekte die zich in december 2000 in diverse Europese landen had voorgedaan, bezorgde in de eerste maanden van 2001 ook de Belgische overheid verdere kopzorgen. Ingevolge de BSE-crisis daalde de consumptie van rundvlees met een kwart. In afwachting van een definitieve regeling, kwamen de federale regering en de gewestregeringen op 11 januari overeen dat de gewesten de kosten zouden prefinancieren van de verwerking van het slachtafval dat ingevolge een beslissing van de Europese Commissie niet meer, in de vorm van dierenmeel, in veevoeder mocht worden verwerkt. Later zetten de drie gewesten de prefinanciering om in financiering. Op 21 juni sloot de rundvleessector een akkoord om de kosten van de afvalverwerking door te rekenen aan de consument. De federale overheid nam voor het jaar 2001 de kosten van de verplichte BSE-tests op alle runderen van meer dan 30 maanden voor haar rekening, maar ook die zouden vanaf 2002 via de slachthuizen worden doorgerekend aan de consument. Op 11 mei maakte de regering 60 miljoen euro (2,4 miljard frank) vrij om 80 % van het inkomensverlies van de landbouwers als gevolg van de BSE-crisis te compenseren. In het verslagjaar werden 46 BSE-gevallen vastgesteld; telkens werden alle runderen op het betrokken bedrijf vernietigd.
De federale regering nam in februari-maart drastische maatregelen om te vermijden dat de epidemie van mond- en klauwzeer die in Groot-Brittannië was uitgebroken, naar België zou overslaan. Er werd een transportverbod afgekondigd en de veemarkten gingen een week dicht. Nadat in Nederland MKZ was uitgebroken, werden er strenge grenscontroles ingevoerd. De maatregelen hadden resultaat, want België bleef vrij van MKZ.
Uit het eindverslag dat minister van Volksgezondheid Aelvoet op 21 december voorlegde aan de ministerraad, bleek dat de afwikkeling van de dioxinecrisis van 1999-2000 de federale overheid 180,67 miljoen euro (7,29 miljard frank) had gekost, minder dan de helft van wat eerst was geraamd. Dat kwam vooral omdat van de 3.639 dossiers die betrekking hadden op schade van buitenlandse bedrijven, er 2.563 geweigerd werden.

Agusta-Dassaultaffaire – In de nasleep van de Agusta-Dassault-smeergeldaffaire verwees de raadkamer van Brussel op 21 mei voormalig nationaal secretaris Carla Galle van de SP, gewezen SP-penningmeester Etienne Mangé en twee van hun toenmalige medewerkers, Guido Triest en Guido Van Biesen, naar de correctionele rechtbank. Zij werden verdacht van schriftvervalsing, vervalsing van de boekhou-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

ding en witwaspraktijken bij het gebruik van het Agusta-geld. Galle en Van Biesen tekenden beroep aan, maar de kamer van inbeschuldigingstelling bevestigde op 9 oktober de beschikking van de raadkamer. Tegen het arrest tekenden beiden cassatieberoep aan. In afwachting van een uitspraak werd de behandeling van de zaak voor de correctionele rechtbank uitgesteld.
Op 12 juli stemde de Kamer van Volksvertegenwoordigers in met de opheffing van de parlementaire onschendbaarheid van Patrick Moriau (PS). Hij werd, samen met bedrijfsrevisor Fernand Detaille, door het gerecht van Luik verdacht van schriftvervalsing en witwasserij bij het gebruik van Dassault-smeergeld.

Cools-affaire – De raadkamer van Luik besliste op 10 december oud-minister Alain Van der Biest en acht andere verdachten van de moord (18 juli 1991) op PS-topman André Cools naar de kamer van inbeschuldigingstelling te verwijzen, die diende te beslissen of de negen verdachten voor het assisenhof terecht zouden moeten staan. De raadkamer beval hun onmiddellijke aanhouding. Zes van hen werden aangehouden of boden zich bij het gerecht aan, maar de kamer van inbeschuldigingstelling liet hen na enkele dagen voorlopig vrij.

Dutroux-affaire – De kamer van inbeschuldigingstelling van Luik beval onderzoeksrechter Jacques Langlois van Neufchâteau op 22 oktober het onderzoek tegen Marc Dutroux en zijn handlangers, die verdacht werden van de ontvoering en moord op enkele meisjes, tegen eind 2001 af te sluiten. De kamer had op verzoek van het parket-generaal van Luik het al vijf jaar durende onderzoek geëvalueerd naar aanleiding van een conflict tussen Langlois en procureur Michel Bourlet, die ervan overtuigd was dat Dutroux deel uitmaakte van een netwerk van kinderontvoerders en wilde dat Langlois zijn onderzoek voortzette. Volgens de kamer van inbeschuldigingstelling kon Bourlet los van het Dutroux-onderzoek verder speuren naar het bestaan van een netwerk.

Bende van Nijvel – De raadkamer van Charleroi stelde op 30 mei Philippe De Staercke, de enige verdachte van de moordende overvallen uit de periode 1982-1985 die werden toegeschreven aan de zgn. Bende van Nijvel, buiten vervolging. Het gerecht had na achttien jaar onderzoek geen aanwijzingen gevonden dat de Bende-leden tot het 'klassieke' gangstermilieu behoorden. Het onderzoek van het extreem-rechtse terroristische spoor werd voortgezet. Minister van Justitie Verwilghen stelde een wetgevend initiatief in het vooruitzicht om te voorkomen dat de misdrijven die aan de Bende van Nijvel werden toegeschreven, zouden verjaren.

IX. De evolutie in de politieke partijen

Volksunie [34] – De richtingenstrijd in de Volksunie tussen de groep rond voorzitter Geert Bourgeois, die het Vlaams-nationalistische profiel van de partij wilde

[34] Voor een uitvoerig overzicht van de ontwikkelingen in de Volksunie, zie in dit Jaarboek : J. NOPPE en B. WAUTERS, 'Het uiteenvallen van de Volksunie en de opkomst van de N-VA en Spirit : een chronologisch en morfologisch overzicht (juni 1999 – juli 2002)', pp. 397-471.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

versterken en afwijzend stond tegenover de alliantie met de vernieuwingsbeweging ID21, en de groep rond de oud-voorzitters Bert Anciaux en Patrik Vankrunkelsven, die het Vlaams-nationalisme te schraal vond als partijgrondslag en met een breder, links-liberaal maatschappelijk project kiezers wenste te mobiliseren, in overleg en/of samenwerking met andere partijen, die bijgelegd leek met de unanieme goedkeuring door het partijbestuur van een beginselverklaring (16 november 2000), laaide begin 2001 weer op naar aanleiding van de omzetting van het Lambermontakkoord over de verdere staatshervorming in wetteksten.
Hoewel zij het Lambermontakkoord aanvankelijk hadden goedgekeurd, waren Bourgeois en zijn medestanders van de Oranjehofgroep[35], onder wie de Kamerleden Frieda Brepoels, Danny Pieters en Karel Van Hoorebeke, zich gaandeweg kritischer gaan opstellen tegenover het akkoord, dat volgens hen onevenwichtig was en onvoldoende beantwoordde aan het partijprogramma en het institutionele hoofdstuk van het Vlaamse regeerakkoord dat het partijcongres in juli 1999 had goedgekeurd. De twee ontwerpen van bijzondere wet, waarmee de VU-onderhandelaars Anciaux en Vankrunkelsven op 23 januari hadden ingestemd, waren volgens hen op verscheidene punten een stap achteruit ten opzichte van het Lambermontakkoord.
Het partijbestuur, waarin de groep-Anciaux-Vankrunkelsven de meerderheid had, keurde op 24 januari de twee wetsontwerpen voorwaardelijk goed. Vijf van de acht Kamerleden (Bourgeois, Brepoels, Pieters en Van Hoorebeke, maar ook Fons Borginon) stemden tegen. Bourgeois riep op 25 januari de partijraad bijeen om de Lambermont-wetsontwerpen te beoordelen en kondigde aan zijn voorzittersmandaat aan de beslissing van de partijraad te verbinden.
Op 26 januari kwam, in afwezigheid van Bourgeois, het partijbestuur bijeen om de toestand te analyseren en de vergadering van de partijraad voor te bereiden. Kopstukken van de Volksunie hadden intussen scherpe kritiek geformuleerd op het «eigenzinnige» handelen van de partijvoorzitter. Minister (in de Vlaamse regering) Johan Sauwens zei dat de positie van Bourgeois «moeilijk» en zelfs «onhoudbaar» was geworden. Tijdens de vergadering deelde Bourgeois, eerst in een telefoongesprek met Borginon en nadien per fax, mee «dat het én voor de partij én voor mezelf beter is dat ik ontslag neem als voorzitter van de VU». Hij zei de partijraad niet voor een verscheurende keuze te willen plaatsen, omdat de raad zich wel over het Lambermontakkoord kon uitspreken, maar niet over het partijvoorzitterschap.
Op 29 januari meldde *De Morgen* dat Bourgeois al twee weken eerder had willen opstappen, nadat het partijbestuur ermee had ingestemd dat Vlaams parlementslid Sven Gatz (per 28 januari) woordvoerder, dit wil zeggen : voorzitter, zou worden van ID21. Bourgeois zei dat dit maar een van de zaken was waarin hij in het partijbestuur in de minderheid was gesteld. De «belasterende uitspraken» van 26 januari hadden voor hem de deur dicht gedaan.

[35] Genoemd naar het restaurant in Gent waar de groep op 18 augustus 1999 een eerste keer bijeenkwam. Bourgeois en enkele anderen hadden zich op het congres tegen de deelname van de VU aan de Vlaamse regering verzet. De groep beoogde het Vlaams-nationale erfgoed binnen de partij te verdedigen.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De ondervoorzitters Borginon en Geert Lambert namen tijdelijk de leiding van de partij op zich. Op de vergadering van de partijraad van 30 januari kwam de breuklijn in de Volksunie duidelijk aan de oppervlakte : een resolutie waarin de Lambermont-wetsontwerpen voorwaardelijk werden goedgekeurd, werd in een geheime stemming met 69 tegen 61 stemmen verworpen[36]. Na de bijeenkomst in het Brusselse Congressenpaleis vielen er harde woorden. De meeste waarnemers gingen er van uit dat de breuk niet meer te herstellen was en de partij zou uiteenvallen.

Om het klimaat niet verder te laten verzieken, besliste het partijbestuur op 5 februari dat er geen verklaringen meer zouden worden afgelegd. De reguliere vergadering van de partijraad van 10 februari, waarop de opvolging van Bourgeois en de toekomst van de partij ter sprake zouden komen, werd uitgesteld. Borginon, die een uitgebreide informatieronde hield, beklemtoonde dat een ruime 'middengroep' trouw wilde blijven aan het gedachtegoed van de Volksunie en pleitte voor verzoening tussen beide rivaliserende facties. Vertegenwoordigers van de twee facties pleegden intussen overleg over een scheiding.

Op 10 februari kwamen in Sint-Niklaas de voorzitters en secretarissen van de arrondissementele afdelingen bijeen. Zij riepen de protagonisten op de rijen te sluiten. Nadien vergaderde de partijtop, maar dat gesprek leverde niets op.

Op 19 februari wees de partijraad, met 101 stemmen voor en 23 onthoudingen, Borginon tot interim-voorzitter aan. Een meerderheid van de partijraad, maar niet de statutair vereiste tweederde meerderheid, was er voorstander van pas na de zomervakantie voorzittersverkiezingen te houden, zoals de groep-Anciaux had voorgesteld. De kwestie werd doorgeschoven naar de partijraadsvergadering van 10 maart. De leden van de partijraad werden opgeroepen bij de statutencommissie voorstellen in te dienen voor het tijdschema en de procedure voor de interne verkiezingen.

De partijraad aanvaardde op 10 maart, met de vereiste tweederde meerderheid, het compromisvoorstel van Borginon om in september of oktober een voorzitter en twee ondervoorzitters als 'team' rechtstreeks door de leden te laten verkiezen, en het partijbestuur door een bijzonder congres te laten aanwijzen. De partijraad keurde, met een gewone meerderheid, ook een protocol goed over de samenwerking tussen VU en ID21. Het bepaalde onder meer dat het lidmaatschap van het ID21-bestuur niet verenigbaar was met dat van het VU-partijbestuur. Gatz kon daardoor geen lid blijven van het VU-partijbestuur.

Nadat de partijraad op 2 mei het Lambermontakkoord in zijn geheel met een kleine meerderheid had goedgekeurd, liepen de spanningen tussen de rivaliserende facties verder op. In de pers werd volop gespeculeerd over de aansluiting van de groep-Anciaux-Vankrunkelsven bij de VLD of de SP.

Bovenop de problemen rond het Lambermontakkoord stelde de crisis in de Vlaamse regeringscoalitie over de aanwezigheid van minister Sauwens op een bijeenkomst van het Sint-Maartensfonds de alliantie tussen VU en ID21 zwaar op

[36] Voor de verdere houding van de Volksunie inzake de staatshervorming, zie in dit Jaarboek : M. DEWEERDT, 'Kroniek van de vijfde staatshervorming', pp. 363-395.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

de proef[37]. Al op 9 mei, nadat de ID-parlementsleden hun vertrouwen in Sauwens hadden opgezegd, viel waarnemend VU-voorzitter Borginon scherp uit naar ID21. Op 10 mei verklaarde hij dat het uitgesloten was dat de Volksunie en ID21 nog samen naar de kiezer zouden trekken. Op 14 mei spraken Borginon en Gatz af de alliantie te ontbinden; VU en ID21 zouden enkel nog in de Senaat en het Vlaams Parlement als 'technische fractie' samenwerken[38].
De Financieel-Economische Tijd meldde op 12 mei dat de Oranjehofgroep aan de oprichting van een 'democratische Vlaams-nationale beweging' werkte, die naar analogie met ID21 invloed wilde uitoefenen op de koers van de Volksunie.
Op 14 mei besliste het partijbestuur snel een einde te maken aan de richtingenstrijd en de «complete anarchie». Borginon zou op 19 mei aan de partijraad een «zelfstandig centrum-links project» voorleggen, waaraan hij en het partijbestuur zijn lot verbonden. Het leek de bedoeling te zijn dat de groep-Bourgeois de tekst zou afwijzen en zich aldus buiten de partij zou plaatsen. Bourgeois sloot niet uit in dat geval een congres bijeen te roepen.
Op 15 mei stelden Anciaux, Vankrunkelsven, Paul Van Grembergen en een groep federale en Vlaamse parlementsleden het manifest 'De toekomst van de VU in de 21ste eeuw. Heimwee naar de toekomst' voor, waarin scherpe kritiek werd geuit op de groep-Bourgeois. Op een persconferentie waarop zij het manifest voorstelden, zeiden Anciaux c.s. niet langer te willen meewerken aan de «zelfdestructie» van de Volksunie en uiteen te willen gaan.
Het partijbestuur, waarop de vertegenwoordigers groep-Bourgeois al verscheidene weken niet meer aanwezig waren, raakte het op 15 mei niet eens over de tekst van de beginselverklaring die aan de partijraad zou worden voorgelegd. Borginon stelde op 19 mei een eigen tekst voor, die met 87 stemmen voor, 60 tegen en 4 onthoudingen werd goedgekeurd. In de tekst kreeg het partijbestuur het vertrouwen om een ledencongres voor te bereiden «waarin een radicale en grondige vernieuwing van het Vlaams-nationalisme centraal staat en maatschappelijk een sociaal vooruitstrevende, progressieve en gemeenschapsgerichte koers wordt uitgetekend». De alliantie met ID21 werd beëindigd, maar de parlementsleden zouden een technische fractie blijven vormen. De fracties in Kamer en Senaat kregen de opdracht de beslissing van de partijraad van 2 mei over de goedkeuring van het Lambermontakkoord te respecteren. Op 6 juni stemden de vier Kamerleden van de groep-Bourgeois niettemin tegen het ontwerp van bijzondere wet dat de financiële aspecten van het Lambermontakkoord regelde.
Op 9 juni besliste de partijraad dat het ledencongres op 15 september zou bijeenkomen.
Op 19 juni meldde *De Financieel-Economische Tijd* dat telkens drie kopstukken van de twee rivaliserende vleugels op 16 juni waren bijeengekomen om over een scheiding te onderhandelen. De zes hadden daarover op 19 juni een gesprek met het dagelijks bestuur van de partij, tijdens hetwelk Borginon akte nam van het scheidingsvoorstel. Het partijbestuur kwam op 21 juni tot de vaststelling dat het onmogelijk was met de verschillende groepen in de partij naar de volgende

[37] Voor de zaak-Sauwens, zie in dit Jaarboek : M. DEWEERDT, 'Overzicht van het Vlaamse politiek gebeuren in 2001', pp. 325-361.
[38] In de Kamer had ID21 geen vertegenwoordigers.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

verkiezingen te gaan. Het besliste een ledencongres op 15 september te laten kiezen tussen twee of drie projecten. De partijraad stemde op 22 juni met 58 % van de stemmen in met de vaststelling van het partijbestuur, maar de raad besliste de leden niet op een congres te raadplegen, maar door middel van een schriftelijke enquête.
De partijraad stelde op 4 juli het reglement van de ledenraadpleging vast. Tot 16 juli konden projecten worden ingediend. Het project dat de ledenraadpleging zou winnen, zou de vzw Volksunie, het grootste deel van het patrimonium en ten minste de helft van de middelen uit de partijfinanciering krijgen en de Volksunie kunnen voortzetten. Om de partijnaam te behouden, werd als voorwaarde gesteld dat de groep 60 % van de stemmen zou krijgen wanneer twee projecten en 50 % wanneer er drie projecten waren ingediend. Alle parlementsleden engageerden zich om tot het einde van de legislatuur lid te blijven van de VU&ID-fracties.
In de schriftelijke raadpleging kregen de 15.927 partijleden tussen 20 augustus en 14 september de keuze tussen drie projecten : 'Vlaams-Nationaal', met als hoofdindiener Geert Bourgeois, 'De Toekomstgroep', met als hoofdindiener Paul Van Grembergen en 'Niet Splitsen', de zogenaamde middengroep, met als hoofdindiener Johan Sauwens. De uitslag werd op 15 september bekendgemaakt. Aan de raadpleging hadden 9.801 leden deelgenomen. 'Vlaams-Nationaal' won het 'referendum' met 47,2 % van de stemmen, niet voldoende dus om de partijnaam te behouden. 'Niet Splitsen' kreeg 30,2 % van de stemmen, 'De Toekomstgroep' 22,6 %.
Op 13 oktober besliste de groep 'Vlaams-Nationaal' als Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA) de VU voort te zetten. De partij kwam op voor een onafhankelijk Vlaanderen als lidstaat van de Europese Unie en beklemtoonde de noodzaak van gemeenschapsvorming als antwoord op de groeiende individualisering. Geert Bourgeois werd als waarnemend voorzitter aangesteld.
Op 10 november stichtten De Toekomstgroep en ID21 op een congres in Antwerpen de partij Spirit, met als 'ondertitel' : Vrije democraten, Vlaams, Europees, mondiaal[39]. Het letterwoord Spirit staat voor sociaal, progressief, internationaal, regionalistisch, integraal-democratisch en toekomstgericht. De partij noemde zich 'post-Belgisch' en sociaal of links liberaal, maar het begrip 'links liberalisme' werd uit de ontwerpbeginselverklaring geschrapt. Op het congres werd Kamerlid Annemie Van de Casteele, als enige kandidaat, met 97,8 % van de stemmen tot voorzitter verkozen. Vóór het congres was in de media gespeculeerd over een toenadering tot de VLD, maar op het congres beklemtoonde de partijtop de onafhankelijkheid van Spirit, al werd de deur voor samenwerking met een andere partij «op basis van inhoud» op een kier gelaten.
De 'middengroep' voerde na de ledenraadpleging gesprekken met de twee andere groepen, maar stelde vast dat geen van beide bereid was met haar wensen en verwachtingen rekening te houden. Op 5 oktober beslisten de dragers van het project 'Niet Splitsen' hun aanhangers de vrijheid te laten bij een van de nieuwe partijen aan te sluiten. Sommigen kozen voor de N-VA, anderen voor Spirit. Een

[39] Na een rondvraag bij haar bijna 800 'partners' had de vernieuwingsbeweging ID21 op 27 september beslist zich op te heffen en samen met De Toekomstgroep aan een nieuw politiek project te werken.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

prominente uitzondering was oud-minister Johan Sauwens, die op 20 december aankondigde naar de christen-democratische CD&V over te stappen.

CVP/CD&V – CDV (Christen-democratische Vernieuwing), de beweging van 'verruimers' en 'vernieuwers' rond oud-CVP-voorzitter Johan Van Hecke deelde op 27 februari mee dat ze, op verzoek van CVP-voorzitter Stefaan De Clerck, als «toekomstgerichte bijenkorf» in de CVP zou fungeren. CDV wilde tegelijk «waakhond over de vernieuwing» en «denktank over de toekomst van de vernieuwde christen-democratie» zijn. Volgens Van Hecke was de «oude CVP leeg geregeerd» en was het tijd voor een radicale christen-democratische vernieuwing. Hij stelde voor de partij in te bedden in een bredere beweging, onder een neutrale verzamelnaam als Forum of Fides.
Op 14 mei stelde de CVP haar nieuwe politieke project voor, in de vorm van de synthesetekst 'Elke mens telt', een opdrachtverklaring en een reorganisatieplan. De vernieuwingsvoorstellen werden in de loop van de daaropvolgende weken besproken in de lokale afdelingen en andere partijgeledingen, met het oog op het congres dat de partij in september zou houden.
In mei-juni kwam er in de partij kritiek los op het vernieuwingsproces. Een groep jongere kaderleden, de zogenaamde Yanko-groep, zei dat de vernieuwing te traag en te aarzelend verliep en dat de 'oude garde' van gewezen ministers er te veel haar stempel trachtte op te drukken. Oud-voorzitter Van Hecke en zijn CDV dreigden ermee uit de partij te stappen als de CVP een 'ethisch-conservatieve' partij zou worden.
CVP-voorzitter De Clerck, die op 9 juni een CDV-bijeenkomst bijwoonde, zei op 10 juni op de VTM-televisie blij te zijn met de open manier waarop het inhoudelijke debat in de partij gevoerd werd. In een interview met de VRT-radio, diezelfde dag, dreigde De Clerck ermee op te stappen als hij op het vernieuwingscongres niet zou worden gevolgd.
Op 11 juni, na de vergadering van het partijbureau, zei De Clerck «op unaniem verzoek van alle leden van het bureau» van dat voornemen terug te komen. Hij zei dat hij zijn voorzitterstermijn, die tot eind oktober 2002 liep, zou uitdoen. De Clerck formuleerde namens het partijbureau scherpe kritiek op Van Hecke, die verweten werd nauwelijks deel te nemen aan de CVP-vergaderingen en het inhoudelijke debat tot een personenkwestie te versmallen.
Op 22 juni deelde De Clerck mee dat hij ontslag nam als Kamerlid, om meer tijd te hebben voor het partijvoorzitterschap en het burgemeesterschap van Kortrijk. Bij zijn aanstelling tot burgemeester had hij aangekondigd een van de drie mandaten te laten vallen.
De Morgen meldde op 4 augustus dat C&V, van 'Christen-democratisch en Vlaams', waarschijnlijk de nieuwe naam van de CVP zou worden. De Clerck zei dat er nog vijf andere mogelijke namen waren. Om verdere perslekken te voorkomen, kondigde hij op 3 september aan dat de CVP zich op haar vernieuwingscongres zou omdopen tot CD&V, als afkorting van 'Christen-democratisch en Vlaams'. Oorspronkelijk was het de bedoeling de nieuwe naam op het congres bekend te maken.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Op 8 september schreef *De Morgen*, op grond van anonieme getuigenissen, dat er in de CVP een «guerrilla» tegen De Clerck werd gevoerd, die geleid zou worden door Eric en Herman Van Rompuy en Hugo Vandenberghe. In het VRT-programma *De zevende dag* (9 september) zei De Clerck dat hij de weerstand tegen de vernieuwingsbeweging had onderschat en vroeg hij nogmaals een duidelijk mandaat van het congres voor de partijvernieuwing.
Intussen had De Clerck, nadat er vanuit de basis kritiek was gekomen op het theoretische en abstracte karakter van de synthesetekst 'Elke mens telt', een congrescommissie onder leiding van Wouter Beke de opdracht gegeven de twee kernbegrippen 'verbondenheid' en 'zekerheid' toe te passen op elf 'speerpuntdomeinen', onder meer ondernemerschap, onderwijs, mobiliteit, samenlevingsvormen, justitie, armoede en Vlaanderen. De commissie formuleerde een tweehonderdtal concrete beleidsvoorstellen, die besproken werden in de parlementsfracties en het partijbureau en op 4 september door het partijbestuur goedgekeurd werden. Drie voorstellen waarover onenigheid bestond, werden doorverwezen naar het congres : het homohuwelijk, het migrantenstemrecht en het confederale staatsmodel.
Op het congres van 28-29 september in Kortrijk stemde een meerderheid van de congresleden ermee in het huwelijk open te stellen voor partners van hetzelfde geslacht; het partijbestuur had de voorkeur gegeven aan het 'geregistreerd partnerschap' voor homoparen. Tegen het partijbestuur in, noemde het congres het voorgestelde model voor de Belgische staatsstructuur, waarin het zwaartepunt op de deelstaten Vlaanderen en Wallonië ligt, 'confederaal'; het partijbestuur had dat woord willen vermijden, omdat het naar separatisme zou verwijzen. Het congres wees het migrantenstemrecht af en zei dat de politieke rechten van allochtonen gekoppeld moeten blijven aan de verkrijging van de Belgische nationaliteit.
Met een applausstemming bekrachtigde het congres het beginselprogram 'Elke mens telt' en de 'Opdrachtverklaring' waarin de christen-democraten zeggen een «geëngageerde waardenpartij» te willen zijn die «meer menselijke zekerheid tot stand brengt en die radicaal kiest voor de democratie van verbondenheid».
Het congres reorganiseerde voorts, via een statutenwijziging, de partijstructuur. Het partijbestuur werd vervangen door een algemene vergadering, die tussen de partijcongressen in de politieke partijlijn bepaalt. In de plaats van het partijbureau kwam er een politiek bestuur, dat de politieke standpunten van de partij vaststelt. Een toezichtsraad oefent in naam van de algemene vergadering toezicht uit op de organisatorische werking en de financiën van de partij. Het management van de partij kwam in handen van een directiecomité, dat bestaat uit de partijvoorzitter, de fractieleiders, de algemeen secretaris en de directeur van de studiedienst.
Ten slotte ging het congres akkoord met de verandering van de partijnaam CVP in CD&V. De perscommentatoren waren unaniem van oordeel dat voorzitter De Clerck versterkt uit het vernieuwingscongres was gekomen.

Enkele weken na het congres, op 18 oktober, zei Kamerlid Karel Pinxten in interviews met *De Standaard* en *Het Belang van Limburg/Gazet van Antwerpen* dat CD&V en VLD het best zouden opgaan in een brede volkspartij met een christendemocratische en een liberale poot. Hij zei dat door de partijpolitieke versnippe-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

ring geen enkele Vlaamse partij opgewassen was tegen de PS, en dat de invloed van de standen de modernisering van de CD&V bemoeilijkte. CD&V-voorzitter De Clerck wees het voorstel resoluut af. VLD-voorzitter De Gucht zei aan *De Morgen* (19 oktober) dat de tijd rijp was om tot een herverkavelingsoperatie te komen. Hij zei dat hij signalen had gekregen uit verschillende hoeken in de CD&V, en noemde Johan Van Hecke en enkele jongeren uit de Yanko-groep.
Op 22 oktober deden dertien leden van de Yanko-groep in het essay *Naar een open volkspartij* een oproep voor een dialoog tussen de CD&V en de VLD, die zou moeten uitmonden in de vorming van een 'volkspartij'. De Clerck reageerde andermaal negatief en sprak van een «achterhoedegevecht van een marginale minderheid». De dertien kregen de steun van CDV-voorzitter Van Hecke, van wie al een tijd geruchten liepen dat hij toenadering zocht tot de liberale partij. Aanleiding waren persberichten van eind augustus dat hij en De Gucht in Toscane «politiek-filosofische gesprekken» hadden gevoerd die in het najaar in boekvorm zouden verschijnen.
In een interview met *De Financieel-Economische Tijd* (26 oktober) zei De Clerck dat hij van de VLD-top een «uitkoopbod» voor zijn partij had gekregen. Hij verweet de VLD de CVP «te destabiliseren, onderuit te halen en te accapareren». De 'dissidenten' in zijn partij gaf hij twee weken de tijd, tot na de herfstvakantie, om mee te delen of ze het CD&V-project nog voluit steunden.
Nog op 26 oktober zegde Van Hecke in een gsm-gesprek met De Clerck de «wapenstilstand» op die zij enkele dagen voordien voor de periode tot na de herfstvakantie hadden gesloten. De Clerck was naar eigen zeggen na het gesprek via zijn gsm getuige van een gesprek tussen De Gucht en Van Hecke over «structurele samenwerking» en het losweken van andere parlementsleden uit de CD&V. De partijtop kwam nog diezelfde dag in Kortrijk bijeen om het voorval te bespreken.
Op 27 oktober maakte de VRT-radio het bizarre verhaal over het afgeluisterde gsm-gesprek openbaar. De Gucht en Van Hecke ontkenden dat zij een dergelijk gesprek hadden gevoerd. Het (oude) partijbureau van CD&V kwam in spoedzitting bijeen en besliste de procedure op te starten om Van Hecke uit de partij te zetten.
Op 28 oktober kondigde Van Hecke de oprichting aan van een nieuwe beweging : de Nieuwe Christen-democratie (NCD), die met andere formaties, inzonderheid de VLD en De Toekomstgroep van Bert Anciaux, gesprekken zou voeren over de vorming van een alliantie waarin alle componenten hun eigenheid zouden kunnen behouden. Twee dagen later zei hij uit de CD&V te stappen. Pinxten kondigde op 2 november aan de CD&V te verlaten en aan te sluiten bij de NCD. Réginald Moreels, Luc Willems, Paul Staes en elf leden van de Yanko-groep deelden de daaropvolgende dagen mee eveneens aan te sluiten bij de NCD. Het partijbestuur van de CD&V besliste op 6 november alle NCD'ers uit te sluiten. Daarop keerde de rust in de partij weer.

Per 1 januari 2002 werd Cepess, de studiedienst van CVP-PSC, gesplitst, maar het gemeenschappelijke tijdschrift werd (voorlopig) behouden. De splitsing was al geruime tijd in het vooruitzicht gesteld, maar werd versneld door de verstoorde

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

relatie tussen de twee partijen ingevolge de steun van de PSC aan het Lambermontakkoord. De studiedienst van de CD&V kreeg de naam Ceder.

VLD – Op 21 april werd Karel De Gucht bij de vierjaarlijkse bestuursverkiezingen tot voorzitter van de VLD herkozen. Van de 82.497 leden namen er 24.666 aan de verkiezingen deel; van de 24.164 geldige stemmen kreeg De Gucht er 20.814 (86,14 %), zijn enige tegenkandidaat, Christiaan De Stoop, 3.350 (13,86 %). In zijn thuisarrondissement Antwerpen haalde De Stoop, die de rechtse strekking in de partij vertegenwoordigde en tegenstander is van het 'cordon sanitaire' rond het Vlaams Blok, een kwart van de stemmen. In het vooruitzicht van de verkiezingen waren op 13 februari de statuten aangepast. De wijzigingen betroffen de verhoging van het aantal leden van de Nationale Statutaire Commissie tot 15 en een aanscherping van de verkiesbaarheidsvoorwaarden voor bepaalde bestuursfuncties.
In een interview met *Het Laatste Nieuws* en een gesprek met de VRT-radio brak europarlementslid Ward Beysen op 6 februari een lans voor de omvorming van de VLD tot een grote rechtse partij, waarin ook kiezers van het Vlaams Blok een plaats zouden kunnen krijgen. Hij noemde het 'cordon sanitaire' rond het Vlaams Blok achterhaald en zei het verkeerd te vinden dat VLD-voorzitter De Gucht de totale oorlog had verklaard aan de «mestkevers» van het Blok. Volgens Beysen zou de VLD alle rechtse kiezers moeten samenbrengen en zich ook openstellen voor kiezers en mandatarissen van het Blok die een democratische beginselverklaring ondertekenen. De Gucht wees het voorstel van Beysen af en zei dat de VLD geen rechtse, maar een liberale partij is.
Ludo Van Campenhout, de voorzitter van de VLD-afdeling van de stad Antwerpen, zei op 11 april in het weekblad *P-Magazine* dat sommige leden van het Vlaams Blok «zich niet meer goed voelen bij die partij» en «naar de VLD willen komen». De Gucht reageerde andermaal negatief. Op verzoek van Van Campenhout besprak het partijbestuur op 17 april de kwestie. Het besliste dat mandatarissen van het Vlaams Blok geen plaats hebben bij de VLD, aangezien zij verkozen werden «op basis van een antidemocratisch en racistisch programma». Voor de toetreding van «ex-leden van het Blok, gewezen mandatarissen in een vorige legislatuur en kaderleden» kon telkens een individuele beslissing worden genomen door het nationaal bestuur. Indien de betrokkene antidemocratische en racistische uitspraken heeft gedaan, «is zijn/haar toetreding uitgesloten». In ieder geval zou een wachttijd in aanmerking moeten worden genomen.
Op 29 oktober kreeg De Gucht van het VLD-partijbestuur een mandaat om «gesprekken aan te gaan met groepen mensen die samen met de VLD willen werken aan het verder uitbouwen van een bredere, Vlaamse volkspartij». Het initiatief paste in de toenadering tussen de VLD en een groep christen-democraten rond Johan Van Hecke (zie boven) en in gesprekken die De Gucht voerde met gewezen VU'ers uit De Toekomstgroep rond Bert Anciaux. De VLD kondigde aan Van Hecke en andere «politieke vernieuwers» uit te nodigen op open studiedagen die in 2002 zouden worden gehouden ter voorbereiding van een programmacongres «voor een brede volkspartij».

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Op 4 december werd *Het einde der pilaren* voorgesteld, de schriftelijke neerslag (van de journalisten Dirk Achten en Yves Desmet) van de «politiek-filosofische gesprekken» die De Gucht en Van Hecke in augustus in Toscane hadden gevoerd.

SP/SP.A – Op 13 januari presenteerde SP-voorzitter Patrick Janssens aan de voorzitters en secretarissen van de lokale partijafdelingen het rapport dat hij op 7 november 2000 al aan de parlementsfracties voorlegde en waarin hij voorstelde de partij te vernieuwen langs de dubbele as van 'gelijke kansen voor iedereen' en een open partijwerking. In een toespraak zette Janssens de deuren van de partij uitdrukkelijk open voor zelfstandigen en gelovigen.
Op 15 juni werden de kandidaturen voor het partijvoorzitterschap afgesloten. Janssens was de enige kandidaat. Op 27 augustus maakte hij bekend dat de partij haar naam zou veranderen in SPA. De nieuwe naam, waarin de 'A' staat voor 'anders', was volgens Janssens de veruitwendiging van zijn vernieuwingsproject en was zowel een bevestiging van de socialistische traditie als een signaal van vernieuwing. Hij zei dat hij de uitslag van de voorzittersverkiezing als een stem voor of tegen de nieuwe naam zou interpreteren.
Aan de schriftelijke verkiezingen namen tussen 17 september en 5 oktober 36.015 van de 70.015 stemgerechtigde leden deel. Op het congres van 13 oktober werd bekendgemaakt dat Janssens 82,5 procent van de 35.914 geldige stemmen had gekregen. Na overleg met de NV Spadel, producent van het mineraalwater Spa, werd uiteindelijk voor SP.A als nieuwe partijnaam gekozen[40]. De partij kreeg de 'baseline' Sociaal Progressief Alternatief. Een week eerder hadden de Jongsocialisten, de jongerenbeweging van de SP, zich omgedoopt tot Animo.

Vlaams Blok – Frank Vanhecke werd op 4 februari door de partijraad van het Vlaams Blok als voorzitter bevestigd voor een nieuwe ambtstermijn van drie jaar. Er waren geen tegenkandidaten. Op een persconferentie nam Vanhecke die dag afstand van de «onaanvaardbare» verklaringen van Kamerlid Guido Tastenhoye, die in een interview met het maandblad *Meervoud* had voorgesteld om Brussel, in geval van Vlaamse onafhankelijkheid, door een blokkade en uithongering te dwingen bij Vlaanderen aan te sluiten.
«Om de partij niet in diskrediet te brengen», nam Roeland Raes op 27 februari ontslag als ondervoorzitter van het Vlaams Blok, nadat hij in het Nederlandse tv-programma *Netwerk* (26 februari) het aantal slachtoffers van de holocaust «sterk overdreven» had genoemd en betwijfeld had of alle nazi-kampen wel uitroeiingskampen waren en of er wel 6,5 miljoen joden door het nazi-regime waren omgebracht. Het partijbestuur nam afstand van zijn verklaringen. Onder interne druk, door met name Filip Dewinter, in wiens ogen Raes zelfs geen partijlid kon blijven, nam Raes op 5 maart ook ontslag als senator en als lid van de raad van beheer van de Universiteit Gent. Tegen dat lidmaatschap was eerder al geprotesteerd door studenten.
PS-voorzitter Di Rupo stelde op 5 maart voor de procedure op gang te brengen om het Blok een deel van zijn overheidsdotatie af te nemen. Hij kreeg van de Vlaamse

[40] Op het logo wordt de naam met kleine letter geschreven : sp.a.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

partijen echter geen steun voor dat voorstel; overigens waren op dat ogenblik de uitvoeringsbesluiten bij de zgn. droogleggingswet nog niet gepubliceerd. Op 7 februari had het Arbitragehof het vernietigingsberoep van het Vlaams Blok tegen de droogleggingswet verworpen, maar het gaf in zijn arrest een strikte interpretatie aan de wet. De term 'vijandigheid' tegenover het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens moet worden geïnterpreteerd als «een aanzetting tot schending van een vigerende rechtsnorm»; de wet kan niet van toepassing zijn op verklaringen die parlementsleden afleggen in de uitoefening van hun ambt, en een partij kan niet gestraft worden voor een «vijandigheid» die uitgaat van afdelingen, kandidaten en gekozenen, op voorwaarde dat zij dat gedrag «openlijk en duidelijk heeft afgekeurd».
In het proces dat de Liga voor de Rechten van de Mens en het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding (CGKR) wegens schending van de discriminatiewet hadden ingesteld tegen de vzw's Vlaamse Concentratie, Nationalistisch Vormingsinstituut en Nationalistische Omroepstichting, drie nevenorganisaties van het Vlaams Blok, verklaarde de correctionele rechtbank van Brussel zich op 29 juni onbevoegd. Volgens de rechtbank ging het om een politiek misdrijf, dat volgens de wet door een assisenhof moet worden bestraft. Ze beriep zich daarvoor op o.m. een interview met Liga-voorzitter Paul Pataer, die aan het begin van het proces had verklaard dat de inzet ervan het opdoeken van het Blok was. Voorts zei de rechtbank dat de verzoekers in hun dagvaarding en conclusies te weinig concrete elementen hadden aangevoerd tegen de vzw's. Het openbaar ministerie en het CGKR gingen tegen het vonnis in beroep. Het Vlaams Blok, dat zich voorbereid had op de ontbinding van de partij en de oprichting van een nieuwe partij, reageerde tevreden op het vonnis.
Op 15 september keurde de partijraad van het Vlaams Blok een «vernieuwd» vreemdelingenprogram goed. Daarmee werd gevolg gegeven aan de in 2000 genomen beslissing het omstreden 70-puntenplan uit 1992 af te voeren, klaarblijkelijk met de bedoeling de drempel voor conservatieve kiezers van VLD en CD&V te verlagen. Aan de essentie van het partijstandpunt, dat het Blok samenvatte onder de slogan «Aanpassen of terugkeren», werd evenwel niets gewijzigd. Wel lag de klemtoon meer op de assimilatie van vreemdelingen «die hun lot aan dat van onze volksgemeenschap willen verbinden».
De Raad van State verwierp op 8 november het schorsingsberoep van het Vlaams Blok tegen de nota die de raad van bestuur van de VRT op 15 oktober had goedgekeurd met richtlijnen over de omgang door de openbare omroep met extremistische partijen en groeperingen. De nota, die in de eerste plaats betrekking had op het Vlaams Blok, stelde dat het verantwoord is vertegenwoordigers van extremistische partijen en groeperingen «in bepaalde politieke debatten en politieke – inclusief parlementaire – verslagen niet aan bod te laten komen».

Agalev – Het statutair congres besliste op 19 mei één Agalev-lid van telkens de federale en de Vlaamse regering, alsook een vertegenwoordiger van Jong Agalev op te nemen in het partijbestuur.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

PSC – Op 9 juni keurde het PSC-congres in Luik zo goed als unaniem het *Charte de l'humanisme démocratique* goed, een basismanifest dat de kern diende te vormen van de vernieuwing van de partij. Met het 'democratisch humanisme' wilde de PSC volgens voorzitter Joëlle Milquet de klassieke links-rechtstegenstelling overstijgen en een 'vierde weg' bewandelen, naast het liberalisme, het socialisme en het ecologisme. Centraal in het concept stond de 'broederlijkheid' (fraternité), «die de vrijheid tempert en de gelijkheid aanvult».

PS – Op 20 oktober werden voor het eerst de voorzitters en besturen van de 618 afdelingen van de PS rechtstreeks verkozen. Ook vier federaties lieten hun voorzitter rechtstreeks door de leden verkiezen. Volgens de partijleiding nam ongeveer 40 % van de leden aan de verkiezingen deel.

PRL-FDF-MCC – Louis Michel trad op 26 april terug als voorzitter van de PRL-FDF-MCC-federatie. PRL-voorzitter Daniel Ducarme nam het voorzitterschap over. Op 16 juli kreeg de federatie een eigen bureau om de politieke actie van de drie componenten te coördineren. De maatregel paste in de nauwere samenwerking die in 2002 zou leiden tot de omvorming van de federatie in een beweging ('mouvement').

Ecolo – Kamerlid Vincent Decroly kondigde op 26 oktober aan uit de partij te stappen omdat Ecolo te veel een centrumpartij zou zijn geworden, die enkel nog in haar taalgebruik van de andere partijen verschilt. Hij behield zijn parlementair mandaat.

*
* *